Петро Поплавський, Юрій Ячейкін

БЛАКИТНА ЛІНІЯ

Пригодницький роман

Розділ перший

ПОСИЛКА ВІД СТУДЕНТКИ

У тимчасовий табір для військовополонених генерал Роговцев вирішив навідатись, коли дізнався про перебування в ньому "нетипового" німця. Так склалося, що вже мало не рік Матвій Іванович багато часу мусив приділяти фашистській пропаганді, особливо відтоді, як у полон захопили кореспондента з Берліна Адольфа Шеєра, відрядженого з геббельсівського міністерства пропаганди. Роговцев переконався, що газетярі зазирають трохи далі у майбуття, аніж пересічні вояки, задурені на один копил. Але те, що сьогодні нуртує одиниці, завтра стає загальним настроєм. Відтак це дає змогу робити досить певні прогнози, що подекуди надзвичайно важить у ратній праці фронтових розвідників.

Табір був розташований у неглибокому вибалку, нашвидкуруч огородженому колючим дротом. Охороняли його лише два автоматники. Проте полонені поводилися смирно, слухняно, дисципліновано виконували всі накази й розпорядження. Відоме німецьке гасло "Орднунг іст орднунг!"[1] і тут діяло безвідмовно.

Сюди й викликали "нетипового", що був записаний як Отто Хубе. І ось уже клацають німецькі закаблуки, груди випнуті наперед, руки — по швах з трохи відхиленими вбік ліктями. Одягнений в забруднену форму рядового вермахту. Очі боязкі, сторожкі.

— Скажіть, чому ви у формі рядового?

— Яволь. За професією я журналіст. Як надто короткозорий, від служби в армії був звільнений. Однак війна тривала два роки, а не два місяці, як планувалося, і мене мобілізували.

"Так, за два роки добірні частини вермахту припинили своє існування, — подумав Матвій Іванович, — з резервами у німців сутужно, дійшла черга й до отаких..."

Отто Хубе сказав, ніби поява його на фронті не залежала від "тотального гребінця".

— Справді-бо, якщо я можу працювати в тиловій газеті, то чому не зможу в фронтовій?

— Ви не відповіли на моє запитання, — нагадав генерал Роговцев.

— Яволь. Відповідаю на ваше запитання, гер генерал. Вичерпно! Трохи терпіння, і ви в цьому переконаєтесь.

— Тоді продовжуйте, як вважаєте за потрібне.

— Яволь. Недавно мені надали короткочасну відпустку. Обставини примусили мене затриматися вдома на два тижні понад строк. Військова жандармерія затримала мене як дезертира, коли я вже повертався на місце служби. Мене зразу ж розжалували і включили рядовим у штрафний батальйон. Все робилося надзвичайно швидко — саме розпочався штурм Краснодара вашими військами. Наш батальйон одразу ж кинули в самісіньке пекло. Порятунку не було: попереду атакуючі лави росіян, позаду — есесівці з кулеметами. Це був не бій, а справжнісінька бійня. Ніби нас, штрафників, зібрали з єдиною метою — повбивати. Безглуздо? Проте все відбувалося саме так.

— Як же ви врятувалися? — поцікавився Роговцев.

— Коли я побачив, що навколо мене всі валяться трупами, я теж звалився до першої-ліпшої воронки. В ній дочекався кінця бою і здався в полон. З мене досить!

— От ви, можна сказати, добровільно і свідомо здалися в полон. Скажіть, про що ви думали?

— Яволь. Солдати давно знають: радіобалачки, ніби росіяни розстрілюють полонених, — то все брехня, геббельсівські байки. Про це не говорять, але знають… Однак більшість боїться здатися в полон, бо пам’ятає, що ми накоїли на вашій землі. Я особисто ніякого злочину не вчинив. Бій, в якому я взяв участь, був перший у моєму житті. Я нікого не вбив і не намагався вбити. Чого ж мені страхатися полону, якого однаково не минути? Якщо пощастить вижити в цій велетенській бійні…

— Звідки у вас така впевненість?

— Можна відповісти відверто?

— Звичайно, інакше ми тільки даремно згаємо час.

— Ви твердите, що хочете бачити вільну Німеччину без фашистів. Про це чують солдати, коли на передовій з вашого боку говорять німці, які раніше потрапили в полон. Я в це вірю.

— А інші?

— Хто зна. Всі роблять вигляд, ніби нічого не чули й не бачили. Ця тема для обговорень заборонена. Небезпечно. За такі розмови належить розстріл, як за поширення поразницьких настроїв і зраду фюрерові.

— Ви хочете сказати: тільки певність, що з вами нічого лихого не трапиться в полоні, спонукала вас підняти руки?

— Ні, не тільки.

— А що ж іще? Кажіть!

— Яволь. Я не буду лаяти фюрера й горлати напоказ "Гітлер капут!", хоч це вже стає немовби паролем до здачі в полон. Я твердо знаю: війна нами програна. "Третій рейх" підписав собі вирок ще того дня, як вермахт переступив ваш кордон. Відтоді фашизм прирік себе на загибель. Катастрофа неминуча. Але скільки фашисти тягнуть за собою жертв, людей, не причетних до їхніх страхітливих злочинів. "Тотальна війна" винищує Німеччину під мітлу. На убій женуть підлітків, старих, не придатних для військової служби. Всіх під кулі! Всіх на знищення, на загибель. Сталінград породив у фашистів ще більшу жорстокість. Тільки нерозумна людина або викінчений кретин може плекати надію на виграш у цій війні. Я здався в полон і задоволений: я житиму.

— З чого ви зробили такий висновок?

Полонений вперше усміхнувся:

— Ми в полоні, а нас годують. Навіть дають цигарки… З цього й висновки!

Багато думок викликала ця розмова, коли генерал Роговцев повертався до свого "господарства" на околиці Краснодара.

Генерал Роговцев знав це місто здавна, ще з часів громадянської війни, коли "тягнув лямку" в розвідці 9-ї армії. Потім у довоєнні роки неодноразово приїздив до Краснодара в службових справах. Щоразу помічав зміни; нові будови, нові житла, санаторії, будинки відпочинку. Це просмалене сонцем місто ніби всупереч усім законам природи з року

в рік молодшало. Воно буквально квітло в зеленому морі акацій, абрикосових і яблуневих дерев.

А тепер його не впізнати. Краснодар ущент зруйнований, скалічений, спаплюжений, спалений… На кожному кроці — сліди кривавих злочинів.

Місто планомірно руйнували винищувальні зондеркоманди. Дерева палили з вогнеметів. Будинки здіймали в повітря вибухівкою. В’язнів розстрілювали прямо в камерах. У кожному карцері лишилося по трупу — стріляли крізь вічко в дверях. Попелища, руїни, трупи… Підірвано будівлі геть усіх інститутів, технікумів, шкіл, бібліотек, лікарень, будинків культури і відпочинку, кінотеатрів і клубів. Така ж доля спіткала сотні й сотні жител. Руйнували настільки "тотально", що центральні вулиці Красна і Пролетарська були поховані під руїнами. Довелося танками таранити купи битої цегли, прокладаючи шляхи для проїзду.

Майор Анзор Тамбуліді ледь спромігся знайти таку-сяку хатинку для розміщення служб генерала Роговцева. Але що розмістиш у хаті з двох кімнат і кухні? Довелося в присадибному садочку поставити військові палатки і спішно рити землянки, обладнуючи їх необхідним у розвідці лабораторним спорядженням.

Уцілілі городяни ще не встигли отямитись від страхіть шестимісячного кошмару фашистської окупації. По заміських ярах серед тисяч трупів вони шукали загиблих родичів. Оповідали про масові розстріли, про навмисні отруєння населення, про душогубки, про систематичні "акції" проти дітей, яких убивали, починаючи з немовлят. І всі ці злочини називалися з офіційною буденністю — "обезлюдженням життєвого простору".

Черговий лейтенант. зустрів Матвія Івановича рапортом:

— Товаришу генерал-майор, розміщення служб завершено. Налагоджено телефонний зв’язок зі штабом фронту.

— Добре, — відповів Роговцев і пройшов у двері.

В кімнаті, обладнаній під кабінет, Роговцев утомлено скинув шинель, повісив її на гак, вбитий у стіну, всівся на стілець і з полегшенням простягнув під столом натруджені за день ноги. В кімнаті були ще тапчан і довга дерев’яна лава попід стіною. Іншим умеблюванням розжитися ще не встигли.

Однак спочити не випало й хвилини — у двері постукали.

— Прошу!

— Товаришу генерал-майор, — з порога доповів той самий черговий лейтенант, — зі штабу фронту доставили якогось старигана. Він запевняє, що має важливі вісті. Каже, вони адресовані вам особисто.

— Де він?

—. Тут, за дверима.

— Добре, передайте майорові Тамбуліді — хай розпитає.

— Слухаюсь!

Двері тихо зачинилися.

…Старий був нічим не примітний, хіба що плетивом примхливо плутаних зморщок — наочних лічильників віку. Пошарпаний, у старому заяложеному до лиску кожусі, з-під якого виглядав ватяник, у волохатій папасі, насунутій на самі очі, у невизначеного кольору штанях і

забрьоханих кирзових чоботях, він не привернув би на вулиці найменшої уваги.

— Вам до кого? — запитав майор Тамбуліді, хоч йому це було відомо. Анзор любив "танцювати від печі".

— До генерала Роговцева, — повагом відповів старий.

— В якій справі?

— У державній.

— А якщо точніше?

— Секрет.

— Як вас звати?

— Астан Мірза-Хатагов.

Це ім’я і прізвище нічого не значило для майора Тамбуліді.

— Генерал Роговцев доручив розібратися у вашій справі мені.

— А де він сам?

— Отут, за дверима.

— Отуди, за двері, — старий вказав заскорузлим пальцем, — мені й треба!

— Зрозумійте, громадянине Хатагов, генерал хоче знати, з чим ви прийшли.

— Я й скажу йому! А прийшов я із Ставрополя. З дорученням особисто до генерала Роговцева.

— Далеченько йшли…

— Треба! — статечно пояснив старий.

"Із Ставрополя, — замислився Анзор. — До генерала. Значить — недарма. Але ж не скаже! Впертюх — це ясно…"

— Зачекайте, — сказав він, — я доповім генералові.

Він зник за дверима, щоб негайно з’явитися знову.

— Заходьте! Хутко!

— Отакої! — набурмосився старий. — То до вас не достукатися, то підганяєте — "хутко"!

— Заходьте, шановний, заходьте! — В дверях з’явився генерал Роговцев. Він приязно всміхався до старого.

Мірза-Хатагов гордовито поглянув на Анзора, мовляв: "Ну то що, юначе? Чи бачиш ти, з якою повагою мене зустрічає сам товариш бойовий генерал? Подивися, скільки орденів у нього? А в тебе що? Дві медальки! Генерал звертається до мене шанобливо, сам перший вийшов до мене, а ти — "хутко"!"

Він статечно увійшов до кімнати.

— Роздягайтеся і сідайте, — запропонував Роговцев.

Мірза-Хатагов зняв кожуха, але повісити його згори генералової шинелі не наважився. Поклав його на тапчан і всівся поряд. На ньому був ватяник з одрізаними рукавами, що перетворило його на теплий саморобний жилет.

Старий знову осудливо позирнув на майора Тамбуліді й з гідністю мовив:

— Товаришу генерал, мої слова тільки для вас, більше ні для кого. Так мені було наказано.

Матвій Іванович з веселою іскринкою в очах поглянув на розчервонілого майора, якого без слів, самою своєю поведінкою шпетив старий, і пояснив:

— Майор — мій ад’ютант, довірений працівник. Наші секрети — спільні. Тому я й наказав спершу розібратися у вашій справі йому. Правда, він дещо запальний, з цим я згоден. Але хлопець добрий, справжній джигіт.

— Ну, коли так, — пом’якшав Астан, — то слухайте вдвох.

Старий почав здалеку:

— Важко було вас наздогнати. Шляхів нема — зруйновані. Мостів через річки нема — підірвані. Залізниць нема — рейки зі шпалами, мов сходинки, задерті до неба… Доберуся до одного міста, а фронт уже пересунувся далі. От і дійшов аж до Краснодара. Тут вас і наздогнав.

"Наздогнав, — помислив генерал Роговцев, — бо наступ загальмувався…"

1-а танкова армія фон Клейста, винищуючи все на шляху свого відступу, спромоглася-таки з’єднатися з 17-ю польовою армією Руоффа,

і фронт стабілізувався по лінії Новоросійськ — Кримська — Слав’янська. За цей рубіж німці вчепилися зубами. А десь далі — за болотами, заплавами й річковими плавнями — спішно споруджується оборонна потуга "Блакитної лінії", ще не розвіданої, таємничої. Одне ясно: ворог поклав будь-що втримати за собою Тамань.

— Дуже швидко наші наступали, — повагом провадив своєї старий. — Дуже швидко німці тікали. А я — що? Я машини не маю, я на своїх двох.

Анзор нетерпляче засовався на лаві.

— Але з дорученням від неї, — старий підняв угору палець, — я б і на край світу пішов.

— Хто ж вона? — в тон йому запитав Роговцев.

— Німецька дівчина.

— Як її звати? — запитав Роговцев, уже передбачаючи відповідь, хоч би якою неймовірною вона не видавалася йому в устах старого Астана.

— Крістіна Бергер.

Генерал Роговцев, на відміну від майора Тамбуліді, який після слів Астана ледь не скочив на ноги, нічим не виказав свого хвилювання, зберігаючи зовнішній спокій.

— Що ви про неї знаєте? — запитав буденно. — Про цю німкеню Крістіну Бергер?

— Вона ходить в есесівській формі, слугує перекладачкою в СД, бо вивчила нашу мову, військове звання — шарфюрер. У неї — пес. Куди не

піде — пес з нею. Хутро у собаки також есесівське — чорне. З такою дівчиною будь-кому слід бути обережним. Коли що, псюра вмить учепиться в горлянку.

— Виходить, ця німкеня — наш ворог? — навмисне запитав генерал Роговцев.

— Та що ви! — обурено замахав на нього руками старий. — Ця фрейлейн — наша, радянська людина!

— Звідки знаєте?

— Я був зв’язаний із ставропольськими підпільниками, виконував важливе доручення — записував, що німці в нас накрали й куди пересилають вантаж. Це мені було неважко робити, бо мене призначили на роботу пакувальником до зондеркоманди "Кюнсберг".

— До чого ж тут німкеня? — своїми запитаннями Матвій Іванович намагався не давати старому відволікатися, бо той тяжів до розлогих "просторових" оповідок.

— Одного вечора вона прийшла до мене додому й назвала наш підпільний пароль — не знаю, звідки дізналась. Я спочатку було не дуже їй повірив — усяке ж трапляється… Але вона ні про що зайве мене не розпитувала, і це мене заспокоїло. Я гостинно запросив її, почав розповідати про свою працю у німців…

— Чого ж вона прийшла до вас?

— По допомогу.

— Яку?

— Попросила, щоб я приніс рацію, яку вона буцім закопала далеко за містом. Хоч я і мав сумнів, але пішов… І що б ви думали, товаришу генерал?

— Я слухаю вас уважно.

— Рація виявилася на місці! І закопана справді була давно. Я в цьому знаюся — не один глек з вином у землю закопував…

— Що ж зробила з рацією фрейлейн?

— А нічого особливого — почала передавати нашим німецькі таємниці.

— Звідки знаєте?

— Як то — звідки?..

— Це вона вам сказала?

— Ані слівця! Але ж я не перший рік на світі живу. Голова в людини для чого? Думати! А думки — вони різні виникають…

— Слушно. Тепер скажіть, чому вона наказала шукати мене?

— А! Отож-бо й воно! Лихо сталося, таке лихо, що жодної ради не даси. Я туди, я сюди — микався, мов у пустелі…

— Що ж сталося?

— Батареї від рації вичерпалися, і фрейлейн уже не могла передавати нашим німецькі секрети. А їх усе більшало й більшало!

— З ними ви й прийшли? — нарешті збагнув генерал Роговцев.

— Ясно — з ними! Дівчина вірила мені, бо слово моє — скеля!

— Що ж Крістіна Бергер передала з вами?

— А ось що, зараз побачите. — Астан ножем розпоров полу свого безрукавного ватяника і витягнув звідти плаский пакет з потемнілої замші, прошитої грубими разками тонкої шкіри. Типова робота горянина, коли він хоче щось зберегти надовго й надійно.

— Крістіна попередила, — суворо мовив він, — пакет не відкривати. В ньому два пакуночки в чорних обгортках: у маленькому — фотографічна плівка, дуже тонка стрічка… Обережно!

— Ще щось?

— Звичайно! — Тепер Астан потрошив другу половину свого ватяника. Вийняв блокнот у целофані, крізь який на шкірі обгортки було видно готичні літери.

— Про цей зошит, — повідомив Астан, — Крістіна сказала: він був загублений, а потім знову знайдений. Вона запевнила, що ви, товаришу генерал, знаєте, чий він.

— Цікаво, — мовив Роговцев, беручи целофановий пакет і з перших літер зрозумів: щоденник Мюллера! Того ката, якого пристрелила Студентка, рятуючи від пастки й загибелі розвідника Олексія Маркова! Про цей щоденник оповідав Калина.

— То знаєте чий? — стривожено запитав старий.

— Знаю.

— Добре, — втішився Астан. — Бо є в мене ще одна річ, про яку я нічого пояснити не зможу. Ви вже мені вибачайте. Я просив Крістіну: хоч би кілька слів написала, а вона — ех!.. Не послухалася.

Мірза-Хатагов заходився потрошити ватяник з того борта, де пришиті гудзики. Нарешті витягнув згорнутий папір. Розгорнув його, простягнув Матвію Івановичу і, ніяково вибачаючись, мовив:

— Ось бачите: цифри й цифри… Хоч би два слівця!.. Але, товаришу генерал, дівчина вона хороша, вибачити їй можна!

— Дорогий товаришу Мірза-Хатагов, усе гаразд. Навіть чудово! Ви зробили нам величезну послугу! Від імені командування фронту виголошую вам глибоку і сердечну вдячність.

— Та за що?.. — зніяковів старий. Генерал Роговцев викликав чергового.

— Товаришу лейтенант, заготуйте наказ на мій підпис про нагородження Астана Мірзи-Хатагова медаллю "Партизанові Вітчизняної війни" першого ступеня. За виявлену мужність у боротьбі з німецькими окупантами.

— Слухаю!

— І от що… Подбайте про новий одяг для товариша Хатагова. Не знайдеться цивільного, візьміть на складі військовий.

— Навіщо цивільний? — сказав старий. — Медаль личить військовому.

— Ходімо, діду, — мовив лейтенант. — Буде вам військова форма. З голочки!

Вони вийшли.

— Товаришу майор, негайно — до фотолабораторії і в шифрувальний відділ. Наказ: робота термінова.

— Я вмить! — схопився на ноги Тамбуліді.

Генерал Роговцев залишився в кімнаті один. Присунув до себе грубенький блок-зошит в обкладинці з гаптованої штучної шкіри. На першій сторінці красувалося каліграфічне — "Щоденник лейтенанта Ф.Мюллера. ГФП[2]. 1942 рік". За читанням незчувся, як минув час. Про це нагадав йому тільки майор Тамбуліді, коли повернувся, виконавши завдання.

— Готово, товаришу генерал-майор!

— От що, Анзоре, — суворо проказав Роговцев, — візьміть цей огидний щоденник і завтра ж передайте до Надзвичайної комісії як викривальний документ злочинів, що їх чинили гітлерівці проти мирного населення.

— Слухаюсь!

— Тепер доповідайте.

— У шифровці викладено дані на чотирьох агентів Хейніша: місця осідання в нашому тилу. На магнітофонній стрічці — розмови Хейніша з кожним окремо з викладом агентурних завдань. На фотоплівці — обличчя всіх чотирьох зрадників. Звукозапис передруковується на машинописний текст.

— Оце Студентка! — з професійною повагою мовив генерал. — Як їй все це вдалося зробити?

— Сміливa дівчина! — розбурхався Анзор. — Шкода, що я ніколи її не бачив.

— Я теж, — заспокоїв його генерал.

Студентка… Де вона зараз? Що з нею? Чи скоро знову озоветься? Вирушаючи до Берліна, вона не мала можливості взяти з собою рацію.

Розділ другий

В’ЯЗНИЦЯ З ФАМІЛЬЯРНОЮ НАЗВОЮ

Поїзд прибув на Сілезький вокзал о другій дня, проте здавалося, що вже сутеніє.

Сірі, набряклі хмари низько зависали над Берліном. Мрячило. Дими від численних заводів, причавлені важкими хмарами, розчинялися в повітрі, ніби на Берлін упав жовтаво-кислий туман.

Ешелон, до якого була причеплена платформа з двома автомашинами, службовим і запакованим у такі ж, казенного типу ящики з особистим майном оберштурмбанфюрера Хейніша, загнали на запасну колію, далеко від вокзалу. З вікна спального вагона над лискучими від дощу дашками довгих вервечок поїздів, що смугатили весь залізничний простір, було видно темне громаддя вокзалу. По його стіні згори спадав велетенський прапор, на якому в білому колі чорніла свастика. Прокисле у вогких, отруйних димах полотнище теж було мовби чорного кольору.

На фрейлейн Крістіну Бергер усе це мимоволі навіювало похмурий настрій, ворожість до цього клятого усіма мовами світу міста. Гидко було думати, що відтепер їй, певне, доведеться неодноразвисловлювати вголос захоплення столицею "улюбленого фатерланду", як це й личить зразковій, високопатріотичній, вірнопідданій

фольксдойче, бо їй випало велике щастя віднині жити й працювати в найвеличнішому місті "тисячолітнього рейху".

Тому вона аж зраділа, коли виявилося, що настрій її шефа оберштурмбанфюрера Хейніша теж кепський. Відпадала необхідність уже з перших хвилин лицедіяти, удаючи із себе захоплену, веселу й щасливу провінціалочку, що вперше потрапила до міста, де "фюрер діє, творить і думає за всіх нас".

— Неподобство! — переконано проголосив Хейніш, виходячи з свого купе і втупивши бляклі очі у віконну фрамугу.

Був одягнений у бездоганний новенький мундир; щойно вмитий, акуратно зачесаний і ретельно виголений, напахчений. Зібрався мов на парад. Невже сподівався, що його зустрічатимуть з фанфарами? Скільки їх у рейху, отаких Хейнішів? На запасних коліях — ось де їхнє місце…

Однак фрейлейн Крістіна Бергер помилялася у своїх висновках.

Коли з купе вийшов так само нафранчений ад’ютант Віллі Майєр, у проході спального вагона з’явився незнайомий штурмбанфюрер у вогкому довгополому шкіряному пальті з хутряним коміром. Явно з вулиці. На лискучому козирку кашкета з високою тульєю рясно поблискували дрібні крапельки вологи.

Він впевненою ходою наблизився до них і викинув правицю:

— Хайль Гітлер!

Йому дружно відповіли звичними, доведеними до автоматизму жестами і вигуками.

Штурмбанфюрер був порівняно молодий. Але який безвиразний! Очі — мов безбарвне скло, обличчя — ніби назавжди заморожене.

— Пане Хейніш? — запитав він для годиться, бо не чекав на відповідь. — Мені випала приємна честь зустріти вас і першим повідомити про присвоєння вам звання штандартенфюрера. Відповідно до нової посади.

Він перекинув свої скляні очі на ад’ютанта.

— Ви; пане Майєр, також підвищені у званні. Віднині ви — гауптштурмфюрер. Окрім того, за знешкодження небезпечного російського шпигуна вас нагороджено орденом "За хоробрість" з мечами.

"За паршивого запроданця Жору-Шмота, — уточнила подумки фрейлейн Крістіна Бергер, — якого я власноручно пристрелила, мов шолудивого пса".

По її обличчю заморожений штурмбанфюрер тільки шаснув очима, немов дряпонув холодним склом. І все те, безумовно, втішне для новоприбулих, проголошувалося абсолютно байдужим, навіть дещо знудьгованим голосом, немовби йшлося про якусь нікчемну дещицю.

— Пане штандартенфюрер, — знову звернувся він до Хейніша з сухою, хрусткою інтонацією, — дозвольте відрекомендуватися — Пауль Шенк, особистий дорученець пана обергрупенфюрера.

— О! — здивувався Хейніш наданій йому честі. — Дуже приємно! Надзвичайно радий нашому, сподіваюся, доброму знайомству.

— До ваших послуг! — клацнув закаблуками Шенк.

Хейніш із вдячністю потиснув йому руку. Приємні новини схвилювали його, обличчя порожевіло, очі радісно блищали, що вражаюче контрастувало з поведінкою одерев’янілого посланця Кальтенбруннера.

Правду кажучи, все це не було такою вже повною несподіванкою. Недаремно ж він у свій попередній візит до Берліна не шкодував по ресторанах рейхсмарок, влаштовуючи "дружні вечірки" з певними впливовими особами, і ті особи поверталися додому не з порожніми руками. Хміль забудеться — річ нагадає. Атож, різні там "східні сувеніри" і "фронтові дарунки на добру згадку", подеколи досить рідкісні і коштовні, принесли тепер відчутні дивіденди. Штандартенфюрер СС — це не жарт! Дуже високе й вагоме звання в імперії. Перед срібним шитвом есесівського полковника гнуть шию загальновійськові генерали...

— Дозвольте доповісти! — звернувся до нього Шенк.

"Хіба ще щось?"

— Прошу, я слухаю.

— Обергрупенфюрер Кальтенбруннер може вас викликати щохвилини. Тому я надаю у ваше розпорядження свій службовий "опель-адмірал". Він — місткий. — Вдруге його холодний погляд дряпонув по Крістіні.— Про вантаж і ваше майно я подбаю сам. Воно буде на місці вчасно.

"Майно!.."

Хейніш завагався.

— Обергрупенфюрер наказав, щоб ви наперед роздивилися в наданих вам апартаментах, аби завчасно визначити, що і де розташувати. Вирішуйте одразу на місці, як вам буде вигідніше і зручніше. Це заощадить дорогоцінний час: службові обов’язки почнете виконувати з наступного дня. Отже, нам необхідно вкластися у дуже обмежений термін.

Така засторога поклала край ваганням. Оце темп! Чисто арійський.

— Чий собака? — запитав Шенк. — На платформі у буді є собака.

— Мій, — відповіла фрейлейн.

— Ясно!

— Беріть його разом з будою, — попередила Крістіна. — Пес іноді буває лютий.

— Зрозуміло. Пане Хейніш, ось адреса вашої резиденції. Хайль фюрер!

Шейк козирнув і, рівно несучи мовби неживий тулуб, попрямував до виходу.

— Що ж, вирушаємо і ми, — жваво мовив Хейніш. — Збирайтеся! Хуткіш!

Від вокзалу службовий "опель" звернув праворуч. У просторій машині легко розмістилися втрьох: Майєр — поряд з водієм, Хейніш і Бергер — позаду. Нараз попереду їм перетяла шлях велика група полонених з нашивками "Ост", що працювали під наглядом кількох автоматників. "Остарбайтери" довбалися в залишках двох зруйнованих будинків, стіна одного з яких осіла прямо на шлях. Руїни були явно вибухового походження — пасажири "опеля" доволі надивилися на отакі картинки по всіх шляхах війни.

Машина зупинилася.

— Об’їзд! — гукнув один з вартових.

— Куди? — запитав водій.

— Вивертайте ліворуч.

— Що у вас трапилося? — поцікавився Хейніш.

Вартовий відповів завчено, ніби вичитав з газети:

— Уночі англійці по-звірячому бомбардували мирне населення Берліна.

— Отакої! — крекнув Хейніш. — Виявляється, і тут… Оце сюрприз!

Невдовзі, роблячи об’їзд, виїхали на чепурну площу Штраусбергплац, за хвилину — на ще більший майдан Принц-Александерплац, від якого до центру міста тяглася простора однойменна вулиця. Тут також був залізничний вокзал, а ще — станція метро, перша, яка їм трапилася дорогою.

Хейніш узяв на себе обов’язки добровільного екскурсовода. Він раз у раз галантно звертався до чарівної супутниці.

— Зверніть увагу, фрейлейн, на оту потворну будівлю коричневого кольору. Незважаючи на її незграбні форми, нема людини, яка не чула б про неї. Цього велета звели ще минулого століття. Але не для прикраси! Знаєте, що це?

— Звідки ж, пане Хейніш?

— В’язниця! З дідів-прадідів в’язниця. Місце покарання і страт! — захоплено оповідав штандартенфюрер. — Нині вона віддана для службових потреб гестапо. Карні дотепники назвали її з інтимною фамільярністю — "Алекс". І що дивно — назва прижилася, стала

офіційною. Коли почуєте "Алекс", не вагайтеся у висновках — йдеться про в’язницю.

— Невже мені доведеться почути? За яку провину?

Хейніш зареготав:

— Справді-бо, яке вам діло до в’язниць? Для чарівних жінок у Берліні є безліч інших принад.

Примітних будівель на їхньому маршруті було доволі — замок кайзера Фрідріха дер Гроссе, Берлінський собор, опера, університет, Прусська бібліотека, Бранденбурзькі ворота, увінчані четвіркою здиблених коней, віжки яких міцно затиснула в руці богиня перемоги. Далі — за помпезними воротьми — текло вдалину широке Шарлоттенбургшосе, що бетонованою стрічкою пробило весь Тіргартен.

Праворуч за вікном "опеля" громадилася величезна будівля з зеленим куполом. Рейхстаг!.. Крістіна впізнала його без підказки — фото його в клубиськах чорного диму обійшло газети всього світу, знаменуючи початок нацистської "тисячолітньої" ери.

Їхня машина вивернула на Бісмаркштрассе.

— О, славетний "Олімпія-стадіон". Віллі, ви бували на ньому?

— Авжеж, пане штандартенфюрер.

— У якій ролі?

— Статиста.

— Тобто?

— Крокував у шеренгах гітлерюгенду з палаючим смолоскипом у руці.

— Так, ви справді тоді ще були хлопчаком. А я вже командував штурмовим загоном! Прапори, барабани, фанфари… Тррам-тррам-тррам! Є що згадати!.. Але яка велична символіка! Пригадуєте, Віллі, велетенську свастику, що в’юнилася на стадіоні, вся у тисячах смолоскипів? Ніч, усі вогні згасли, як під час затемнення, палає тільки свастика — символ відродження арійського духу.

— Таке не забувається, пане штандартенфюрер.

— Я теж бачила в кіно, — додала Крістіна.

— Ці смолоскипи запалили весь світ. З усіх кінців! Скрізь затемнення. Палають лише смолоскипи арійського духу. Велично і символічно. Хіба не так?

— Так точно, пане штандартенфюрер.

— Чудово! За дві—три хвилини ми вже будемо на місці.

Нова резиденція Хейнішеві сподобалася. Колись це була приватна школа для грошовитих телепнів, яку переобладнали під навчальний заклад для секретних служб. Хейніш обнишпорив усі приміщення, вдоволено зазначив:

— Грунтовно! Все підготовлено для роботи з чисто німецькою ретельністю. Нічого не забуто. Навіть гумки вставлені в залізні наконечники олівців.

— І олівці загострені! — мовила фрейлен Крістіна Бергер.

— Працювали німці, отже, нема чого дивуватися. Ви — у себе на батьківщині, фрейлейн. Звикайте! Пунктуальність, ретельність, доцільність — наші національні риси. Німецький народ — це добре налагоджений організаційно і густо змащений ідеями фюрера механізм. Люди припасовані в ньому один до одного, як мініатюрні, але надійні детальки найточнішого хронометра. Цим хронометром великий фюрер вимірює темпи історичної ходи людської цивілізації.

Хейніш повчально підняв палець:

— Німець не міркує — він виконує!

— Зрозуміло, пане штандартенфюрер.

— От і добре! — Він раптом грайливо звернувся до Майєра: — Віллі, а про що ми забули?

Майєр стулив брови, не розуміючи, до чого веде шеф.

— Ми, Віллі, ви і я, — викінчені егоїсти. Нас обох підвищили у званні, а ми, немов самовдоволені свині, забули про клопіт фрейлейн.

Хейніш зареготав, рохкаючи й справді утробними модуляціями згаданої ним тварини.

— Ви хочете мені нагадати про мету, з якою приїхала фрейлейн Бергер? — серйозно запитав Майєр.

— Саме так! — Хейніша не полишав грайливий настрій. — Наш обов’язок — підвищити фрейлейн у званні. Фрау — це солідно.

— Чи не занадто поспішно? — Майєра огорнув сумнів.

— Чого нам зволікати? Який у цьому сенс?

— Справа делікатна. Непогано було б заздалегідь підготувати фрау Патріцію Шеєр до думки…

— Ет, — недбало махнув рукою Хейніш, — готувати чи не готувати — наслідок буде однаковий. Такий, якого ми зажадаємо. Питання вичерпано — зараз вирушите разом з фрейлейн.

— Без вас? — спохмурнів Віллі: розумний задум перетворювався на авантюрну витівку.

— Гауптштурмфюрер Майєр! — перейшов Хейніш на офіційне звертання.

— Слухаю! — виструнчився Віллі.

— Чи ви забули? Мене щомиті може викликати обергрупенфюрер. За його наказом ми вже завтра починаємо виконувати свої прямі службові обов’язки. З наступного дня на приватні справи часу не матимемо. Зараз приїде штурмбанфюрер Шенк з вантажем. Я й так беру на одного себе обов’язки квартирмейстера. Вам ясно?

— Ясно!

— Отак відразу їхати? — розгубилася й фрейлейн Крістіна. — Навіть не попередили…

— А це ми зробимо зараз. Негайно! — Хейніш вийняв з внутрішньої кишені мундира блокнот у шикарній шкіряній палітурці. — У мене зберігся номер хатнього телефону Шеєрів.

— І все-таки для мене було б небажано…

— Облиште! Зрештою, я мушу забезпечити персонал житлом як офіційна особа. Хіба ви не помітили? Тут для жінок помешкань нема. Речі ваші спаковані. Чого ж нам штучно гальмувати хід подій? Ага, ось і телефон… Сподіваюсь, номер не змінився.

— Що ж, коли ви наполягаєте…

— Не наполягаю, а дію з максимальною доцільністю. І врахуйте, фрейлейн, на жаль, у рейху досі існують нелояльні елементи, яким наш чорний одяг не до шмиги. їм, бачите, робиться недобре від одного погляду на мундир СС. Фрау Шеєр саме з отаких! Мені віддавна відомі її не дуже поштиві — визначимо їх так! — погляди на існуючий лад. Але вона мовчить, і це її рятує. Миші, що принишкли по своїх закапелках, не становлять небезпеки. І все це я кажу тепер лише тому, що вам доведеться безпосередньо спілкуватися з фрау Шеєр.

— Ви радите мені переодягнутися?

— Невже ви не зрозуміли? Навпаки! Форма її настрахає.

Крістіна завагалася:

— Але ж перше враження…

— Про це ж і йдеться — про враження. Дуже добре, що одразу з’явитеся їй на очі в чорному. Чорний колір вам до лиця! Пригадуєте, я сказав про це при першій зустрічі? Хай звикає одразу. Зрештою, ми не можемо поміняти вам форму на догоду примхам старої відьми.

— Ви мене лякаєте…

— Заспокойтеся, фрейлейн. СД — достатньо могутня організація, щоб належно вплинути на якусь там зарозумілу фрау. Ми будь-кого здатні примусній виконувати наші рекомендації. Ретельно і безвідмовно!

— Неприємно, якщо в домі Адольфа виникне атмосфера неприязні. У моєму двозначному становищі…

— А це залежить виключно од вашої поведінки. В усьому необхідна нордична рішучість і наполегливість панівної раси. Вони — у вас в крові! Ви — шарфюрер, працівник СД. Ви — у передових лавах завойовників життєвого простору. Невже не відвоюєте собі свій маленький хатній лебенераум[3]? Запам’ятайте: у двобої перемагає той, чия натура агресивніша і хто активніший у діях.

— Ваші думки мене завжди вражали, пане Хейніш, — пробурмотіла приголомшена цією "нордичною" словесною зливою фрейлейн Бергер, і це була щира правда.

Штандартенфюрер самовдоволено усміхнувся. Мовив значуще:

— Зараз я телефонуватиму фрау Шеєр. Послухайте, як слід з нею розмовляти.

Він зняв трубку телефону і неквапом, навіть дещо напоказ набрав номер.

— Фрау Шеєр? Радий вітати вас… Питаєте хто? Ваш давній знайомий, друг вашого чоловіка… Так, це я, але ваші знання дещо застаріли, гауптштурмфюрером я був ще до війни. Тепер я — штандартенфюрер Хейніш! Я турбую вас у службовій і водночас у родинній справі. Такий збіг обставин… Ні, йдеться не про Шеєра-батька — про Шеєра-сина.

Трубка про щось швидко залопотіла.

Хейніш прикрив її долонею і переможно мовив:

— Усе! Спіймалася на гачок.

Він знову приклав трубку до вуха. Деякий час нудьгуюче дослухався, потім сказав:

— У вас безліч запитань. Щоб відповісти на них, потрібен час, його в мене завжди обмаль. Однак справу легко залагодити. Мій ад’ютант гауптштурмфюрер Віллі Майєр товаришував з гауптманом Адольфом Шеєром, знає про нього силу-силенну подробиць… Ні, призначати побачення немає жодної потреби, бо я зараз же відряджаю Майєра до вас. Зараз тому, що іншого часу найближчого місяця в нього не буде. О, чути від вас подяку мені навіть дивно!

Затулив мембрану долонею і по-змовницькн повідомив:

— З нетерпінням чекає. Аж палає!

Далі слухав, ворушив губами, немовби смакував і пережовував мовлені йому слова. Нарешті подав голос:

— Одне слово, даю Майєру машину. Від мене до вас далеченько, різні райони… Попереджаю: з моїм адютантом буде жінка — шарфюрер Крістіна Бергер… Питаєте чому? А тому, що вона була нареченою вашого сина Адольфа… Таж вона вагітна! Я вивіз її з фронтового пекла, бо вважав такий вчинок своїм громадянським обов’язком в ім’я світлої пам’яті загиблого під Брестом мого друга оберста Теодора Шеєра! Що? Які ще докази вимагаєте, коли я це кажу? Ваша недовіра образлива і неетична. Адже тепер ваш обов’язок полягає у тому, щоб заопікуватися вагітною невісткою.

Очевидно, розмова набирала небажаної гостроти.

Хейніш знову замовк, густо буряковіючи. Відтак зірвався:

— Я вам от що скажу, пані Шеєр. Німецька жінка не пиячить, не смалить цигарки і не розцяцьковує губи!

З цього фрейлейн Бергер збагнула, про що казано з того кінця дроту. Такого й слід було чекати: розфарбована повія з вояцького казино, "зозуля" в чуже гніздо… Цей Хейніш все зіпсував. А вони стільки обмірковували, як їй краще осісти в Берліні… Незграбний фанфарон!

Голос Хейніша загримів:

— Німецька жінка народжує дітей і слугує фюрерові! Фрейлейн Бергер — зразкова німецька жінка! Ваш патріотичний обов’язок, якщо ви зневажили святі родинні почуття, — оточити її максимальною увагою. І це вам говорить не якийсь там просто знайомий, а штандартенфюрер СД! — І по короткій паузі відрубав: — Ні, їдуть до вас негайно. Все! Хайль Гітлер!

Він кинув трубку на важелі й навіть з деяким подивом прогарчав:

— Яка відьма, га?

Спідлоба, ще набачений після несподівано гострої телефонної розмови, глипнув на своїх підлеглих важким поглядом. Нарешті прохолов і мовив:

— От і все — вирушайте! Віллі, коли що — накачуй. Я надаю таке право. Йде війна, і часу на зайве розпатякування катма!

Аби це залежало від Крістіни, вона б нізащо не поїхала до фрау Шеєр після отакої брутальної розмови. Навіть якби Адольф Шеєр справді був батьком її сина. Не для того, щоб зупинятися перед перепонами, вона прослизнула у ворожий стан і опинилася так далеко від рідної Батьківщини. Сподівалася знайти з "нелояльною" фрау Шеєр спільну мову, заслужити її приязнь і довіру. І от маєш! Необхідно бути вкрай обережною і обачливою. Адже йшлося не про неї саму і не про її почуття, які на час війни для фрейлейн Бергер були скасовані геть. Не мала

права керуватися тільки ними, які б уже не були. Почуття можуть її обеззброїти. Треба їхати і складати новий важкий екзамен.

Розділ третій

ПОРТРЕТ БЕЗ МУАРОВОЇ СТРІЧКИ

Фрау Патріція Шеєр не запросила, як то належало б, до вітальні гауптштурмфюрера Віллі Майєра, що прибув до неї разом з фрейлейн Крістіною Бергер. Не запропонувала їм і роздягнутися, підкресливши тим небажаність їхнього візиту і безмовну пропозицію довго не затримуватися в її домі.

Була у фартусі. Мабуть, навмисне одягнула нот, щоб поратися в кухні. Туди й провела обох есесманів.

— Сідайте, — сказала коротко і заходилася поратися біля газової плити, не звертаючи на гостей, здавалося б, належної в цій незвичній ситуації уваги.

Крістіна мовчки сіла на білий кухонний табурет. Вона ще не встигла визначити лінію своєї поведінки, тому вирішила спостерігати за розвитком подій, щоб з перших хвилин не вчинити чогось необачного.

— Дякуємо, — відповів на вимушене запрошення Віллі Майєр за обох. Він тримався з напруженим спокоєм. Збагнув, що ніякої суперечки не буде. їм просто невдовзі запропонують податися геть, якщо вони й надалі "не розумітимуть" мовчазних натяків.

— Є в мене трохи ерзац-кави, можу почастувати. — В голосі фрау Шеєр бриніла холодна байдужість. І Манер знову зрозумів: це єдине, чого вони можуть сподіватися від господині. — Зварити? Цукру нема, буде з сахарином.

— Спасибі, ми поснідали, — відхилив Віллі Майєр цю, якщо розібратися, образливу для них пропозицію. — Ми приїхали не на частування ерзац-кавою з сахарином.

— Знаю, за чим. — Вона нарешті повернулася до них і глянула відкрито. — Пан Хейніш докладно змалював мені по телефону мету вашого візиту.

Майєр кахикнув.

— На фронті, — почав було він, — я з перших днів потоваришував із вашим чудовим сином. Безумовно, де була надзвичайно талановита людина…

Фрау Шеєр так докірливо поглянула йому в очі, що Віллі ніяково опустив повіки. Ну що тут справді-бо казати? Хейніш устиг набалакати…

— Я вам теж дещо скажу про талановитих людей на фронті, — сказала фрау Шеєр.

Крістіна подвоїла увагу.

— Перед своєю поїздкою без вороття Адольф зробив цікаву виписку — він багато працював, готуючи матеріали для своїх майбутніх наукових праць. Тепер я часто той запис перечитую.

— І що в ньому? — запитав Майєр, просто так, аби не мовчати.

— Там написано, що перед кривавим побоїщем під Ієною Наполеон Бонапарт сказав, оглядаючи свої війська: "Ось триста тисяч чоловік, вони ні в чому не винні. І що ж, тридцять тисяч із них завтра загинуть! Серед пруссаків, можливо, є великий механік, філософ, геній — і він загине. Ми, звичайно, теж втратимо якихось не відомих нам великих людей. Але хіба я почну нарікати на бога? Ні. Я промовчу. Треба вмирати

в ім’я слави своєї країни". Ось так, — зітхнула вона. — Хто ж уславився? Наполеон. Чим? Винищенням молодих французів. Бонапарт ще довго жив, а Франція занепала… Хто мені скаже, що напишуть про нас, німців, після цієї страхітливої війни?

— Не варто вести такі розмови, — застеріг Майєр. — А я справді міг би багато чого розповісти про Адольфа Шеєра. Чи хочете?

Фрау Патріція відповіла з іронією:

— Коли така розмова конче необхідна, я б воліла краще послухати фрейлейн… Крістіну Бергер.

"Запам’ятала", — відзначила Крістіна.

— Судячи з недоладних теревенів пана Хейніша, — зневажливо скривилася господиня, — фрейлейн пізнала мого сина ближче від усіх…

— Не треба, мамо! — відчайдушно вихопилося у Крістіни. — Не уподібнюйтесь панові Хейнішу! На сьогодні з мене задосить образ… За віщо?

Фрау Шеєр пекуче зашарілася. На очі їй набігли сльози безсилої розпуки.

Крістіна не давала їй отямитись:

— Так, я з Адольфом не одружена! Ми не встигли побратися. Збиралися взяти шлюб тут, у Берліні!

— Про це справді була розмова, — підтримав її Манер.

— Але хіба з моєї провини цього не сталося? Чи з вини Адольфа? Хіба він покинув мене? Ні, тільки війна розлучила нас!

І все ж Крістіна відчувала: не похитнула недовіри, це розтопила кригу, не дістала до серця.

— Він мені нічого не писав, — тихо, але твердо сказала фрау, гамуючи непрохані сльози. — Такий важливий крок у житті, як шлюб, — і ані слівця до рідної матері. Як же я мушу сприйняти цю несподіванку? Повірте, фрейлейн, я ні в якому разі не хочу вас образити, але… Цей дзвінок! Ваша несподівана поява, ці раптові новини, що можуть ошелешити будь-кого… І водночас — Адольф не писав нічого.

Так, це була щира правда. Костя, який одягнув мундир Адольфа, і не міг їй нічого написати; почерк того "Шеєра", що вів розвідувальну роботу в тилу ворога, в тилу німців, зрадив би його. Та й обставини складалися так, що будь-яке листування було непотрібне. Хто ж міг передбачити круті виверти долі…

Що їй тепер робити? Крістіна відчула, що настала вирішальна мить. Як переконати? Ясно одне: карти Хейніша і Манера биті. Вони виклали все, не додати їм уже нічого суттєвого. Лишався останній козир — "Сплячий лелека"…

А Патріція дивилася на молоду, надзвичайно вродливу жінку, блакитнооку, золотоволосу. Тільки чорна есесівська пілотка з черепом і кістками, кокетливо зсунута набакир, псувала враження і викликала відразу.

Проте, може, вона, мати Адольфа, надто упереджена? Може, справді ця жінка носить під серцем її онука чи онуку? Дитя народиться гарне, сумніву в цьому нема… Позашлюбне дитя… Серце завжди краятимуть сумніви… Від непевних думок не втекти, як не втечеш від себе… Господи, скільки лиха породила ця страхітлива війна! Як знайти зернину

істини у світі суцільної брехні, жалюгідних інтриг і безсоромної облуди? Як навчитися вірити людям? Хоча б у тих, нині рідкісних випадках, коли хочеться повірити?

— У мене з рідних нікого не лишилося, — сказала Крістіна. — Адольф, либонь, передчував лихо. Він мене кілька разів попереджав: якщо настане важка хвилина й він не зможе з якихось причин мені допомогти, звернутися до його матері, до вас, фрау Патріція. І ось… У мене нічого не залишилося на згадку про ті щасливі дні. Лише спогади й шлюбний подарунок…

— Шлюбний подарунок? — запитав Майєр. Він справді нічого не знав про "Сплячого лелеку". Крістіна навмисне не інформувала його, щоб він не послабив своїх зусиль, підсвідомо покладаючись на магічну силу Крістініного талісмана.

Фрау Шеєр промовчала, закута в свою глуху недовіру. Проте в очах її майнула прихована цікавість.

— Ви не знаєте про нього, Віллі, бо річ маленька. Якби йшлося про фату, вам би було відомо, — сумовито відповіла Крістіна, поступово готуючи вирішальне повідомлення.

— Що ж то за річ? — підтримав розмову Майєр.

— Це сталося перед фатальним вильотом. Пригадуєте, Віллі, на аеродромі ще була метушня?

— Звісно, пам’ятаю. Пан Хейніш того дня виловлював саботажників, які псували німецькі літаки.

Фрау Шеєр застигла посеред кухні, уважно дослухаючись. Вона збагнула: йшлося про щось суттєве, а не про голослівні запевнення, які вона чула досі.

— Адольф будь-що мусив летіти, — провадила далі Крістіна.

— Міг би й відкласти, — пробурмотів Майєр.

— Помиляєтеся, Віллі, Адольф неодмінно виконував усе, що планував собі зробити за день. Тому так багато встигав...

Розмова збилася вбік. Фрау Шеєр вже не спроможна була ховати свою схвильованість.

Крістіна тихо, сумно, з покорою до своєї лихої долі зронила:

— Ось тоді він і подарував мені обручку. Ще сказав: "Моїй мамі вона скаже більше слів".

— Обручку? — вже не могла стриматися фрау Патріція. — Ви її зберегли?

— Звичайно! Це ж згадка про Адольфа. Єдина у мене...

— Де ж вона?

Крістіна звела на неї блакитні очі.

— Ось...

Вона зняла тонку замшеву рукавичку і простягнула до Патріції Шеєр вузьку дівочу руку.

— "Сплячий лелека", що спирається на меч, — прошепотіла фрау.

Вона пестливо взяла тендітні пальчики Крістіни до своїх долонь, голубила їх, ніби спокутуючи свою попередню безглузду ворожість.

Майн гот![4] Ледь не виставила за двері невістку з ще не народженим онуком, єдиним спадкоємцем Шеєрів. "Вибач мені, Теодоре!" — взялася вона благати подумки свого загиблого чоловіка, який, безсумнівно, возсідав на сьомому небі й суворо дивився, що коїть його "дурна квочка", як він зволив величати її на самоті. І справді — дурна…

— З цього слід було починати, моя люба, — докірливо мовила вона до Крістіни. — Чому ви так довго мовчали?

Крістіна розгублено кліпала очима.

— Хіба ця обручка важить більше, ніж свідчення панів Хейніша і Майєра?

— І я нічогісінько не розумію, — рішуче виголосив Віллі.

Патріція Шеєр гордо випросталася. Голос її набрав урочистості:

— У вас на пальчику, Крістіно, не звичайна обручка. Це наша родинна реліквія. На печатці вирізьблено родовий герб Шеєрів: під баронською коронкою спить, стоячи на одній нозі, лелека, другою спираючись на меч. З дідів-прадідів чоловіки Шеєри одягали цю рицарську обручку на руку своїм нареченим перед шлюбом. Більше вона нікому не може належати. Зрозуміло, Адольф не міг злегковажити давньою традицією нашого роду.

— Воістину, я вперше бачу лелеку, — радісно вигукнув Майєр, — який насправді приносить у родину дітей!

Жінки щасливо засміялись.

— Але чого ми тут сидимо? — сполошилася фрау Патріція. — Вам, Крістіно, напевне, давно пора спочити з дороги. Зараз я зігрію води для ванни… Майн гот! Я ж вас ще не нагодувала!

Вона сплеснула руками, уявивши зливу справ, про які зранку й гадки не мала і які тепер конче слід було зробити: в дім Шеєрів увірвалися приємні клопоти.

— Крістіно, ваша кімната буде на другому поверсі, поряд з моєю. Не сподобається — оберете іншу. Будь-яку. — Потім сумовито додала: — Війна зробила наш дім просторим. Тільки кабінет не будемо чіпати — він ще знадобиться маленькому Шеєру.

— Спасибі, мамо, — очі Крістіни сяяли.

— Чого ж я байдикую? — підвівся і Майєр, задоволений успішним виконанням наказу шефа. — Зараз принесу з машини ваші речі, фрейлейн. Одна мить! Віта завезу пізніше, увечері.

— Хто це ще? — знову насторожилася фрау Патріція.

— Мій пес, — винувато відповіла Крістіна. — Я виховала його з цуценятка…

— Ах, пес! Знайдеться і для нього місце. Житиме в садочку — там йому буде привільно.

Тим часом Майєр справді хутко повернувся, несучи шкіряний чемодан і велику ледеринову сумку — скромне майно неодруженої невістки. Він волів якнайшвидше остаточно покінчити з цією "сімейною справою", яку, було, вважав уже зовсім безнадійною.

— От і все! — мовив з полегшенням. — Дозвольте, шановні дами, з вами розпрощатися.

З увічливості фрау Патріція спробувала його затримати:

— Я обіцяла почастувати вас кавою.

Але Майєр розумів, що зараз найкраще залишити жінок удвох, настав момент, коли його присутність зайва. Рішуче відмовився:

— Дякую, іншим разом… Мені необхідно повернутися на службу. Справи! Усього вам приємного, фрау Шеєр! До побачення, фрейлейн Бергер!

Жінки лишилися самі.

Ще невільно почувалися, звикаючи одна до одної. Справді-бо, події розгорталися занадто навально навіть для Крістіни, яка вже наперед мала щодо них свої плани. А що казати про фрау Патріцію? На неї вони взагалі впали несподівано. Розум іще не встиг обійняти всього того, чим її зненацька приголомшила доля і що вона сприйняла переважно чуттєво. Їм обом необхідно було оговтатись, заспокоїти розбурхані почуття, привести думки до ладу, осмислити нову для обох ситуацію, виробити не обтяжливі для кожної з них норми спільного існування під одним дахом.

— Давайте перейдемо до вітальні, — запросила Патріція. — Нам треба багато про що погомоніти. Чи не так?

— Багато про що, — зітхнула Крістіна, погоджуючись. Отже, екзамен ще тривав — напруження для неї не минало. А так хотілося б уже прилягти й спочити…

Вітальня була світла, напрочуд простора — займала мало не весь поверх. Нагору, до житлових приміщень, вели масивні широкі сходи. До дерев’яних сходинок килимову доріжку притискали блискучі бронзові тримачі. У самій вітальні — нічого зайвого. Два широчезних килими з однаковим крапчастим орнаментом укривали всю підлогу. Тут можна ходити босоніж, не боячись застудитися. В одну стіну заглиблювався

камін, не малий і не великий — в половину людського зросту. Його отвір затуляли грати, верхня половина яких була відкидною. Тут же, трохи збоку, журнальний столик з двома м’якими кріслами обіч. На протилежному боці вітальні стіну підпирав довгий, низький сервант з кришталем і порцеляною під склом на полицях. У протилежних кутах по діагоналі — два торшери. Люстра була вбрана в спеціально зшитий чохол. Мабуть, у цьому домі давно ніхто не гостював, а господиня обмежувалася торшерами — з рожевим і зеленим абажурами. Ввечері, коли весело палахкотять у каміні дрова, тут чудово — тепло й затишно.

Але що найперше привертало увагу — це три великих портрети на стіні: батько, мати, син. Крістіна так і прикипіла до них поглядом. Надто — до портрета сина, Адольфа Шеєра, якого вона побачила лише тепер — уперше. Серце в неї завмерло.

Молодий Шеєр на портреті не був подібний до того, хто діяв під його ім’ям на Кавказі, на того, з ким усі німці там спілкувалися!

Правда, деяка схожість таки була. Однотипність у будові голови, в загальних обрисах обличчя, у рисах… Тільки в Кості, який діяв під ім’ям Адольфа, вони м’якші, миліші… Так, їх — Костю й Адольфа — не сплутати. Хіба в темряві… Добре, що заклопотаний справами Хейніш обмежився телефонним дзвінком… На руку виявилося й те, що фрау Шеєр прийняла їх з Майєром на кухні, а не у вітальні, як належить за правилами гарного тону. Адже Віллі нічогісінько не відає про те, що кореспондент з Берліна гауптман Адольф Шеєр був полонений партизанами і замість нього прибув на місце призначення радянський розвідник Костянтин Калина. А відтак Віллі міг би й зрадити її. Навіть не бажаючи того, недоречним вигуком, здивуванням… Досить було б йому бовкнути:

— Хіба це Адольф? Щось не впізнаю. На портреті він зовсім не такий, як на фронті…

Це контрастне враження посилювалося ще й тим, що людина на портреті була вбрана у цивільне, а на Кавказі "Шеєра" звикли бачити виключно у військовій формі.

Правду в народі кажуть: не було щастя, то біда допомогла…

Поряд з Крістіною, склавши на грудях руки, стояла фрау Патріція і теж дивилася на портрети.

— Вас щось дивує, Крістіно? — якось багатозначно запитала вона.

Фрейлейн Бергер уся внутрішньо напружилася. Чи не зрадила себе? Може, мимоволі щось відбилося у виразі її обличчя?

— Ні, нічого особливого… Усе тут для мене нове…

На це фрау Патріція мовила так само підкреслено значуще:

— Мені здалося, ніби вас бентежить…

— Що? — поспіхом запитала фрейлейн Бергер.

— Що на портреті мого сина немає муарової стрічки.

Тільки тепер Крістіна звернула увагу й на портрет Шеєра-батька. Тут, у нижньому правому куті, навкіс чорніла ознака жалоби. На портреті Адольфа стрічки вічної скорботи не було. І як це вона не помітила такої "дрібнички", що сама впадає в око? Та ще такої суттєвої… Мабуть, дається взнаки безперервна виснажлива напруга.

— Ну що ви! — гаряче заперечила Крістіна. — Навпаки! Я завжди вірила й вірю: мій суджений — живий!

Про кого вона думала підсвідомо в цю мить? Про Адольфа Шеєра? Чи про Костю Калину? Над цим вона ні тоді, ні пізніше не замислювалася. Можливо, про обох разом…

Патріція вдячно взяла Крістіну за руку, лагідно пригорнула до себе. Чутливе серце матері безпомилково розпізнало в схвильованому голосі дівчини щирість, упевненість, непохитну віру.

— Досі я запитувала тільки бога: чи живий мій син? — сказала Патріція.

— А я завжди вірила, що мій наречений живий! — знову запевнила її Крістіна.

— Чому ви так думаєте? — тремтливим від надії голосом запитала Патріція. — Я хочу почути! Чи розумієте ви, наскільки це для мене важливо?

— Розумію…

Чому вона, Крістіна Бергер, так упевнена в своїх словах?

Відповісти на це запитання їй нелегко, сказати правду — взагалі виключається. її упевненість грунтувалася на точному знанні: для справжнього Адольфа Шеєра, отого, якого вона тільки сьогодні вперше побачила на портреті, війна давно скінчилася — ще влітку минулого 1942 року. Він у полоні. Він живий і здоровий. Йому вже ніщо не загрожує.

Сказати про це прямо — неможливо.

Інакше одразу спливуть на поверхню прості, логічні запитання…

Звідки вона, фрейлейн Крістіна Бергер, про це знає?

Звідки відомо їй, що сталося з Адольфом Шеєром?

Можливо, вона вкаже і табір для військовополонених, де гауптман перебуває?

А відтак: хто ж насправді вона сама?..

І відповісти щось переконливе на жодне з отих простеньких запитань фрейлейн Крістіна Бергер не змогла б…

Тому вона відповіла в межах тих реалій, які були логічні, досить переконливі і водночас нічим їй не загрожували:

— Свідків загибелі Адольфа нема. Жодного. Ніхто не бачив його мертвим. Адже літак упав на територію росіян. Усі, хто перебував у ньому на борту, мали при собі парашути. Навіщо ж вважати, що всі загинули? Чому я мушу думати, що Адольфа неодмінно вбито? На підставі офіційного звіту. Але ж той звіт — нічим не обгрунтоване припущення, більше нічого. Ну, збили росіяни літак, ну, впав він на їхню територію. А далі що? У таких випадках більш ретельні службові пишуть точніше — "пропав безвісти", рядок, що лишає рідним надію…

— "Списувати" німців у "загиблі" — вигідніше, — похмуро підкреслила Патріція.

— Чому? — Крістіна удала наївне нерозуміння.

— Чому? Щоб солдати не думали про полон. У цій війні для німецького солдата полон — єдиний шанс врятувати своє життя. — Додала загальновідомий факт. — Зовсім недавно по радіо оголосили, буцім фельдмаршал Паулюс боронився до останнього патрона. Останнім — застрелився. Але потім змушені були визнати: живий фельдмаршал!

Живий, бо здався в полон, пішов до більшовиків із піднятими вгору руками. А що по радіо? Учора Паулюс — герой, сьогодні — зрадник. Коли ж вірити; вчора, сьогодні чи взавтра? Чи не вірити зовсім? Лишається одне: питати бога…

— Господь не відповість, — обережно заперечила Крістіна.

— Але й не збреше… А що і хто може заохотити людину накласти головою в розквіті сил? Хіба фельдмаршал, який поклав сотні тисяч німців на вівтар кривавому богу війни Вотану, а сам залишився живий, бо здався у полон? Чи, може, новітній "месія", що закопався від усякої небезпеки в підземні бункери й штовхає всю Німеччину до прірви? Ні, я ще не зустріла жодної людини, яка б хотіла вмерти на цій війні… Тому ось уже два роки, як у газетах припинили друкувати списки німців, що наклали головою "за фюрера". Боюся, не вистачило б газет…

Вона сказала багато. Для гестапо вистачило б і половини мовленого. Одного "месії з бункера" було б задосить. Тепер вона чекала, що їй відповість Крістіна. Чекала в напруженому, тривожному мовчанні.

Власне, саме зараз вирішувалось, як вони вдвох житимуть під одним дахом. Ким стануть одна для одної? Що ж скаже фрейлейн, одягнена в чорну есесівську форму?

Проте Крістіна мовила лише те, що й належало сказати фрейлейн Бергер за умови, що вона щиро вболіває за безпеку і лояльну репутацію фрау Шеєр.

— Ви необачні, мамо. Що трапиться, коли хтось почує ваші необережні слова? По таких висловах — прямий шлях до гестапо. А там, самі знаєте, без жалю… Думати можна різне, але в наш час — тільки потайки. Навіщо вголос висловлювати своє несприйняття? Це доцільно лише в одному випадку.

— В якому ж?

— Коли людина вирішила у такий спосіб звести свої рахунки з життям. Ви, якщо не помиляюся, віруюча людина?

— Так, але…

— Тоді згадайте догмат: самогубство — гріх. Незалежно від того, в який спосіб його здійснено Не кажіть нікому таких небезпечних думок.

— І вам — теж? — коротко запитала Патріція, і Крістіна почула в інтонації докір і навіть образу. І справді. Патріція щиро відкрилася їй, бо гра тут виключалася, а вона…

Однак знову ухилилася:

— Зрозумійте, якщо стороння людина почує, нам обом… Вам — бо ви казали, мені — бо не донесла.

— Ми тут удвох, Крістіно, — заспокійливо мовила Патріція. — Служниця приходить вранці й працює до полудня. Вона вже давно пішла. Але ви, безумовно, маєте рацію. Адже в нас буде маленький. Нам обом слід бути дуже і дуже обережними!

— Ну от, нарешті, — полегшало Крістіні. — Тепер я розумію…

— Що?

— Чому Хейніш вважає вас непатріотичною жінкою, або ж, за його термінологією, "елементом".

— Що поробиш? Усім з дня у день втовкмачують: "Фюрер думає за всіх нас…" Тому всім "фюрерам" — від сановитих до блокових —

ввижається "підривним елементом" кожен німець, що в коричневому дурмані спромігся не отруїтися і зберегти голову з власними думками. Тепер, Крістіно, — вона з м’якою довірою торкнулася її руки, — ви знаєте про мене все.

Де ж ота крижана Патріція, що зустріла її якусь годину тому? Куди поділася?

— Більше, ніж ваш банфюрер[5]? — жартома запитала фрейлейн.

— І більш, аніж Хейніш, — серйозно відповіла жінка. — Пан Хейніш здавна вважає мене лише затятою католичкою, що в очах наці — теж гріх. Бони ж відкинули гуманність і мораль. Десять християнських заповідей суперечать їхньому всесвітньому розбою. Хіба можна винищувати мільйони людей із заповіддю "не вбий"? Хіба можна грабувати цілі країни із заповіддю "не вкради"? Ось чому я — "елемент"...

Коротка пауза-вагання, і нараз — несподіване визнання:

— Ви не бійтеся за мою нестриманість, Крістіно. Я ховала свої думки навіть од чоловіка. Не тому, що він лякав мене, ні... Я боялася за нього самого, бо то він би злякався на смерть. З переляку міг би й розлучитися! А що тоді сталося б з Адольфом? Отак і жила зі своїми думками...

— Чому ж довірилися мені? — Тепер про це важливо було дізнатися. — Людині, яку вперше побачили! В есесівській формі! Чому?

— Не знаю, — зітхнула Патріція. Видно було, що вона сама силується розібратися в тому, що спонукало її на відвертість. — Може, тому, що вас покохав Адольф... Чи тому, що ви не вірите в його загибель... Хто зна... У мене виникло відчуття, що вам можна сказати... Чому? Сама не

знаю… Тільки відчуваю, що можна… а це так важливо для кожного, — завершила вона гірко, — хто роками животіє в дурмані й ще не вчадів…

— Дякую, мамо, — майже пошепки промовила Крістіна. — Я розумію вас, мені теж… — і урвала мову.

Ні, на сьогодні таки досить! А нагальну справу ще не залагоджено…

— У мене є до вас прохання, мамо.

— Яке, моя люба? Кажи сміливо.

— Чи не дозволите мені прикрасити свою кімнату портретом Адольфа? Хочу, щоб він завжди дивився на мене…

— О! Я саме це хотіла вам запропонувати. Та от забалакалась, і ви мене випередили. Беріть, звичайно.

— Ви навіть не уявляєте, як я вам вдячна!

— Можливо… Однак і в мене є до вас прохання.

— Яке? Якщо зможу…

— Я не зажадаю від вас нічого неможливого…

— Тож яке? Я слухаю.

— Не ходіть у цьому домі в цвинтарному вбранні. Чорне вам не до лиця.

— Обіцяю! — весело засміялася фрейлейн Крістіна Бергер.

Розділ четвертий

ВІСТРЯ СКЕРОВАНО НА КАВКАЗ

Штандартенфюрер Хейніш з’явився в приймальні Кальтенбруннера за п’ять хвилин до призначеного часу. Відомо: обергрупенфюрер — точно налагоджений механізм у людській подобі. Пунктуальний в усьому, хоч годинник по ньому звіряй. Подейкують, буцім сенсом його життя є зразкове виконання службових обов’язків. Для нього важить тільки робота і більше нічого. Емоції і почуття йому невідомі.

П’ять хвилин потрібні були Хейнішеві для стопроцентної гарантії, щоб не запізнитися.

У приймальні за столом чергового возсідав уже знайомий йому заледенілий штурмбанфюрер Пауль Шенк. Хейніш, було, радісно привітався, але цей ідеально прилизаний дорученець відповів йому холодним, ледь помітним нахилом голови.

"Даремно я розпинався перед ним у вагоні, — запізніло пошкодував Хейніш, — з цим ідолом не заприятелюєш".

Штандартенфюрер подумки лічив секунди, щоб не позирати на хронометр під наглядом неприємного есесівця. Цей чистенький тиловий пацючок ще глузуватиме в своєму товаристві. Вишколені "завойовники", що й здаля не нюхали фронтового гару, взяли за моду зневажливо ставитись до "бойових" колег — ті, мовляв, здатні лише на чорну, брудну роботу і вирішують усі проблеми рейху з школярською одноманітністю — кулями і шибеницями...

Цікаво, а в який інший спосіб можна "знелюднювати" життєвий простір? Потрібні й чорнороби "германізації" нових земель рейху...

Точно в обумовлений час на пульті чергового пролунав сигнал.

Пауль Шенк розморозився, щоб повідомити жерстяним голосом:

— Вас чекають, пане штандартенфюрер.

Хейніш увійшов чітким кроком, зібраний і уважний, завчено викинув руку:

— Хайль Гітлер!

— Хайль!.. Сідайте, Хейніш. — Шеф імперської служби безпеки вказав на крісло біля велетенського полірованого столу. Цей спецстіл міг прошити відвідувача кулеметною чергою. Досить натиснути відповідну кнопку… Таке "канцелярське" диво мали в своєму службовому користуванні лічені сановні особи рейху.

Посеред столу стовпчиком лежало до двох десятків білих тоненьких папок. "Персональні справи, — впізнав Хейніш. — Чиї?"

Обергрупенфюрер довгими кроками міряв кабінет. Палив сигарету. Мовчав, певно, збираючись з думками. Хейніш принишк у кріслі, пильно стежачи за змінами виразу довгастого, посіченого дуельними шрамами обличчя шефа.

— Добре влаштувалися? — нарешті запитав Кальтенбруннер.

— Усе гаразд, пане обергрупенфюрер! — Хейніш підхопився на ноги.

— Не метушіться. Сидіть.

— Слухаюсь!

— Мені доповіли: ви привезли даму.

"Це той прилизаний покидьок з приймальні", — зазначив подумки штандартенфюрер.

— Хто вона? — запитав шеф.

— Шарфюрер Крістіна Бергер. Перекладачка. З фольксдойче.

— Які мови?

— Німецька, російська, українська.

— Для Кавказу — доцільно. Навіщо вона вам тут?

— Взагалі-то потреба в її праці відпала…

— Чому ж привезли?

— Власне, це послуга. Вона вагітна. Я привіз фрейлейн до матері її нареченого. Він загинув. Уже все влаштовано.

— Докладніше. З прізвищами.

— Влітку минулого року до нас прибув кореспондент з відомства пана доктора Геббельса гауптман Адольф Шеєр. Фах — історик. Мета — створення книги на тему "Завоювання Індії на Кавказі". Свої обов’язки виконував сумлінно, ризикував, неодноразово виїздив на передові позиції фронту, брав участь у збройних сутичках. Нагороджений медаллю "За військові заслуги". У жовтні минулого року загинув під час бойового вильоту, в якому взяв участь із власної ініціативи.

— З ним — ясно. Вона?

— Перевірена мною особисто. Сирота: батьки репресовані більшовиками. З Шеєром у неї виникло взаємне кохання. Шлюб збиралися взяти тут, у Берліні. В районі Шарлоттенбург живе фрау Патріція Шеєр: маги Адольфа, удова загиблого в перші дні війни під Брестом піхотного полковника Теодора Шеєра. У фрау Шеєр поселено фрейлейн Бергер.

— Зрозуміло.

Кальтенбруннер сів за стіл. Старанно загасив у попільничці сигарету.

— У вашій новій службі фрейлейн Бергер — зайва. Всі ваші викладачі володіють переліченими мовами.

Хейніш не насмілювався заперечувати. Ловив кожне слово шефа.

— У наших службах зайвих не тримають. Зробимо так. Оформте їй відпустку за станом здоров’я. Безстрокову, — коротко всміхнувся, ніби смикнув шрамом біля куточка рота. — Нехай у Мюллера поменшає клопоту.

— У пана Мюллера? — насторожився Хейніш. — Що вас дивує?

— Чим може зацікавити фрейлейн Бергер групенфюрера Мюллера?

— Він перемацує всіх.

Побачив з виразу Хейніша, що той сприйняв його повідомлення надто прямолінійно, й уточнив:

— Перевіряє. Кожного. Щороку.

— І мене — теж?

— Я сказав: усіх!

— Але ж "усі" — це…

— Стоп! Висловлювати вголос думки про групенфюрера Мюллера не раджу. Ні за яких обставин. Тільки в цьому кабінеті. І тільки, якщо я сам запитаю. Збагнули?

— Так точно, пане обергрупенфюрер!

— Запорука успіху: якомога більше знати — якомога менше патякати. Ліпше — зовсім не патякати. Ретельно виконувати свої обов’язки. Будь-яка власна ініціатива мусить бути узгоджена.

На мить він замислився, а тоді вів далі:

— Іноді в нас однією справою займаються одразу кілька відомств. Незалежно одне від одного й не інформуючи суперників: нагороду одержує той, хто перший досягає успіху. Чіткої диференціації секретних служб практично не існує, тому трапляється плутанина. З прикрими результатами. Подеколи — з трупами. Людині, не обізнаній з усіма тонкощами прихованих інтриг, дуже легко скрутити собі в’язи. Якщо затишний притулок на цвинтарі вас ще не цікавить, будьте обережні в оцінках ситуацій, які не стосуються ваших безпосередніх справ.

— Дуже вдячний за дружнє попередження, пане обергрупенфюрер.

— Радий, що ви мене правильно розумієте. Але — до діла!

— Слухаю.

— У зв’язку з несприятливими змінами на Східному фронті наш фюрер вимагає від усіх секретних служб різко активізувати агентурно-підривну діяльність у тилу ворога. Мета — психологічний і економічний розлад, диверсії на промислових об’єктах, розпалювання націоналістичних настроїв. Усі сили розвідслужб привести в активну дію! Це — загальна настанова. Зрозуміло?

— Так.

— Тепер — головне. Фюрер вирішив наступного літа остаточно зламати хребет більшовицькій Росії. У напрямку головного удару ми сконцентруємо ще небувалу військову силу.

— Де саме? — поцікавився Хейніш.

Обергрупенфюрер невдоволено прискалив око.

— Навіщо вам це?

Під грізним поглядом шефа Хейніш знітився.

Кальтенбруннер повчально мовив:

— Вам належить знати те, що безпосередньо стосується виконання прямих службових обов’язків. Не більше! Ясно?

— Так точно! — поспішно запевнив Хейніш.

— Продовжую. Як тільки визначиться незаперечний успіх у напрямку головного удару, ми розпочнемо новий наступ на Кавказ. Цього разу — до кінцевої і безумовної перемоги. До того часу наші війська на Таманському півострові стоятимуть напоготові, поповнившись людьми і технікою. Зараз інтенсивно будуються оборонні споруди "Блакитної

лінії", ешелоновані на півсотні кілометрів углиб. Уявляєте? "Блакитна лінія" забезпечує військам, зосередженим на Тамані, стопроцентну гарантію від усякої небезпеки і будь-яких сюрпризів росіян. Яка ж ваша роль у здійсненні цих грандіозних стратегічних задумів великого фюрера?

Хейніш максимально напружив увагу, намагаючись запам’ятати кожне слово шефа і навіть інтонацію, з якою воно мовлене.

— Ви тривалий час працювали на Північному Кавказі. Цей важливий стратегічний регіон вам добре знайомий. Ми вирішили використати ваші досвід і знання для роботи в розвідувально-диверсійному органі РСХА "Цепелін". З цього дня вас призначено керівником берлінського осередку "Ц". Завдання — підготовка і засилання агентів-диверсантів на територію Кавказу. Сподіваюсь, ви там залишили своїх людей згідно з попередньою директивою?

— Так точно! Я особисто проінструктував агентів і передав їх на зв’язок резидентові, що прибув з берлінської розвідувальної школи.

— Хто він?

— Член "грузинського національного комітету". Прізвище — Целебадзе. Його особиста справа зі мною.

— Облишмо справу. Врахуйте, всі оті "національні комітети" тісно пов’язують свою роботу з діяльністю у концтаборах для військовополонених, де виявляють і вербують нам придатні для агентурної роботи кадри, переважно з карним або злочинним минулим. Тому підтримуйте з "національними діячами" найтісніші і безперервні контакти.

— Слухаюсь!

— Із мовленого раніше випливає те завдання, яке ми ставимо перед очоленим вами підрозділом "Цепеліна". Ваша служба мусить максимально забезпечувати успіхи в наступальних операціях вермахту на Кавказі. Яким чином? У відповідний момент ваші агенти повинні будуть висадити в повітря не дуже численні, а тому такі цінні для ворога мости, всі до єдиного, щоб зірвати постачання російських військ під час бойових дій. Далі: руйнувати всі комунікації, вивести з ладу всі лінії зв’язку, знищувати склади боєприпасів та продовольства. Необхідно буде запровадити нещадний терор серед мирного населення і втікачів, щоб посіяти паніку. До того часу ваші агенти мусять обмежуватися лише ретельним збиранням військової та промислово-економічної інформації Підкреслюю: діяти слід обачно й розумно. З огляду на події, що розгорнуться влітку, передчасні провали нам дуже небажані. На порядку денному — тотальна війна в тилу ворога в органічному поєднанні з наступальними операціями на фронті. За виконання ви, пане штандартенфюрер, несете особисту відповідальність. Бажаю вам успіху! Ці папки, — Кальтенбруннер вказав на стіл, — ваші. Тут люди, яких ви готуватимете насамперед. Перевірені.

Хейніш виструнчився:

— Я виправдаю вашу високу довіру, пане обергрупенфюрер. Велич задумів фюрера надихає!

Розділ п’ятий

ДВА ТРИКУТНИКИ — РОМБ

Фрейлейн Крістіна Бергер могла бути задоволена — "дах" у самісінькому "лігві" їй було забезпечено надійний і зручний. Бездоганний з усіх боків. Навіть зважаючи на її вагітність, яка вже відчутно давалася взнаки. Влаштовувало її також, що Хейніш надав їй відпустку, бо службовий режим почав було виснажувати. Насторожувало, правда, що штандартенфюрер занепокоївся станом її

здоров’я навіть без натяку з її боку, а не було на Хейніша несхоже — не така вдача у шефа, щоб рахуватися з турботами і клопотами підлеглих. А надто турбувало, що не визначив строк повернення на службу, мовив тільки:

— Бажаю, щоб ви народили і виховали фюрерові солдата. Якщо виникне потреба, я вас викличу. Проте й зараз можу запевнити: це станеться не скоро. Отже, вам, як молодій матері, піклуванням СД забезпечені ідеальні умови.

Довелося дякувати й славословити "істинно арійську людяність СД".

Але що за цим криється? Відповіді фрейлейн Крістіна Бергер не знаходила. Добре, що становище Ніки міцне. Зараз без нього вона була б як без рук.

По суті, безлюдна, ізольована садиба Шеєрів, відгороджена од чужого ока високою — в два метри з лишком — стіною грубої, фортечної кладки з дикого декоративного каменю, надійно ховала від усяких випадкових і небажаних знайомств. Верх був щедро всіяний осколками битих пляшок.

За цією фортечною спорудою здіймався триповерховий будинок Шеєрів, за тутешніми мірками — двоповерховий.

Нижню частину будинку займали чималий хол-вітальня і дуже простора, викладена білосніжними кахлями кухня, що в повсякденні відігравала також роль їдальні. Поверхом вище містилося безпосередньо житло господарів, де кожен мав свою кімнату. Найбільшу з них було віддано під кабінет, заставлений аж до стелі височезними, по-готичному вузькими книжковими шафами з похмурого темно-брунатного дерева. За склом на цьому понурому фоні виблискували золотом берлінські й лейпцігські видання антиків, середньовічних хронік, новітні багатотомні дослідження

фальсифікованого родоводу "священної імперії німецької нації" — свідчення фахових захоплень Шеєра-молодшого.

Останній поверх був занедбаний — ним ось уже два роки ніхто не користувався. Колись тут мешкала нечисленна прислуга — покоївка й садівник, утримання яких з початку війни зробилося обтяжливим для родинного бюджету. Там же містилися дві кімнати для гостей, яким з тих чи інших причин траплялося залишатися на ніч. Та з часу загибелі Шеєра-батька в цьому будинку вже ніхто не гостював: німці не люблять даремно витрачатися й до будь-яких гостювань ставляться лише як до специфічного способу залагодження найрозмаїтіших справ — від службових до особистих.

Відвідини для них — це передусім витрати, оскільки тут панує правило матеріально відшкодовувати хазяям усе, що з’їдено і випито. Порядок є порядок! Навіть найближчий друг, якщо ви почастуєте його цигаркою, без зайвих нагадувань почне длубатися в гамані, виловлювати пфеніг — вартість однієї цигарки. Звісно, якщо ви не скажете йому, що ваша цигарка — подарунок. А за дарунок готівкою не розраховуються — відплачують послугою в межах вартості подарованого. Либонь, Хейнішеві дорого коштувало його нове звання штандартенфюрера...

Крістіні ця побутова копійчана дріб’язковість, жадібна меркантильність в усіх сферах життя "тисячолітнього рейху" була огидною. Та що поробиш? З вовками жити — по-вовчому вити. Тут навіть жінка з панелі не вважається повією, а нормальним "трудовим елементом" у сфері приватного обслуговування населення, отже, й не пов’язується з уявленнями про аморальність. Поведінка жінки вважається аморальною, такою, що заслуговує всілякої зневаги та ганьби, коли вона "занепадає" в любощах без грошових розрахунків і тим самим непристойно й марнотратно збезцінює джерело надійного прибутку, бо оте джерело користується масовим, стабільним попитом серед хвацьких, хоробрих, забезпечених твердою державною "пайкою на любов" вояків фюрера, який "дбає за всіх нас". Нацистська мораль,

чітко розцінена в буханцях хліба, кавалках ковбаси, пляшках шнапсу, рейхсмарках і пфенігах…

І до всього цього ганебно ницого, духовно зубожілого, грубо тваринного фрейлейн Крістіні Бергер слід звикати…

І засвоювати ці "етичні норми", щоб не виділятися власною поведінкою.

її досі рятувало від зазіхань фашистських жеребчиків лише те, що вона мала біля себе постійного "опікуна". Раніше це був "Шеєр"…

І ось тепер тут, у Берліні, при фрейлейн Бергер такі поважні функції виконував в очах сусідів дуже показний гауптштурмфюрер СД Віллі Майєр.

Не менш одного разу на тиждень він приїздив на службовій машині зі знаком "СД" на вітровому склі з тугенькими пакунками — білі паляниці, масло, ковбаси, борошно, консерви з тушкованим м’ясом і разками тоненьких, мов дівочі пальчики, рожевих сосисок.

На трафаретні жіночі зойки типу: "Віллі, ну навіщо ви завдаєте собі зайвого клопоту?" — він бадьоро відповідав, щоб назавжди покласти край цим нещирим з боку не вельми забезпечених жінок відмовам "для порядку":

— Любі дами, я не маю сумніву: фрейлейн Крістіна неодмінно народить сина. І я піклуюся зовсім не про вас, а про здоров’я пана Шеєра-спадкоємця. Із камрадської, чоловічої солідарності!

На самоті фрау Шеєр заохочувала Крістіну:

— Це дуже похвально, моя мила, що ви прихильні й лагідні до пана добродія Майєра. Він чудовий і приязний чоловік, вихований і делікатний. Життя є життя! Хто зна, чи повернеться Адольф…

Від цих слів Крістіну, попри її симпатію до Патриції Шеєр, перевертало. Певно, фрау сама не відчувала межі між німецьким практицизмом і тим, що у справді порядних людей зветься цинізмом. Але що з неї візьмеш, якщо вона, як і всі тут, з пелюшок уражена мораллю, що вимірюється в матеріальних реаліях? Адже іншої моралі вона ніколи не знала.

На цю "харчову" тему побалакав з Крістіною і Майєр. І теж віч-на-віч. Пояснив:

— Мила Крістіно, я мушу мати вагомий привід для систематичних відвідин вашої приватної фортеці. З метою конспірації.

— Облиште вигадки, Віллі, ви просто добра людина.

— Ні, не зовсім просто, фрейлейн. У нас як ведеться? Людина, з якою не мають спільних справ — службових або ділових, для інших ніби припиняє своє існування. А ви — у тривалій відпустці, з якої на нашу службу переважно не повертаються.

— То, може, нам обмежити зустрічі? — стурбувалася Крістіна.

Вона злякалася за долю дорученої їй справи. Поки що Віллі лишався єдиним джерелом для збирання розвідувальної інформації.

На її запитання Майєр відповів лише поблажливим усміхом, мовляв, усе буде гаразд.

— Не слід легковажити, Віллі, — з докором мовила Крістіна. — В нашій з вами справі нема дрібниць.

— Так, — раптом погодився Майєр, — і ось одна з них. Хейніш наказав мені не спускати з вас ока, використовуючи для цього товариські стосунки, що склалися між нами. Він цілком схвалює й підтримує мої "харчові акції" як конспіративні заходи. Тому я не блазнював, коли сказав вам, що навідуюсь до вас із пакунками з метою конспірації: приховую свої дії від вас, аби ви, фрейлейн, не запідозрили про встановлений за вами нагляд. Оскільки цю місію покладено на мене, вам нічого не загрожує. Потрібне мінімальне: терпляче поставитись до моїх візитів. Домовились?

Почав серйозно, закінчив напівжартома. Однак те, про що він її проінформував, уже насторожувало.

— Якась підозра?

— Жодної.

— Тоді чому ж?..

— Хіба не ясно? Ви причетні до багатьох справ СД, кожна з яких становить службову таємницю. Подекуди — вагому. А пам’ять людини не здаси до спецархіву і не замкнеш до службового сейфа. Пам’ять людини завжди з її власником, де б той не перебував. А ще людина має надто рухливий орган — язик.

— Але ж мусять бути якісь підстави для недовіри…

— Ет, підстави! — глузливо мовив Майєр. — І це говорите ви, що мало не рік працювали в системі імперської служби безпеки. Ви мене дивуєте, фрейлейн, своїми наївними міркуваннями про "підстави". Вам пречудово відомо, що у нас кожен вболіває виключно за власну кар’єру і більше ні про що.

— Але ж кар’єра, — усе сперечалася Крістіна, — не може бути єдиною життєвою метою.

— Чому ж? Якщо це возведено в державний принцип… Нацист будь-якого рівня або рангу не запитує себе: "Хто я?" Але він щодня розмірковує: "Скільки маю?" З кожним суспільним щаблем можливості збагачення зростають у геометричній прогресії. Тому за кар’єру і вигоди, пов’язані з нею, гризуться зубами. Звідки й завбачливий ляк: як би ото чогось прикрого не сталося, як би щось несподіване не завадило кар’єрному злету.

Не заперечити — Віллі мав цілковиту рацію. У фашистській трупарні тільки й можливе оте жорстоке животіння, яке він до жаху яскраво змалював.

— Кепсько! — Крістіну огорнув неспокій.

А Віллі подумки пригадав "солоний" жарт штандартенфюрера Хейніша:

"Фрейлейн Бергер встигла подвійно завагітніти: дитиною і зрадою. Язики у жінок плескаті… Якби це було в моїй владі, я б забезпечив її абортами в обох випадках! На другий маємо чудового акушера — шефа гестапо пана групенфюрера Мюллера. Позашлюбна дитина, якщо поглянути з точки зору суспільного становища, теж мов тягар на нозі колодника. Фрейлейн тільки зіпсує без усяких для себе вигод свою зграбну фігурку…"

За усталеною звичкою шеф першим реготав із своїх солдафонських кепкувань. Звісно, у Віллі язик не повертався цитувати Крістіні "дотепи" Хейніша. А дарма! Іноді й "жарти" несуть у собі значну інформацію. Принаймні Крістіна б усвідомила, що "записана у зайві", а це — небезпечно.

Різні думки снували в чарівній голівці фрейлейн Бергер, поки вона мандрувала автобусом по Берліну, прямуючи на зустріч з товаришем. Нічого не знала про нього. Уявляти, ким виявиться і який з себе зовні,— марна справа. І він нічого не відає про неї. Либонь, не міг би навіть вгадати: чоловік прийде на зустріч з ним чи жінка? Якби вони разом їхали цим автобусом, їм би це лишилося невідомим. Тільки обумовлені предмети зовнішнього опізнання і паролі допоможуть їм знайти одне одного. Та й то — лише за певних умов і на певному місці.

Вона зійшла на зупинці "Рейхсшпортфельдштрассе". Трохи пройшла вперед за маршрутом автобуса й завернула праворуч, на майже завжди порожню Хайльсбергалее. За рогом зупинилась. Кілька хвилин спостерігала за поодинокими перехожими, аж поки вони не зникали з поля зору.

Ніхто не затупцював на місці й не закляк перед якоюсь з магазинних вітрин. Підозрілих машин також не встежила. Взагалі на всій вулиці — жодного нерухомого авто. "Хвоста" теж не видно. Нема? Можливо. Та не слід поспішати з висновками — шлях у неї ще чималий, стане, щоб кілька разів уважно "перевіритись".

Відчувала втому. Вагітність забрала в неї легкість ходи, змушувала рухатись перевальцем. А треба ще йти і йти...

"Нічого, витримаю, — втішала себе, — не кожного ж дня..."

Куцим скверіком Крістіна вийшла на зупинку електрички неподалік від "Олімпія-стадіону" і, як було умовлено, сіла в другий вагон з кінця електропоїзда. Чому необхідно сісти саме в цей? Невже хтось її "страхує", йде слідом назирці? Мусила б помітити, але нічого підозрілого, у вагон, до того ж майже порожній — робочий час — вона увійшла одна. Зійшла теж сама на станції "Боллевуе". Тут звернула праворуч, і враз — велетенський парк Тіргартен.

Фрейлейн Бергер поглянула на годинник. Шістнадцять годин двадцять вісім хвилин. Вона не запізнюється, дотримується часу, який сама відвела на маршрут.

Лишилося мало: вийти на міст через Шпреє і з нього рухатися по Паульштрассе до першої рекламної тумби. На цій циліндричній споруді слід відшукати умовний знак — трикутник, накреслений білим грифелем або крейдою. Якщо трикутника нема, слід одразу повертатися додому. А за тиждень, того ж дня і часу, знову йти на побачення з рекламною тумбою… Таке вже трапилося. Минулого разу тумба зустріла її байдуже, без крейдяної оздоби, хоч Крістіна обнишпорила її очима з усіх боків.

Тепер навіть зраділа, коли побачила три риски крейдою на вільному від рекламних аркушів місці.

Фрейлейн Бергер вийняла з кишені крейду, і до першого трикутника додався другий. Вийшов ромб. Це означало: "хвоста" вона не помітила й готова до особистої зустрічі. Тепер слід відсмикнути на сумці "блискавку", щоб видно було яблука, і неспішно простувати собі уперед по вулиці Пауля. Хтось її наздожене. Цікаво — хто?

От чи все зроблено, як належить? Так, у лівій руці — сумка з яблуками, в правій — недбало згорнута біла хустина…

— Фрау зняла хустину? Вітри дмуть зі сходу. Вони холодні. Чи ви бажаєте застудитися вдвох? — почула вона чоловічий голос, що турботливо натякав на її вагітність.

"Вітри дмуть зі сходу" — це пароль.

Крістіна озирнулася. На неї привітно поглядав непоказний офіцер з личками й знаками лейтенанта інженерних військ.

Тепер її черга сказати пароль у відповідь.

— Дякую за увагу! — Вона чарівно всміхнулася. — Сьогодні мінлива погода. Вітри дмуть із заходу теж. А вони тепліші… Проте ви, безумовно, маєте рацію. Не варто ризикувати — одягну хустину.

— О! Такій слухняній фрау служити б в армії.

— Чи не потримаєте мою сумку?

— Охоче.

— Знаєте, — мовила жартівливо, — досі не навчилася зав’язувати хустку однією рукою. — І швидко додала: — Шифровка в сумці, внутрішня кишенька…

Люди обминали їх, не звертаючи ніякої уваги.

— Чудові яблука! — Він вийняв одне, друге. Шифровка немов розтанула в його долоні. — Лютий, а яблучка ніби вчора зірвані. — Він поклав червонобокі плоди на місце й засмикнув на сумці "блискавку".

— Ну, от і все! — мовила Крістіна, пов’язавши на голові хустку.

Навколо них зовсім спорожніло.

Лейтенант притишив голос, проте кожне слово промовляв виразно:

— Матимете власний передавач. До того часу зв’язок з Центром триматимете через мене. Наступна зустріч — у районі Вільмерсдорф, біля "Мисливського замку". Перший четвер березня, в цей же час. Маршрут: електропоїздом — до зупинки "Шмаргендорф", звідти на метро — до станції "Далемдорф", далі пішки — по вулиці Кенігін-Луїзе до "Мисливського замку". Запам’ятали?

— Так. "Шмаргендорф", "Далемдорф", Кенігін-Луїзе, "Мисливський замок". Перший четвер березня. Час — без змін.

Мовив співчутливо:

— Це буде ваша остання така далека подорож. Там я познайомлю вас із своїм зв’язковим. Надалі передаватимете мені шифровки через нього.

— Навіщо вам ці ускладнення?

В голосі лейтенанта бриніло неудаване співчуття, коли він пояснив:

— Я помітив: вам важко мандрувати. З кожним днем буде все важче. Вам зараз потрібен спокій і медичний нагляд. Тому наступна наша зустріч буде останньою.

Хіба вони могли цієї миті передбачити, що оця їхня перша зустріч і є останньою?

Тим часом лейтенант завершував давати свої настанови:

— Мій зв’язковий зустрічатиметься з вами під час ваших прогулянок поблизу будинку. Конкретно про час і черговість контактів домовитеся з ним особисто. Оце все. Повертаючись додому, вже не петляйте. Сідайте на прямий автобус. Щиро бажаю вам усього найкращого. Маю честь!

Він козирнув затягнутою в шкіряну рукавичку рукою і пішов від неї геть, не озираючись.

Тільки їдучи додому, фрейлейн Бергер похопилася: який же він із себе, її новий товариш по зброї?

Розділ шостий

ВИПАДОК, ЯКИЙ НІХТО НЕ ПЛАНУВАВ

Лейтенант у формі інженерних військ, під гострим носом якого руділи вусики "під фюрера", вийшов з електрички на зупинці "Вайдманшлустерштрассе" і вже за хвилину опинився на цій людній у вечірню пору вулиці. Наближався час радіозв’язку з Центром, де в обумовлену пору чекали шифровок з підписом "Меркурій".

Радистка з псевдонімом Пенелопа мешкала неподалік. Меркурію залишалося проминути невеличкий старезний цвинтар, піднятися на залізничний міст, пройти короткий провулок і опинитися на в міру пожвавленій вулиці Кетеллерштрассе. Тут, в одному з приватних будиночків, цифровими знаками мережила Пенелопа своє прядиво шифровок.

Почав накрапати дощ. Попри це людей на вулицях більшало, як і завжди у вечірні години. Прямуючи до Пенелопи, Меркурій час від часу "перевірявся". Скоріше — за звичкою, аніж за потребою. Нічого підозрілого не запримітив.

"Вітри зі сходу" принесли на обумовлену зустріч чарівну жінку, досі — зовсім не відому йому. Вагітну.

"Їй — важче, — думав Меркурій. — Шкода, що я не знав про її вагітність. Треба було зустрітися з нею раніше, щоб вона не мандрувала по Берліну так далеко. Але ж справи, про які знаєш, завжди здаються важливішими, ніж ті, про які нічого до пуття не відомо…"

Ось він і за адресою — Кетеллерштрассе, 110.

Коли Меркурій завертав на асфальтовану доріжку, що вела до "мисливського" будиночка, його проминула пригорблена під дощем

фігура в непромокальному, хрусткому плащі з високо піднятим коміром і в низько насунутому на лоба капелюсі. У Меркурія ще майнула думка, що і йому в таку негоду варто було б одягти плащ. Так, це не завадило б: шинель добряче всотувала вологу і швидко важчала набрякаючи.

Між тим людина в плащі, не змінюючи темпу ходи, втесалася у вечірній людський потік і лише тоді пильно простежила, як за Меркурієм зачинилися двері. Потому хутко кинулася до найближчого телефону-автомата.

Тисяча чортів! Не працює!

Звісно, телефони є в кафе, крамницях і аптеках, що тулилися в напівпідвальних поверхах, і в будинках на Кетеллерштрассе, але завітати в котрийсь із них значило на якийсь час випустити з ока вхід до "мисливського" котеджу. Цього людина в плащі не могла собі дозволити. Адже це все одно, що знайти на вулиці лотерейний квиток з головним виграшем і розпочати шукати його власника, щоб повернути. Примхлива фортуна всміхається один раз. Де гарантія, що, коли ти зачиниш за собою двері пивної, тієї ж миті не відчиняться двері, за якими зник лейтенант! І несподівана "здобич" зникне. Можливо, назавжди — діло таке...

Що ж вдіяти?

А діяти необхідно хутко!

Головне, щоб "лейтенант" не вийшов передчасно... Чи, може, він там мешкає? Не схоже, бо жити в такому помешканні — дорого...

І тоді він вирішив зупинити першу-ліпшу машину з військовими. Мав на це право. Це був єдиний розумний вихід. Російський шпигун, а людина в плащі сумнівів щодо цього не мала, повинен бути затриманим будь-що, ціною будь-яких зусиль.

Незнайомець відійшов далі від об’єкта спостереження, аби з вікон не встежили зайвого…

І тут йому пощастило: з-за рогу вивертав бронетранспортер, за котрим сунув поліційний "майбах", що вміщує з десяток вояків. Людина в плащі кинулася під сталевий передок бронетранспортера, відчайдушно замахала руками. Відчинилися вузькі металеві дверцята. Незнайомець стрибнув у них. Міцні, треновані руки брутально вхопили його і вмить грубо заволокли до машини.

— Тобі що, йолопе, життя набридло? — гнівно запитав кремезний, червонопикий есесівець зі срібним шитвом високого звання.

— Пане штандартенфюрер, — поспішно повідомив вуличний відчайдух, — необхідно затримати підозрілого…

— Чим же він підозрілий? — зневажливо запитав Хейніш (а нагодився саме він) у зухвальця.

Той завагався: чи варто ділитися лотерейним виграшем, отим дарунком щедрої фортуни, з цим самовпевненим есесівцем. Мабуть, доведеться — нічого не вдієш…

— Йдеться про російського шпигуна! — відповів твердо. — Істотно?

— Звідки знаєте?

— Я його пам’ятаю ще з часів, коли сам перебував у Росії. І ось допіру зустрів у Берліні! Пташка може вислизнути з рук…

— А ви самі — хто?

— Звуть — Хореї Гейліген Особистий агент групенфюрера пана Мюллера. Номер — двадцять п’ять.

Він розстебнув плащ і відхилив вилогу піджака, показуючи Хейнішеві добре відомий йому знак агента таємної поліції.

— Гаразд, — набурмосився штандартенфюрер. Коротко наказав, і машини позадкували з вулиці, ховаючись за рогом, звідки кілька хвилин тому виринули.

— Оповідайте докладно, що і як, — звернувся до Гейлігена.

Той коротко оповів: російський шпигун увійшов ось у той, відокремлений від інших жител, будиночок і ще не виходив. Одягнений у форму лейтенанта інженерних військ. Чітко змалював словесний портрет.

Пастку влаштували швидко, з професійною вмілістю.

Хейніш із агентом Мюллера отаборився у напівпідвальній пивній, звідки крізь вузьке вікно зручно було вести спостереження, трьох есесівців, що супроводжували його, він призначив до групи захоплення. Решту — семеро чоловік на чолі з шарфюрером Гельмутом — прихопив із собою до пивної, що одразу вимело з неї нечисленних відвідувачів.

Троє з групи захоплення заховалися на протилежному боці вулиці, де містився й "мисливський" будиночок. З його вікон їх помітити було неможливо. Не спускали з віконця пивної ока, щоб за умовним знаком штандартенфюрера схопити не відомого їм лейтенанта інженерних військ із рудими вусиками "під фюрера".

А Хейніш тріумфував. Ще б пак! Віз на парашутні тренування агентів, і ось — така нечувана "знахідка". Пригадалися слова шефа СД: "Нагороду одержує той, хто перший досягає успіху". Отже, агент

Мюллера нічого не важить, оскільки російського шпигуна (безумовно, небезпечного, бо осів у Берліні!) схопить і викриє він, Хейніш. Можливо, його груди нарешті прикрасить Рицарський хрест… Для цього взяв із собою всіх своїх підлеглих. Агентів лишив під охороною шоферів.

Цієї миті з будиночка навпроти вийшов військовий.

— Він? — хрипко запитав Хейніш.

— Так точно! — ревнув у відповідь Хорст Гейліген.

Штандартенфюрер склав перед своїм обличчям руки навхрест.

Це був сигнал до дії.

Троє, що заховалися, зненацька навалилися на лейтенанта інженерних військ, вивертаючи йому за спину руки.

— За мною! — гукнув Хейніш підлеглим, ударом ноги розчахнув двері і з пістолетом напоготові першим вилетів надвір.

Затриманий кричав на повен голос:

— Це що — арешт? Гестапівське свавілля! Чого ви мене хапаєте? Я буду скаржитись!

"Когось хоче попередити!" — збагнув Хейніш.

— Шарфюрер Гельмут, — наказав він, — оточити будинок! Арештувати всіх, хто в ньому перебуває! Всіх! Виконуйте!

Есесівці з автоматами кинулись до будинку. І тут з вікна ляснули по них перші постріли. У відповідь заторохтіли автомати. Хтось упав, ось ще один недоладно заточився… Інші завагалися…

— Вперед! — заволав Хейніш. — Швидко!

Стрілянина посилилася і враз вщухла, ніби одрізало. Хейніш витер хусткою спітніле чоло й попростував до занімілої будівлі, його вояки вже висадили вхідні двері. Хтось дерся в розтрощене вікно. Порядок! Ніякої небезпеки… Штандартенфюрер навмисне недбалим порухом вклав пістолет до кобури. Наказав:

— Затриманого — в будинок! Знайдіть придатну для першого допиту кімнату.

Агент Мюллера кинув на нього неприязний погляд і спохмурнів.

Хейніш попрямував прямо до кімнати, де товклися рядові. Там горілиць лежала на підлозі молода дівчина. На її сніжно-білій блузі розпливлися червоні плями. Автоматна черга прошила її вздовж грудей. У руці вона й мертва стискала пістолет. У розбиті вікна ввірвався вітер і підняв завірюху з попелу від спаленого паперу.

"Радистка! — зрозумів Хейніш. — Встигла спалити шифри й повідомлення…"

— Де передавач?

— Ось він, — вказав шарфюрер Гельмут. — На жаль, у нього влучили з автомата.

— Чийого виробництва?

— Англійського!

— Кімнату для допиту підшукали?

— Так точно!

— Де вона?

— Прошу за мною, пане штандартенфюрер.

…"Як же нас викрили?" — губився в здогадах Меркурій і не знаходив обгрунтованої відповіді.

Одне було ясно: "хвоста" за собою він не приволік. У цьому був певен. Тоді — чому ж? Очевидно, стався той прикрий випадок, якого ніхто не годен передбачити й від якого жоден розвідник не застрахований. Яка ж ситуація склалася тепер?

Пенелопа загинула. Як герой, у нерівному бою з ворогом. Документи, які могли б їх викрити остаточно, вона встигла спалити — він це зрозумів з розмов, що вели поміж собою збуджені сутичкою есесівці. Рацію потрощено кулями. А вона — англійського виробництва. Це щось дає? Побачимо… Головне зараз — з’ясувати, що відомо гестапо.

Тепер настала черга провести свій останній нерівний бій йому, Меркурію. Усвідомлював, що це буде набагато важче для нього, ніж зі зброєю в руках Пенелопі. Таку відсіч, як вона, він уже дати не зможе. Його катуватимуть, цього не уникнути, і єдина його зброя тут — мовчання.

От якби вдалося навести німців на думку, буцім він — англійський розвідник. Тоді мав би якісь мізерні шанси, принаймні це дозволило б "потягти" час, поки дізналися б про його провал товариші. Може,

Пенелопа встигла передати сигнал біди в Центр? Хто зна. Ніхто йому тепер про це не повідомить…

Грубий поштовх у спину — і Меркурій влетів до світлиці, де за столом вже розташувався червонопикий штандартенфюрер. Перед ним лежали відібрані під час обшуку документи. Праворуч чорнів потрощений кулями передавач.

— Сідайте, — гостинно запросив есесівець, не приховуючи свого переможного усміху. Пташка виявилася неабиякою!

Меркурій сів у крісло проти столу. Руки його звільнили. Але що з того? За спиною, біля дверей, стовбичило двоє автоматників.

— Ваше ім’я? — запитав червонопикий.

— Еріх Венцель, — відповів Меркурій. — Мої документи перед вами, на столі.

— Якщо йдеться про "липові" посвідчення, то вони справді переді мною, — лагідно мовив штандартенфюрер. — А я питаю вас про ваше справжнє ім’я.

— Еріх Венцель, — сухо повторив Меркурій.

— Отже, вас слід розуміти так: назвати себе не хочете. Тоді запитаю про інше: на кого працювали?

— Не розумію, про що ви? — відповів Меркурій.

— Не вийде! — Штандартенфюрер ляснув долонею по столу. — Покличте пана Гейлігена!

"Хто це? — насторожився Меркурій. — Гейліген? Щось ніби знайоме… Проте що тут дивного: є таке миршаве провінційне містечко — Гейліген… Мабуть, асоціація…"

Він не встиг додумати до кінця. Двері розчинилися, і ввійшов чоловік у непромокальному плащі і в низько насунутому на лоба капелюсі. Тільки тепер комір плаща лежав, як належить, навколо шиї, а не стирчав угору, затуляючи обличчя.

"Випадковий перехожий! — вмить упізнав його Меркурій. — Але хто він? Звідки дізнався? Від кого?"

— Ви знаєте цю людину? — запитав есесівець, вказуючи на затриманого.

— Істотно! — запевнив агент.

Це слівце збудило в Меркурія якийсь ще неясний спогад.

Характерне слівце, й, розвідник відчував це, пов’язане з якоюсь давньою подією. Дуже давньою! Необхідно згадати…

— А вам ця людина знайома? — тепер Хейніш звернувся до розвідника, вказуючи на агента.

— Ніколи не бачив! — твердо відповів Меркурій.

Агент глузливо скривив вузького, мов щілина, рота.

— Даремно заперечуєте наше знайомство, пане… Як вас? — Додав, ніби розщедрився: — Даю вам можливість самому назвати своє прізвище.

— Досить провокацій! — рішуче відрізав Меркурій. — Ця людина бреше! Нахабно і з невідомою мені метою. Я стверджую, що цього покидька бачу вперше! Чому ви, пане штандартенфюрер, вірите голослівним заявам цього явного наклепника, а не слову й документам офіцера вермахту?

— Ви були в домі, де виявлено радистку? — ревнув Хейніш.

— То й що з цього? Я завітав до вродливої жінки, а не до радистки! Звідки мені знати, з ким вона ще була знайома? Сусіди, власники тутешніх крамниць теж з нею зналися. Або ще хтось… Безліч людей! Невже ви всіх хапатимете? В неї ж на лобі не написано!.. Не сперечаюсь: я завинив… Але провина моя такого роду, що найбільше покарання, яке можливе, це штрафний батальйон. Я порядок знаю!

На що він розраховував? Цими словами Меркурій хотів "розбалакати" невідомого свідка, щоб дізнатися, на чому конкретно грунтується провал. Від цього залежала лінія його подальшого поводження.

Розрахунок виявився безпомилковим. Штандартенфюрер замислився і спохмурнів. Людина в плащі похапливо заторохтіла:

— Це я брешу, пане… Сказати? Скажу: Астаф’єв! Хіба це не ваше прізвище? Хіба не так до війни з памп величали вас в Астрахані? Пригадайте, як горіли ваші нафтосховища й кого ви розпитували після диверсії. Ви прибули тоді на буксир "Каспій". Пригадайте істотно! — Він пихато випростався. — Тоді ви неодмінно впізнаєте й мене! То як? Істотно?

Тепер Астаф’єв впізнав зрадника.

Хорст Гейліген. Поволзький німець. Колишній радист буксира "Каспій". Після диверсії у нафтосховищах на нього падала підозра, але забракло доказів. А припущення до судової справи не підшиєш. Ось

тепер, коли запізно, докази в наявності... І це його улюблене слівце "істотно", яке він тулить, куди слід і куди не треба. Ну що ж, принаймні ясно: з варіантом "англійський розвідник" нічого не вийде. Лишається одне — заперечувати все. Заперечувати послідовно і вперто. Жодного зайвого слова. Він — Еріх Венцель, і більше ніхто. Кінець — однаковий...

— Ви що, очманіли? — артистично обурився Меркурій. — Годі клеїти дурнів!

Цієї миті без стуку розчахнулися двері, і в кімнаті з’явилася дерев’яна постать Пауля Шенка. Хейніш ніяк не чекав такої появи і здивовано витріщився на штурмбанфюрера.

— Хайль Гітлер! — привітався той тріскучим голосом.

— Хайль, — збентежено відповів Хейніш. — Ви в якій справі?

— За наказом обергрупенфюрера!

— Щось трапилося?

— Атож! Групенфюрер пан Мюллер поскаржився на ваші самочинні дії, — з неприхованою зловтіхою повідомив Пауль Шейк. В його осклілих очах Хейніш уперше бачив хоч якийсь людський вираз. Так, заморожений штурмбанфюрер Пауль Шенк, певно, дозволяв собі теплішати, лише коли повідомляв неприємне: — Обергрупенфюрер не любить, коли хтось нарікає на свавільні дії його підлеглих. Він кличе вас до себе негайно. Я чекатиму в машині. Хайль! — скинув правицю і вийшов, не бажаючи нічого вислуховувати у відповідь.

— Та-ак, — погрозливо глипнув спідлоба Хейніш на Гейлігена. — Встигли наклепати?

— Я — зобов’язаний доповідати шефові, — недбало стенув плечима агент. — Про все! Істотно?

— Що ж, це так. Але попереджаю: я не звик довго ходити в боржниках.

— Про які борги йдеться? — промимрив Гейліген примирливо. — Кожен з нас має своє коло обов’язків. Кожен робить свою справу. Я вистежив. Ви арештували. Решта — деталі. Неістотні!

— Ви так вважаєте? — саркастично просичав Хейніш.

— А ви — ні?

— Я вас більше тут не затримую! — нарешті скипів штандартенфюрер. — Геть звідси! Шарфюрер Гельмут! — покликав Хейніш.

— Слухаю, пане штандартенфюрер.

— Терміново викличте Віллі Майєра. Хай він вирушає на аеродром і сам, без мене, проведе тренувальні заняття точно за програмою. Все ясно?

— Так точно, пане штандартенфюрер.

— На випадок чого: я у обергрупенфюрера пана Кальтенбруннера. Виконуйте.

Розділ сьомий

ХТО БОВДУР? ГЕЙЛІГЕН…

Кальтенбруннер зустрів Хейніша з холодною стриманістю. Такий прийом не віщував нічого доброго. Порухом руки вказав Хейнішеві на крісло. Обергрупенфюрер не любив, коли хтось стовбичив перед очима. Він не поспішав починати розмову. Штандартенфюрер, наполоханий неприязним прийомом, губився у здогадах і теж не наважувався першим зронити хоч слово. Кальтенбруннер узяв сигарету в свої довгі маслакуваті пальці. Чомусь не запалював.

— Ви наробили дурниць, Хейніш! — гаркнув раптово, аж той здригнувся від несподіванки.

Нарешті обергрупенфюрер запалив і вже спокійніше, але так само суворо запитав:

— Про що я вас попереджав минулого разу? — Не чекаючи на відповідь, нагадав: — Не виявляти ініціативи. На випадок чого — радитись зі мною. Забули?

— Пам’ятаю, пане обергрупенфюрер, — придушено вичавив із себе Хейніш.

Він не годен був збагнути, в чому полягає його провина. Проте сумніву не лишалося: виклик — на прочуханку.

— Чому ж не повідомили про намір затримати російського шпигуна?

— Ситуація вимагала негайних дій.

— Невже? — зневажливо запитав Кальтеибруннер.

— Так мені здавалося.

— Що б там вам не здавалося, ви мусили мене повідомити. Хоча б по телефону. Час у вас був!

— Не розумію, в чому я завинив.

Атож, ще якихось півгодини тому він сподівався зовсім на інше. Був певен, що носитиме на грудях нову нагороду. За рішучі дії…

— Не розумієте? Поясню. Внаслідок ваших хаотичних дій пристрелено "піаністку". Шифровки й шифри вона встигла знищити. Про затриманого, окрім того, що він росіянин, ми не знаємо нічого. Військове посвідчення у нього фальшиве. Це вже перевірено. Під якою ж личиною він діяв? Із ким зв’язаний? Хто він — резидент, агент, зв’язківець?

— Скаже на допитах! — хапався за соломинку штандартенфюрер.

— На допитах! Оце відповідь, — закпинив шеф. — Ви провінційний невіглас, пане Хейніш! Ішлося про виявлення і знешкодження цілої шпигунської мережі. А ви, мов дурний дуболом, утрутилися в чужу гру й зіпсували всю справу.

— Я нічого про це не знав, — знічено мовив Хейніш.

— Атож. Тому й слід було мені зателефонувати. Шкодую, що викликав вас на роботу в Берлін. Ви не вмієте тонко мислити. Ви здатні лише на сокирну роботу ката.

Почуття радісного тріумфу, яке охопило Хейніша по завершенню операції, змінилося нудотним страхом. Його рожева пика поволеньки втрачала молодецькі фарби. Квітучі рожі на щоках спочатку зробилися плямистими, а потім зовсім зникли. Обличчя не блідло, а жовтіло.

Обергрупенфюрер шпетив його далі, змальовуючи втрати, спричинені втручанням Хейніша (він уже здогадався про це) в чуже розслідування.

— Якщо російський шпигун мовчатиме, кого і де ми тепер шукатимемо? "Мелодії" "піаністки" — це єдине, що виказувало всю зграю. Завдання полягало в тому, щоб вислідити і взяти всіх! А тепер? "Скаже на допитах", — перекривив він знову благальний зойк Хейніша. — Навіть якщо за деякий час ми вичавимо з росіянина зізнання, користі від них багато не буде. Невже ви гадаєте, що після зчиненої вами стрілянини їхні спільники не дізнаються, що стався провал? Невже ви плекаєте надію, що вони сидітимуть на місці, люб’язно чекаючи наших візитів? Чи ви думаєте, що вони й надалі ходитимуть на обумовлені явки? Та ще й зі старими паролями? Думати так і сподіватися на це дозволяється лише викінченим ідіотам! А таких у своєму управлінні я намагаюся не тримати.

Хейніш зовсім похнюпився.

— Для мене цей інцидент був абсолютно випадковим, — промимрив він.

— Дивіться, щоб я не дійшов висновку, що ви у нас — людина зовсім випадкова.

Обергрупенфюрер, знаючи злу й невщухаючу ворожнечу секретних відомств, розлютився не на жарт. Що завадить тому ж Мюллерові скористатися незграбними діями Хейніша і цим скомпрометувати в очах рейхсфюрера його самого, Кальтенбруннера?

Тому мав надто вагомі підстави нещадно шпетити свого підлеглого. Міг навіть своєю владою розстріляти як такого, що порушив його прямий наказ. І ніхто б не довів, що він ліквідував штандартенфюрера даремно. Ось зараз варто натиснути кнопку, і злива куль з його спецстолу

зрешетить цього вгодованого недоумка. Можливо, він би так і зробив хоча б з експериментальною метою. Підстава була грунтовна і вмотивована. Але свою цікавість щодо специфічних властивостей письмового умеблювання Кальтенбруннер устиг задовольнити дещо раніше. На превелике щастя штандартенфюрера, котрий про цю загрозу навіть не підозрював...

Історія, в яку випадково вплутався Хейніш, виникла давно: тільки-но почалася східна кампанія, як по всій території Німеччини, що за малим винятком поглинула майже всю Західну Європу, зацвірінькали морзянкою в ефір ворожі, добре законспіровані радіопередавачі. Їх охрестили спочатку "хатніми цвіркунами" — "хаусгрілле". Потім назва змінилася. Оскільки потаємних радистів називали на гестапівському жаргоні "піаністами", передачі — "мелодіями", а самі рації — "музичними шкатулками", рейхсфюрер СС Генріх Гіммлер охрестив усю сукупність невідомим радіоточок "Червоною капелою". Ясна річ, "мудра й влучна" назва рейхсфюрера вмить зробилася офіційною.

Усі відомості про несподівано широку діяльність радянських розвідників нацистська верхівка рейху тримала в найсуворішій таємниці. Не розголошувалося абсолютно нічого, оскільки побоювались деморалізуючого впливу на задурених німців. Окрім того, ці факти засвідчили б існування антифашистського підпілля.

Розшуком "хатніх цвіркунів" цікавився сам фюрер. Ще перед літнім наступом 1942 року на оперативній нараді генерального штабу він зволив висловитися з цього приводу:

— Більшовики переважають нас в одному — в розвідці. Це останнє, що в них залишилося. Вжити заходів! Я не дозволю, щоб мені заважали переможно завершити війну з більшовиками. Про дії ворога в нашому тилу наказую доповідати так само, як і про виконання фронтових операцій.

Потім фюрер часто повертався до цієї теми. Він твердив — і фактичне становище переконливо доводило це! — мовляв, російська секретна служба більш ефективна і дійова, ніж англійська чи будь-яка інша. Видав окремий наказ — кинути кращі розвідувальні сили і найдосконалішу техніку на боротьбу з радянською розвідкою.

Одразу стосунки між розвідувальними службами рейху стали вкрай напруженими. Кожен намагався тягар невдач, які частенько траплялися, перекласти на плечі іншого. Якщо ж випадав успіх, кожен рвав його собі, щоб відзначитися перед фюрером. Виникла гризня, що не вщухала роками.

Для загального керівництва Гітлер вирішив створити особливий штаб, надавши йому необмежені повноваження. До його складу ввійшли начальник абверу — військової розвідки — адмірал Канаріс, шеф його контррозвідки генерал фон Бентівеньї, керівник відділу дешифровки генерал Тіле, шеф гестапо групенфюрер Мюллер і ще проноза бригаденфюрер Вальтер фон Шелленберг, який очолював закордонну розвідку в головному управлінні імперської безпеки. Окрім того, нічого не мали проти, щоб перехопити лаври перемог, розвідки Герінга, фон Ріббентропа, Бормана і його — Кальтенбруннера, імперського шефа СД. Контроль і нагляд за виконанням наказу Гітлер поклав на рейхсфюрера СС, відданого йому "кривавого Генріха".

Для безпосередньої оперативної роботи створили особливу групу — зондеркоманду, яка прибрана собі назву всієї операції, задуманої рейхсфюрером. Оцю зондеркоманду з дивною для нацистів назвою "Червона капела" очолив старий, досвідчений лис, фахівець ще з часів кайзерівського "другого рейху", старший кримінальний радник у званні штурмбанфюрера СС пан Йон Патціг. Під його рукою "копали" такі специ кримінального розшуку та розвідки, як Панцігер, фон Паннвіц, Копкоф. Особовий склад зондеркоманди, не рахуючи технічних служб, ніколи не перевищував трьох десятків працівників, проте всі вони ходили в асах таємної війни.

А стрекітлива морзянка "хатніх цвіркунів" не вщухала!

Тоді фюрер видав ще один наказ: усі відомості, навіть у випадках, коли йдеться про успішні арешти, підлягають цілковитій і найсуворішій таємниці. Ані слівця у пресі або по радіо! За розголошення подій на цьому секретному фронті рейху міра покарання одна — страта. Вироки оскарженню не підлягають.

Весь апарат гестапо, імперське управління безпеки, військову контррозвідку абверу, управління закордонної розвідки — всіх підняли на ноги, всіх здибили, всіх мобілізували на цю війну.

А ефір щодоби все мережила морзянка з непіддатнимн для дешифровки вістями.

Невдовзі Гітлер здублював свій наказ, щоб добряче підстебнути всі служби: у розшуках зберігати абсолютну таємницю, базік карати на горло безжально, розстрілювати будь-кого, хто хоч звуком прохопиться про арешти, матеріали слідства, імена і псевдоніми схоплених. "Кривавий Генріх" поквапився довести до відома як складу особливого штабу, так і асів зондеркоманди "Червона капела", що наказ "нашого улюбленого фюрера" поширюється на всі подальші дії аж до переможного кінця війни. Розшуки слід провадити так, щоб ніхто — абсолютно ніхто! — нічого не запідозрив. Наказ, як і належить, був щедро оздоблений відповідним лексиконом—"смертний вирок", "страта", "розстріл".

Шеф гестапо Мюллер намагався випнутися наперед. На ім’я рейхсфюрера він написав:

"Арештовані розвідники являють для нас безсумнівний інтерес. Перші допити свідчать, що весь попередній досвід, надбаний нами на Заході, стає тепер майже непридатним. Безумовно, росіяни здійснили колосальну роботу, створюючи свою шпигунську мережу, використали

специфічні настанови своїх експертів-фахівців. У подальшому нам вкрай необхідно докладно і достеменно встановити засади, якими керується радянська розвідка в побудові своєї роботи.."

З цього з-поміж рядків виразно й прозоро читалося: "Доручіть усі допити мені. Я упораюся, як ніхто інший! Дізнаюся про все!"

Хтось буде виловлювати "хаусгрілле", а Мюллер — без зайвих клопотів пожинати всі лаври... Не дурний цей Мюллер, тямить!

І ось у це складне відомче плетиво, з його пастками, інтригами й підступами, звалився Хейніш, вдерся, мов неповороткий слон до благенької крамнички. Не підлягало жодному сумніву, що "колеги" з конкуруючих відомств — Мюллер, Канаріс, фон Шелленберг — роздмухають цю ідіотську історію до гіпертрофованнх розмірів, а це загрожує значними неприємностями і йому, шефові СД. Висновок: щоб урятувати себе, конче необхідно якось витягти з халепи цього йолопа Хейніша.

— Наробили галасу на весь Берлін! — гримнув Кальтенбруннер.

Хейніш зіщулився в широкому шкіряному кріслі, немов бажав у ньому сховатися від зневажливих, спопеляючих очей обергрупенфюрера.

— Чого вас, власне, понесло на Кетеллерштрассе? — запитав шеф похмуро.

— Транспортував агентів на тренувальний аеродром для відпрацювання техніки нічних стрибків з парашутом, — вичерпно виклав Хейніш. — У маршруті руху була Кетеллерштрассе. Якби ми проїхали на кілька хвилин раніше, нас би ніхто не зупинив.

— Отже, зробимо перший висновок: про радянського шпигуна ви нічого не знали.

— І це повністю відповідає істині, пане обергрупенфюрер! — палко запевнив Хейніш.

— Як дізналися?

— На Кетеллерштрассе прямо під радіатор мого бронетранспортера стрибнув чоловік у цивільному. Ми його заледве не розчавили…

— Було б краще!

— Наступного разу, пане…

Шеф з такою люттю глипнув на нього, що події, які мусили відбутися "наступного разу", так і лишилися нез’ясованими.

— Що далі?

— Моєму обуренню не було меж! Але людиною, що, ризикуючи власним життям, заступила нам шлях, виявився агент Мюллера.

— Особисто Мюллера чи агент гестапо взагалі?

— Мюллера! Я до цього навіть не знав, що шеф гестапо має особистих агентів!

— Ви певні цього? — заклопотано перепитав ще раз Кальтенбруннер.

— Так точно! Його номер — двадцять п’ять.

— Ім’я? Прізвище?

— Хорст Гейліген.

— Цікаво! Це змальовує справу дещо в іншому світлі, аніж мені повідомив Мюллер. Доповідайте далі. Докладно.

— Агент вказав нам будинок, де, за його словами, в даний момент перебуває російський шпигун.

— Як про це дізнався агент?

— Впізнав на вулиці перед тим, як той увійшов до будинку.

— Звідки він знав росіянина? Ви розпитали агента?

— Так. Цей Хорст Гейліген походить із німців Поволжя. Навесні сорок першого року брав участь у диверсії — підпал нафтосховища. Серед чекістів, які провадили слідство, був і той, кого він упізнав тут.

— Чому Гейлігена не засудили і він лишився на волі?

— За браком доказів. Окрім того, росіяни вживали всіх заходів, щоб нічим не загострювати своїх стосунків із рейхом. Тоді й відбувалася масова репатріація фольксдойче з Росії на фатерланд. Прямих доказів не було, міг спалахнути політичний скандал.

— І що ж?

— Гейліген був у списках репатріантів і прибув до Великонімеччини у травні сорок першого.

— Ясно. Що відбулося далі на Кетеллерштрассе?

— Агент Мюллсра наполягав, щоб я зі своєю командою допоміг йому затримати росіянина — Хейніш вирішив трохи прибрехати, ледь-ледь, щоб усі "заслуги" збути з своїх рук.

— Йому? — підняв брову Кальтенбруннер.

— Так. Але я завагався. Чого це справді мене змушують під час виконання службового завдання займатися непевною справою, до якої я зовсім не причетний?

Хейніш замовк і уважно глянув на шефа.

Обергрупенфюрер схвально хитнув головою.

Хейніш упевнився, що обрав правильну, рятівну лінію. Це надало йому натхнення:

— Спершу я категорично відмовився!

— Чудово, — зронив шеф.

— Але він настирно наполягав. Оскільки мене не полишали певні сумніви, він почав мені погрожувати.

— Навіть? Це обурливо.

— Саме так!

— Чим же він погрожував?

— Тим, що, на випадок моєї відмови, він зупинить будь-яку іншу машину з військовими. Водночас обов’язково доповість шефові гестапо про мою нібито злочинну байдужість до знешкодження ворогів рейху.

— Більше нічого?

Хейніш збагнув, що необхідно підсилити "примусовий" характер своїх дій.

— Цей Гейліген прямо сказав: якщо російський шпигун втече внаслідок мого недбальства, мені не зносити голови.

— А ви на це що?

Хейніш похнюпився:

— Визнаю: на вимогу агента Мюллера я почав діяти, як він того жадав.

— Гейліген знав про "піаністку"?

— Ні, — відповів Хейніш твердо. Він уже заспокоївся.

— Виходить, і вам нічого не було відомо про неї?

— Так точно!

— Як дізналися?

— Я звернув увагу на те, що затриманий занадто гучно кричить. Не питає, чому його затримали, як це в подібних випадках трапляється, а криком кричить. Щосили. Причому зміст його слів носить явно інформативний характер.

— Тобто? Що він кричав?

— Приблизно таке: "Це що — арешт? Гестапівське свавілля! Чого ви мене хапаєте?" І таке інше, поки йому не затулили пельку.

— Попереджав…

— Так точно, мій обергрупенфюрер.

— І ви здогадалися…

— Що в будинку ще хтось ховається…

— Відтак, якби ви зволікали, від "піаністки" і слід би прохолов.

— Саме так!

— За логікою подій випливає: в тому, що сталося, винні не ви, а цей, гестапівський бовдур…

— Хорст Гейліген! — з полегшенням підхопив Хейніш.

— Особистий агент Мюллера, — замислено мовив Кальтенбруннер. — Для шефа гестапо ця звістка буде надзвичайно прикрою.

Хейніш вважав за краще промовчати.

— Якщо Мюллер цінує свого агента, — провадив далі шеф СД, — він його витягне з біди. Зрештою, вирішальну роль тут відіграв ніким не передбачений збіг обставин, рідкісний випадок.

Хейніш чув інше: "Мюллер врятує свого агента, як я врятував тебе".

Він дивився на шефа захоплено, віддано, готовий виконати будь-який наказ.

— От що, Хейніше! — знову набрав діловитого тону Кальтенбруннер. — Ідіть до приймальні й напишіть на моє ім’я найдокладніший звіт. Про весь перебіг подій. Від початку до кінця. Не мішаючи ніяких подробиць. Особливо наголосіть на моментах, які фігурували в нашій бесіді.

— Слухаюсь!

— Після того негайно передайте затриманого під особисту розписку кримінальному раднику пану Йону Патцігу із зондеркоманди "Червона капела". Знаєте таку?

— На жаль…

— Її особовий склад розміщено в казармі в’язниці на Плетцензеє.

— Де відбуваються страти?

— Так. Ви все зрозуміли? Тільки пану Патцігу під особисту розписку. Якщо його не виявиться на місці, розшукайте. Але — тільки йому!

— Слухаюсь, пане обергрупенфюрер! — виструнчився Хейніш. — І… і дякую! — додав непевно.

Але влучив точно.

— Отож! Надалі будьте обережніші.

— Цей випадок я запам’ятаю на все життя.

— Ще б пак! Інакше ви його собі одразу вкоротите. Виконуйте наказ!

"Ну що, Мюллере? — зловтішно подумав шеф СД, коли за Хейнішем зачинилися двері. — Чи не добрячу ломаку я встромив тобі в колеса? А ти хотів встромити її мені..."

Розділ восьмий

ДВА ПОВІДОМЛЕННЯ З ІНТЕРВАЛОМ

Того вечора генерал Сербулов був далекий від почуття гострого неспокою, що виникло буквально за кілька хвилин. Він сидів за своїм широким письмовим столом, уважно — аркуш за аркушиком — переглядав папери і розмірковував. Про характер його роздумів можна легко дізнатися по копіях коротких повідомлень, давніх і свіжих, які він аналізував, беручи до уваги всі факти.

Папка, що лежала перед ним на столі, була досить грубенька. Папери всі до одного мали позначку найвищої секретності. Це були розшифровані повідомлення, що надійшли до Центру дуже здалеку, і щоразу— з ризиком для життя відправника.

"Директору.

Через Лонга, від директора швейцарського авіаційного товариства, який щойно повернувся з Мюнхена, де провадив переговори з німецьким товариством "Люфтганза":

1. Німецька авіація нараховує зараз 22 тисячі машин першої і другої лінії, окрім того, 6 000–6 500 транспортних літаків "юнкерс-52".

2. Зараз у Німеччині щоденно випускається 10–12 пікірувальних бомбардувальників.

3. З’єднання бомбардувальної авіації, яке досі базувалося на острові Кріт, перебазовано на Східний фронт: переважна частина — до Криму, решта — на інші ділянки півдня.

4. Втрати Німеччини на Східному фронті становили з 12 червня до кінця вересня 45 літаків на день.

5. Новий літак типу "месершміт" має дві гармати і два кулемети. Всі’ вони встановлені на крилах. Швидкість 600 км на годину…"

"Директору.

Блискавка.

Генштаб очікує зараз вищого піку радянського наступу, а саме — великого наступу Червоної Армії в районі Курська в напрямку Глухів — Конотоп і в свою чергу планує прорив радянських армій з району Харкова силою не менш 2-х корпусів між Богодуховом і Конотопом…"

"Директору.

Блискавка.

Росіянам удалося прорвати фронт у районі дій 61-і гренадерської дивізії (18-ї армії під командуванням генерала Ліндеманна). Німці дізналися, що триває концентрація радянських сил на Нижньому Волхові і в районі Ленінграда. Німецьке головне командування вважає, що останнім часом до Ленінграда, через Мурманськ і Вологду, надійшла велика кількість воєнних матеріалів, а також військ через Шліссельбург і повітрям…

Німецьке головне командування чекає посилення російської активності в районах Неви, Волхова, Свіру.

З цієї причини німецьке командування вирішило прискорити спорудження оборонних рубежів та укріплень "Східний мур" у північному секторі, а саме: в Естонії та Латвії. У зв’язку з дещо критичним становищем на невському фронті ("Нева-фронт") довелося перекинути частину резервів, що знаходяться поблизу Оредежа. Ці резерви призначені також для забезпечення комунікацій між Сольцями і Дитячим Селом…"

У двері постукали.

— Прошу.

Увійшов схвильований черговий офіцер з дешифрувального відділу.

— Товаришу генерал, надзвичайна подія!

— Що трапилося? — одразу стурбувався генерал.

— Одержано першу шифровку з Берліна від Студентки. Характер повідомлення позитивний. Однак через кілька хвилин з того ж передавача ми одержали повідомлення про провал Пенелопи та арешт Меркурія.

— Негайно мені на стіл!

— Я приніс. Ось вони. — Черговий простягнув Сербулову тонюсіньку папочку.

— Дякую. Можете йти.

І ось вони перед ним — ці дві шифрограми, що надійшли одна за одною з невеликим інтервалом.

Перша:

"Професору.

Екзамен склала. Під дахом прописана. Хейніш очолив берлінський "Цепелін", діяльність якого контролює Ніка. "Ц" готує агентів для диверсій в тилу наших військ на Кавказі. Студентка".

Друга, з того ж передавача:

"Директору.

Фант.

Меркурія схоплено. Я..."

Фант — заздалегідь умовлена позначка про провал.

Далі намагалася передати відкритим текстом суттєве. На слові "я" передачу обірвано.

Генерал Сербулов сховав у долонях враз змарніле обличчя. Втрати! Скільки їх уже було... І завжди — найкращі люди... Власне, чому найкращі? Усі в критичних ситуаціях борються до кінця. А якщо гинуть, то як герої...

Це була лише миттєва слабкість.

За хвилину генерал Сербулов підняв трубку і навмисне сухим голосом, бо гамував безжально власні почуття, наказав черговому:

— Негайно розшукайте підполковника Калину і викличте до мене.

Він уявляв, як це сталося. Палахкотить вогонь — Пенелопа завжди розпалювала камін, коли працювала на рації. Про всяк випадок. У двері навально грюкають. Пенелопа кидає у вогонь радіограми й шифри, стріляє крізь двері, у вікна. Будиночок у неї хоч і на один поверх, але вікна розташовані височенько. Скільки в неї обойм? Скільки б не було, останню кулю береже для себе… Тільки навряд чи до цього дійде: тилові есесівці, що почувають себе в безпеці, не хочуть умирати під її кулями й тому "забувають" наказ взяти радистку живою. Автоматні черги зрешечують маленьку кімнатку звідусіль — крізь двері, з вікон… Так, живою Пенелопу не візьмуть…

Двері відчинилися, і в кабінет увійшов підполковник Калина.

— З’явився за вашим викликом, товаришу генерал! — чітко відрапортував він.

— Сідайте ближче до мене, Костянтине Васильовичу…

З того, як це мовив Григорій Іванович, підполковник збагнув: скоїлося щось надзвичайне, лихе, непоправне.

Він насторожено сів до столу, і генерал посунув йому тоненьку папку:

— Прочитайте.

Костянтин Васильович прочитав і зблід. "Марійка! Що з нею?" А Григорій Іванович поглянув на нього.

— Є підстави вважати, що з Студенткою поки все гаразд…

— Які, Григорію Івановичу? — з надією запитав підполковник Калина.

— Давайте проаналізуємо ситуацію. Який висновок ми можемо зробити з цих двох шифровок? Перша з них була передана в нормальній ситуації, друга — в критичній. Але вони надійшли з інтервалом у кілька хвилин. З цього випливає, що критична ситуація виникла раптово, непередбачено. Меркурій і Пенелопа не чекали провалу, не бачили вистежування, нічого їм не здавалося підозрілим. Інакше вони б нам негайно повідомили. Ви згодні з цим?

— Так, Григорію Івановичу, — схвильовано відповів Калина. — Але ж шифровка Студентки свідчить про те, що її зустріч із Меркурієм відбулася перед провалом.

— Правильно, — погодився генерал. — Меркурію було дано розпорядження передавати шифровки Студентки негайно. Але їхня перша запланована зустріч мала таку складну систему запобіжних заходів, що не могла не виявити можливого стеження. А якби був виявлений хоча б натяк на щось підозріле, зустріч не відбулася б. Вона сталася, отже, ніщо не віщувало небезпеки. Так само спокійно Меркурій прибув до Пенелопи. Отут, після передачі шифровки від Студентки, щось і сталося.

— Пеленгатори? — вголос подумав Калина. — Ні, не схоже…

— Так, не схоже, — знову погодився з ним генерал. — Нам відома система, яку виробила в своїх діях зондеркоманда Патціга, що полює за передавачами. Вони пеленгують діючу рацію і звужують коло пошуків із кожним виходом в ефір, якщо рація лишається на одному місці. Проте люди Патціга намагаються схопити радиста тихо, непомітно, щоб ніхто про це не дізнався. Потім місце перебування рації перетворюють у пастку. А що відбувається за повідомленням Пенелопи? Спочатку хапають Меркурія, потім зчиняють стрілянину, намагаючись відкрито вдертися до будинку Пенелопи. Це не лягає в схему дій зондеркоманди Патціга. У мене, що більше я вдумуюся в ситуацію, то твердіше складається враження, що діяв хтось сторонній, діяв грубо, зухвало, наспіх… От що його спонукало до цього, ми не знаємо. Якийсь дивний

випадок… Ви, Костянтине Васильовичу, не знаєте Меркурія, а я з ним добре знайомий. Я виключаю той варіант, щоб він, ідучи до Пенелопи, не "перевірявся" і приволік за собою цілий натовп есесівців. Нісенітниця! Меркурій із тих, хто помічає тінь навіть захмареної ночі… Ні, стеження за ним не було! "Хвіст" він би швидко засік…

— То що ж це може бути?

— Не знаю. І давайте не будемо даремно губитися в здогадах. Аналізові піддаються лише факти. Своїми роздумами я тільки хотів підкреслити, що за логікою подій Студентка лишилася осторонь і перебуває поки що в безпеці. От тільки зв’язок із нами втратила…

— І пароль, — додав Калина.

— Чому "і пароль"? — перепитав генерал.

— Тому, що пароль на випадок провалу автоматично скасовується. Так її було попереджено. Оскільки, крім Меркурія, у неї нема виходу ні на кого іншого, тепер з нею зможе увійти в контакт лише добре знайома їй особисто людина, до якої вона відчуває повну довіру.

— Це так — маємо ще одне ускладнення… Проте поновити зв’язок із Студенткою треба неодмінно! За даними, які ми одержуємо, німці планують на літо ряд наступальних операцій. Усі — на півдні. Послідовність ударів невідома. Але точно знаємо, що серед них планується і новий наступ на Кавказ. Судячи з усього, агенти "Цепеліна" готуються до активних дій саме під час фронтального наступу. Це засвідчили й агенти шпигунської мережі, яка виявлена на Кавказі після повідомлень Студентки. Про це сповістив генерал Роговцев. Він дуже цінує вашу Марійку!

— Матвій Іванович, — трохи ніяково пояснив Калина, — для мене — як другий батько.

— До речі, радист із шпигунської мережі погодився на радіогру. Хоче врятувати своє життя. До ворога пішла важлива "деза"[6].

— Там, де працює Матвій Іванович, повний порядок.

— От що важливо: завдяки Студентці ми заохотили до співробітництва Ніку, що дозволяє нам повністю контролювати діяльність берлінського "Цепеліна". Матеріал у них, безумовно, з дня на день буде накопичуватись, а передати його воші не зможуть. І ще одне: Студентці дано завдання роздобути будь-які відомості про оборонні споруди та укріплення "Блакитної лінії", за якою німці зализують свої рани і готуються до реваншу влітку… Але кого ж ми можемо послати до Студентки без пароля?

— Мене! — пристрасно мовив підполковник.

— Вас? — зовсім не дивуючись, запитав генерал. — Розглянемо, — погодився він і почав аналізувати, проте кожне його слово перекреслювало пропозицію Костянтина Васильовича. Генерал відповів Калині з чуйною делікатністю, бо знав, які почуття женуть Калину до Берліна. А міг би відмовити коротко і без будь-яких пояснень одним словом "ні".

— Адольфа Шеєра знайомі з Кавказу вважають загиблим. Несподівана зустріч. Живий? Але ж літак упав на території росіян. А там — полон. Утік? Як, де, коли? Відтак — перевірка. Негайно з’ясовується: Адольф Шеєр — зовсім не той, за кого себе видає. Одне слово, провал забезпечений.

Костянтин Васильович тяжко зітхнув — заперечити нічим, логіка — не емоції.

— То кого ж ви можете порекомендувати?

— Олексія Маркова!

— Оце — діло. Якщо не помиляюся, він залучив Студентку до нашої роботи і двічі виходив на зв’язок із нею в тилу ворога?

— Так точно. Від початку війни — у генерала Роговцева. Підготувати виклик до Москви?

— Не поспішайте. Перед цим ми мусимо точно знати, що з Студенткою нічого не сталося. Подивіться, кому з наших людей у Берліні це зробити зручніше. Передамо прикмети, адресу житла.

— І тимчасову особливу прикмету, — додав Калина.

— Розумно. На якому вона місяці?

— На восьмому…

— Отже, їй необхідно якнайбільше бувати на свіжому повітрі. Це значно спрощує завдання берлінського товариша. Якщо одержимо позитивне повідомлення, почнемо готувати Маркова до подорожі в Берлін.

Була вже глибока ніч…

Розділ дев’ятий

"Я НЕ ПРОШУ ВАС — Я НАКАЗУЮ!"

Віллі Майєр знайшов час, щоб завітати до Шеєрів, лише останнього дня лютого. Фрейлейн Крістіна вийшла з ним у садок. Як і завжди, коли їм хотілося погомоніти на самоті.

Тепло, вже по-весняному гріло сонечко. На деревах набрякали життєдайними соками тугенькі липкі бруньки. Пахло зіллям і травами, що прокидалися по зимі.

Крістіна зовсім втратила свою колишню дівочу рухливість. Ходила повільно, перевальцем. Навіть вірний собацюра Віт, мовби розуміючи стан хазяйки, вже не стрибав до неї, радісно спираючись на її груди могутніми лапами.

— Розумняка ти, Віт! Просто на диво!

— Атож, чудовий пес, — підхопив Майєр.

Віт уже давно звик до нього й дозволяв пестити себе.

Теплішає… Із завтрашнього дня починається березень, а там і перший четвер, у котрий Крістіні слід їхати до "Мисливського замку" в районі Вільмерсдорф.

Маршрут: "Шмаргендорф"—"Далемдорф"—Кенігін-Луїзе до замку. У перший четвер березня. Час — без змін…

Далеченько. Добре, що востаннє: неухильно наближалися пологи.

— Що нового, Віллі? — почала вона розмову.

Майєр знав, що її цікавить: на превеликий жаль, не його особисте життя. Вона навіть зараз лишалася для нього принадною, хоч обличчя її поповнішало, втратило свою дівочу чарівність, вкрилося жовтуватими плямками. Та хіба це назавжди? Скоро краса до неї повернеться й забуяє з новою силою, як це буває з усіма гарними жінками по вагітності. Що ж йому лишається, на що сподіватися? На час, що лікує і вгамовує душевні травми. Він поряд, а це багато важить… А що зараз? Іде й не вщухає війна. Але ж і вона колись минеться!

— Чого мовчите, Віллі?

— Просто замислився…

— Над чим?

— Так, безвідносно… Ви запитали, що нового. Вістей — торба, з чого починати?..

Крістіна посміхнулася:

— Хоч це й тавтологія, але починають з початку.

— І викладають послідовно! — довершив Майєр.

— То я слухаю вас.

— Останніми днями Хейніш вояжував по концтаборах. Зрозуміло, я з ним. Нас супроводжував давній знайомий по Кавказу.

— Хто саме?

— Султан-Гірей Клич.

— Таки втік…

— Тепер співробітничає з СД.

— Про такі речі, Віллі, прошу вас доповідати якнайдокладніше, — мовила Крістіна. — Кажіть все, про що дізналися.

— Поки що мої відомості куці. Ми тільки-но починаємо розгортати свою діяльність.

— Нічого, послухаю. Про щось у дорозі розмовляли?

— Цей кавказький князьок з Адигеї очолює так звану "народну партію горян Кавказу", яка насправді є свого роду агентурно-розвідувальним розплідником. Контингент до "партії" набрано з людей, які зрадили і підняли руку на Вітчизну. Прийом відбувається в концтаборах.

— Тобто як це?

— Там нові "партійці" власноручно страчують полонених згідно з вироками табірної адміністрації.

— Виродки!

— Як на підбір... Він нам передав одинадцять отаких "партійців"-катів. Завітали ми також до "білого" генерала Шкуро[7].

— А цей що?

— О! Шкуро організував власну "козачу" шпигунсько-диверсійну школу "Отаман". Із неї він виділив нам для першого разу сім "козаків".

— Віллі, чи розумієте ви, як важливо...

— Ох, Крістіно! Я все чудово розумію. І ось вам доказ — докладний виклад усього, що я вам розповів. Також список нашого "контингенту", прізвища, псевдоніми, прикмети.

— Блискуче! Це все?

— Строк підготовки агентів скорочено до мінімуму. Чому? Бо мистецтву вбивати, шкодити, руйнувати їх уже навчили. Закид

відбудеться з території Румунії та аеродромів Криму в різні райони Кавказу. Точніше про місце і час закиду зможу повідомити пізніше.

— Заповзявся Хейніш! — зазначила Крістіна.

Віллі мовив замислено:

— Взагалі-то, після виклику до Кальтенбруннера Хейніш був сам не свій. Тепер землю риє…

— А що трапилося, знаєте?

— Якась дивна і незрозуміла історія. Для мене самого цілковита загадка. Може, мав прочуханку? А все почалося з того, що Хейнішеві несподівано пощастило — він випадково затримав російського розвідника.

— Що? — рвучко повернулася до нього Крістіна. — Кого арештували?

— Прізвище — Астаф’єв. Більше нічого не відомо. Німецькі документи виявилися фальшивими. — Він раптом запитав: — Ви знали такого?

Але що могло сказати Крістіні прізвище невідомого розвідника, коли вона жила і діяла в світі вигаданих прізвищ і біографій, що так і звуться — "легенди"? Що важило для неї справжнє прізвище, коли дійовими були тільки паролі та розпізнавальні знаки? Здебільшого вона не знала навіть чужих псевдонімів. Приміром, радіограму, яку вона передала при особистій зустрічі, не зможе "прочитати" навіть той лейтенант з рудими вусиками, що взяв її для передачі до Центру. Чому? А тому, що її забезпечено власним шифром, ключ від якого знає в усьому Берліні вона одна… От вони зустрілися, але що знають одне про одного? Нічого. Тільки зовнішність, бо її не заховаєш до сумки з яблуками…

— Коли це сталося? — запитала втомлено.

— Саме напередодні нашого від’їзду. Тому я і не встиг вам розповісти.

Крістіна швидко підрахувала. Той самий день єдиної поки що її зустрічі у Берліні! Випадковий збіг?

— У який час? — розпитувала Майєра.

— Точно не пам’ятаю. Увечері, коли вже трохи сутеніло.

"Увечері, — все більший неспокій огортав Крістіну, — а ми зустрілися надвечір. Того ж дня..."

— Ви були присутні?

— Ні, не довелося.

— Бачили затриманого?

— Так, Хейніш викликав мене.

— Який же він із себе?

— Звичайний. Волосся таке світле, що брів і не видно. Маленькі очі, гострий ніс. Найцікавіше, що цей росіянин носить вусики "під фюрера". Руді вуса...

— Військовий?

— Хто зна. Але був одягнений у форму лейтенанта інженерних військ.

Серце у Крістіни ніби впало.

"Він!" Їй фізично боляче було в це повірити.

— Як же його викрили? — запитала глухо.

— Астаф’єва впізнав і виказав колишній ваш співвітчизник, фольксдойче з Волги. Хейніш схопив розвідника, заледве той вийшов з будиночка, де мешкала радистка.

— Її теж арештували?

— Ні, її не арештували… Астаф’єв устиг попередити її криком.

— Вона врятувалася? — зраділа Крістіна.

— На жаль, втекти було неможливо. Будиночок оточили. Тікати — марна справа. Але вона встигла спалити шифри і шифровки, які, напевне, приніс їй Астаф’єв.

"Чи встигла передати? Мабуть, ні… Усе сталося так швидко і несподівано…"

— Її катували? — ковтаючи сльози, запитала Крістіна.

Віллі м’яко відповів:

— Вона загинула, Крістіно. Відстрілювалася шалено — одного вбила, двох поранила. За це її буквально зрешетили з автоматів…

— Смілива дівчина…

— Надзвичайно! — погодився Віллі.

— Як вона виглядала?

— Знаєте що, фрейлейн, — розсердився Майєр, — давайте припинимо цю розмову. На вас лиця нема! Якби я знав, що ви такі вразливі… Розпитувати про таке у вашому делікатному стані!

— Ну, добре, — пересилюючи себе, змінила Крістіна тему. — Ви казали, що Хейніш… Словом, який зв’язок між затримкою розвідника і прочуханкою від шефа СД?

— Прямий. Прочуханка — наслідок цієї події. Хейніш сподівався на лаври, вже бачив себе з Рицарським хрестом… Я наважився запитати його, в чім річ. Він на мене нагримав і нічого не пояснив. Порадив узагалі забути всю цю історію, немовби її і не існувало.

— Астаф’єв у Хейніша?

— Ні. Того ж вечора, хоч було вже занадто пізно, — близько півночі, — штандартенфюрер особисто відвіз затриманого до в’язниці Плетцензее, в якій верховодить зондеркоманда на чолі з штурмбанфюрером Патцігом, усі — досвідчені поліційні фахівці. І знаєте, Крістіно, там теж трапилася дивина.

— Іще щось? — це пролунало навіть лякливо.

— Заспокойтеся, фрейлейн, уже нічого лихого, без усяких страхіть… Дивне інше, але тільки для того, хто добре знає пиху, самозакоханість і честолюбність штандартенфюрера. Розумієте, Патціг, незважаючи на те, що Хейніш — старший нього за званням, обізвав нашого шефа ідіотом.

— Справді?

— Дослівно: "Якби я не знав, що на світі існують викінчені ідіоти, ви б мені це сьогодні блискуче довели".

— І що Хейніш?

— У тому й дивина: змовчав! Мов язик проковтнув… Тільки побуряковів од люті. Але ж змовчав!

"Отже, мандри до "Мисливського замку" не відбудуться. Пароль віднині скасовано… Я втратила зв’язок! Увесь час не щастить… Що я зараз можу, коли невдовзі пологи?.. Віллі згадував зрадника: впізнав, вислідив, виказав… Чи не бачив і мене на зустрічі з Астаф’євим? Хто зна! Хоча я нічого підозрілого не помітила… І він не помітив, бо підійшов… Проте обережність не зашкодить… До того ж зрадник може ще когось впізнати і виказати. Якщо не мене, то інших… А покарання цей гад повзучий давно заслужив!"

— Хто виказав Астаф’єва?

Віллі Майєр з подивом помітив, що очі Крістіни раптом зробилися сухі й суворі.

— Як звуть його? — перепитав. — Хорст Гейліген.

— Хто він за фахом?

— Фах! Агент гестапо…

— Ах, навіть так… Віллі, я б не хотіла, щоб він довго жив.

— Ро-зу-мію!..

Майєр стривожено поглянув на Крістіну.

— Вам загрожує небезпека?

— Можливо, — похмуро відповіла Крістіна. — Але з однією поправкою: якщо загрожує, то нам обом.

— Важко! Берлін — не прифронтова смуга.

Певно, згадав, як "прибрав" слідчого Кеслера, коли той вийшов на слід…

— Це наказ, Віллі! Я не прошу вас — я наказую!

Розділ десятий

ПОЛЮВАННЯ НА ЗВІРА, У ЯКОГО —"НЮХ"

— "Крафт дурх фройде!"[8] — замість вітання гукнув Віллі Майєр.

Хорст Гейліген у спортивному костюмі бігав на колишньому шкільному майданчику. Він робив уже котре коло, явно не маючи наміру вражати світ спринтерськими рекордами. З готовністю зупинився біля віконця машини з СД.

— Які там радощі, — махнув рукою, — де вони в мене?

"Зовсім не захекався", — зазначив Віллі, озираючи пружну, треновану фігуру гестапівця.

— Чого ж так похмуро? Весна, блакитне небо, ясне сонечко…

— І бомби з неба! — додав гестапівець. — У цій війні найліпша погода — хмарна. Істотно?

— Гм, у цьому розумінні ви маєте цілковиту рацію. З вами важко не погодитись.

— Ще б пак!

— Я теж надаю перевагу атмосферним опадам у вигляді дощу. І грім — воістину небесна музика в порівнянні з вибухами фугасок.

— Істотно! — вклинцював Гейліген своє улюблене слівце.

Майєр вийшов з машини, вийняв з кишені портсигар.

— Пригощайтеся…

— Не палю…

— Щоразу забуваю… Не палите, не вживаєте алкогольних напоїв, харчуєтесь виключно рослинною їжею…

— Мій приклад — великий фюрер третього рейху. Істотно?

— Так, — змушений був погодитись Майєр. — І жінок не кохаєте?

— Ну чому ж? Для статевої гігієни жінка необхідна. Жінка — дуже специфічний, але суттєвий компонент у системі оздоровчих заходів.

— І тільки?

— Звісно. Людина походить з тваринного світу.

— Мабуть, неодружені?

— Як і наш улюблений фюрер!

— Авжеж, у фюрера — Єва Браун не дружина, але статевій гігієні сприяє… А у вас?

— Нічого стабільного — життя кидає на всі боки. Проте ви, пане Майєр, маєте цілковиту рацію: любий фюрер гідний наслідування в усьому, навіть у стабільності статевих стосунків.

— Вам загрожує неабияка небезпека, пане Гейліген.

— Не розумію. Поясніть.

— Ви мислите, порівнюєте, узагальнюєте. А цим порушуєте головну настанову "фюрер-принципу" СС, обов’язкову для кожного лояльного німця.

— Це ж яку?

— "Фюрер думає за всіх нас…" А ви дозволяєте собі неабиякі розумові зусилля!

Все не було сказано з іронічного, поблажливою посмішкою, і на кінець обидва дружно зареготали.

— Весела ви людина, пане гауптштурмфюрер, — визнав Гейліген. — З вами завжди приємно спілкуватися. Мозок теж потребує тренувань — інтелектуальних.

— Невже я для вас лише тренувальне знаряддя, як жінка — для гігієни?

— Буду щирим: якоюсь мірою цс відповідає дійсності. Ви знаєте, я почав до вас звикати. Між нами явно виникають флюїди емоційно-психологічної сумісності.

"Гм, він почав звикати..."

Справді, бо отакі ранкові зустрічі відбуваються не вперше. Якщо точно, то з наступного дня по тому, як Віллі Майєр дізнався, що Хорст Гейліген захоплюється тренуваннями на свіжому повітрі. Щодня. Пунктуально. В ранкові й вечірні години. Ранком — у точно визначений час, увечері — за волею службових обставин. Але бігає. Обов’язково. Зрідка — навіть опівночі.

Хорст Гейліген тренувався на спортивному шкільному майдані неіснуючої школи: в неї влучила важка англійська бомба — англійці та американці акуратно й послідовно бомбардували квартали міста з цивільним населенням. Нині територія школи була занедбана, поросла бур’яном, в якому гестапівець витупцював бігову доріжку.

Майєр почав їздити на службу цим шляхом, вибираючись з дому на годину раніше, ніж звичайно. Він "примірявся" до виконання наказу Крістіни Бергер.

Гейліген з першого разу упізнав його — характерна зовнішність Майєра кожному впадала в око, надто — професійне.

Перша розмова між ними відбулася в розважальному стилі:

— Від кого тікаєте, пане?..

— Гейліген моє прізвище. Хіба забули?

— Тепер згадав.

— А тікаю я від старості і хвороб!

— Таж у вас вигляд античного атлета! Ви ставні, мов юнак з цієї зруйнованої школи. Яка ж старість? Які хвороби? Де вони?

— Позаду! Десь плентаються… Я далеко від них утік. Мені, пане гауптштурмфюрер, за п’ять десятків…

— Ого! Ніколи б не дав вам цих літ.

— Отож!

Іншим разом розмова покотилася грунтовніше.

Майєр запитав:

— Чому бігаєте на відлюдді? У товаристві — веселіше.

Гейліген відповів із цинічним вискалом:

— Це в мене професійне — я уподобав обезлюджені простори.

— Брали участь в "особливих акціях"?

— Неодноразв!

— Чому ж ви — спеціаліст по обезлюдженню — опинилися в Берліні?

— У мене — нюх. Шеф гестапо цінує людей з природженим нюхом. Цьому мистецтву не навчитися в жодній спецшколі. Знаєте, з талантом слід народитися.

— І що ж винюхуєте ви для Мюллера?

— Не що, а кого…

— То кого ж, коли не секрет?

— Справа проста. В концтаборах збирається різний люд. Усіх необхідно з користю для рейху просіяти. Виявити комісарів, євреїв, командний склад, а також піддатливих, придатних для агентурно-диверсійного вишколу. На всіх них мій нюх безпомилковий.

Одна ранкова бесіда запам’яталась особливо.

— Пригадуєте Астаф’єва? — запитав Гейліген.

— Російського шпигуна? — уточнив Майєр, ніби й справді ледь пригадуючи.

— Його.

— Що з ним?

— Зараз уже нічого, якщо не вважати труп чимось істотним.

— Невже розстріляли? У нас — не так швидко…

— Та ні, перебрали міру на допитах. Він не показував, що конає. Увів в оману і вмер. Не людина була — кремінь! З нього не вибили жодних зізнань.

— Шкода, — засмутився Майєр.

— Ще б пак! — охоче погодився гестапівець. — В усьому винний ваш Хейніш.

— А при чому тут мій шеф? — Цього разу Майєр неудавано здивувався.

— Він передав затриманого в зондеркоманду Патціга. Так?

— Передав. Під розписку.

— В цій команді — жодного фахівця, який би до пуття вмів допитувати. Застосовують застарілі, ледь не середньовічні методи дізнання. Допит необхідно поєднувати з найретельнішим медичним наглядом. На істотному сучасному рівні! У нас, в гестапо, па допитах обов’язково присутні кваліфіковані лікарі. З мішка кісток вам знову зроблять анатомічний кістяк, ось як! Тому ми вміємо розбалакувати будь-кого. Наші в’язні мріють про смерть, як про манну небесну. Для них смерть — це спасіння, щаслива втеча з наших лабетів. І ми не обманюємо — ми твердо обіцяємо в’язневі смертний вирок. Але тільки після істотного зізнання. У нас нема безмозких костоломів.

Він раптом запитав:

— А ви не дуже вболіваєте за своїм шефом?

— Як на мій погляд, — обережно відповів Майєр, — пан Хейніш не з гірших. А що?

— Він зробив одну дурницю. Істотну!

— Що ви кажете! Яку?

— Накатав донос на мене, а фактично — на Мюллера.

— Не може цього бути! — Майєр справді цього не уявляв.

— Але було.

— Хіба можливо вас у чомусь звинуватити?

— На кожного можна кинути тінь. Була б мета і бажання.

— Яка ж мета і бажання могли бути у Хейніша?

— Бажання — врятувати власну шкуру. Мета — звалити свою провину на іншого. Хіба не істотно?

— Нічогісінько не тямлю! — щиро мовив Майєр.

— Ага, мабуть, вам невідома суть справи. Річ у тім, що, як виявилося, "піаністка" була вже запеленгована. Планувалася акція на дослідження її мережі. Хотіли взяти усіх причетних… Звісно, об’яв на вулиці про таке не вивішують… А я впізнав Астаф’єва! Я нічого не знав про "піаністку". Отже, його слід було брати десь подалі, і було б усе гаразд… А що вийшло? Хейніш хапає Астаф’єва ледь не під вікнами, вдирається до будинку, вбиває "піаністку", а потім шкрябає донос, нібито я ім’ям шефа гестапо Мюллера примусив його діяти. Ну що ж! Мюллер мене врятував, як Кальтенбруннер витяг з халепи Хейніша. Але у Мюллера довга пам’ять. Ви в цьому ще переконаєтеся. Найменша зачіпка, і я не позаздрю Хейнішеві. Загримить. Істотно!

Майєр пильно подивився на Гейлігена й замислено запитав:

— Цікаво, він вас бив?

— Ви про кого? — аж розгубився гестапівець.

— Про Астаф’єва…

— А-а-а, — зрозумів Гейліген. — А де ж він міг би мене бити?

— В Астрахані, коли ви потрапили під слідство. Пригадуєте, якось розповідали?

— Та ви що, справді не знаєте чи прикидаєтесь? їхні методи розслідування дуже відрізняються від наших. Особливо в мирний час… Інакше я не мав би честі вести з вами такі приємні бесіди. Чудовий ефект — фізичний моціон в поєднанні з інтелектуальним!

Учора вранці Гейліген несподівано запитав Майєра:

— Якої ви думки про мене?

Заскочений цим раптовим запитанням, Віллі тільки й спромігся, що невизначено промимрити:

— Та як вам сказати…

— І не скажете. Нічого істтного! У мене — нюх.

В його бляклих очах ховалася якась невисловлена підозра.

"І справді, мабуть, щось унюхав, — стурбувався Майєр. — Що ж занепокоїло цього звіра? Час кінчати гру…"

— У мене, пане гауптштурмфюрер, склалося враження, що у вас є до мене якийсь особливий інтерес. Я це відчуваю буквально шкірою.

— І що ж унюхали? — прямо запитав Майєр.

— Відповім, коли буде щось сказати. Істотно!

Гейліген притис лікті до боків і побіг по колу…

Для здійснення задуму, який визрівав поступово й нарешті сформувався у точну схему дій, Майєрові необхідно було скористатися двома машинами. У своєму розпорядженні він мав лише одну.

Цього вечора Віллі на своїй есесівський одяг напнув ще цивільний плащ, широкий і довгополий, щоб з-під нього не видно було шинелі. Замотав шию темною хусткою. Капелюх з широкими крисами, окуляри й наклеєні вуса змінили звичайний вигляд Манера. Принаймні в темряві його не впізнати. Нові рукавички, котрих ще ніхто не бачив у нього, цього вечора теж обов’язкові. Про всяк випадок поклав до кишені плаща важкий гайковий ключ. Стрілянина за будь-яких обставин виключалася: Берлін — надто чутливе до пострілів місто.

Свою машину зупинив у заздалегідь обраному місці на Кінкельштрассе. Замкнув на ключ і для надійності смикнув дверцята. Потім пішки подався на Бісмаркплац. Тут є фешенебельний ресторан, де обслуговують без продовольчих талонів. Ціни — легендарні, але ж і вибір — мов до війни.

"Істотно!" — як сказав би Гейліген.

Це й приваблювало грошовитих бонз, особливо власників "народних підприємств", як була демагогічно названа вся промисловість "третього рейху". Тому поблизу цієї "оази" завжди паркувалося безліч машин. Одна з них конче потрібна була Майєру.

Він походжав у затіненому скверику поблизу, чекаючи слушної нагоди. Світомаскування сприяло здійсненню його задуму. Ось, здається, й пора!..

З розкішного "мерседеса" викотився жвавий товстунець, недбало хряснув дверцятами і хутенько відчинив задні. З машини, манірно вигинаючись, кожним жестом підкреслюючи якісь свої принади, вислизнули дві елегантні дами. Коштовні дами — хутро, брязкальця, кокетливі капелюшки… Ліниво, мов кішки, погойдуючись, подалися до ресторану. Товстунець поспішно клацнув задніми дверцятами й підтюпцем подався вслід за чарівними спокусницями. Замкнути машину забув…

Двері ресторану відчинилися, з них на мить впало на вулицю неяскраве світло, і знову — темінь. Увійшли. Все! Тепер — не гаяти часу. Віллі ковзнув у чужу машину. Глянув на покажчик бензобака — майже повний. Мабуть, мешкають десь тут, поблизу, в районі Шпандау. Майєр увімкнув мотор і неспішно від’їхав, щоб не привернути нічиєї уваги.

Машину зупинив у темному вузькому провулку, який давно нагледів. На фоні сірих, аж чорних у пітьмі, кам’яниць, що затиснули провулок і стояли впритул одна до одної, темний "мерседес" важко помітити.

Звідси було легко спостерігати за шкільним майданчиком, відкритий простір якого був світліший. Там колами снувала невиразна фігура. Вийшло вдало: Хорст Гейліген невтомно набігує додаткові хвилини свого життя.

В одній з ранкових розмов гестапівець сказав:

— Припустимо, кожне коло додає хвилину життя. Кожного разу я роблю щонайменше шість десятків кіл. Відтак додаю годину на спідометр свого життя. Потрібна система, щоденні вправи, щоб години склалися в роки.

"Роки у тебе, негіднику, довгі, як у зайця хвіст..."

Нарешті!

Хорст Гейліген залишив майданчик і легкою ходою спортсмена швидко пішов уздовж вулиці, прямуючи додому.

Тихо захурчав мотор.

Машина майже нечутно, з вимкнутими фарами і підфарниками, ніби скрадаючись, виповзла на вулицю.

Гейліген озирнувся через плече і одразу ж ступнув ближче до суцільної, без проміжок стіни будівель.

"У гада справді тваринний нюх… Не зволікати!"

Майєр натиснув на газ. Машина потужно рвонула вперед. Ніщо вже не могло врятувати гестапівця: на німецьких вулицях рятуватися ніде — ні деревця, ні підворіття, вхідні двері замкнені на ключ, на вікнах — гофроване залізо або грати.

Віллі крутонув руль, вилітаючи на тротуар. Зараз!

Аж тут сталося несподіване.

Гейліген ураз підстрибнув і впав на видовжений капот машини. Майстерний прийом, на який здатна лише добре тренована людина. Цей стрибок не рятує від травм, а подеколи й каліцтва, проте дає досить шансів на збереження життя.

З брязкотом посипалося вітрове скло. Майєр ледь устиг затулити обличчя рукою і ногою натиснути на гальма. Тіло Гейлігена, що майнуло колодою в повітрі, ковзнуло з капота кудись убік. Розбурханий Віллі буквально вистрибнув із машини. Ні, гестапівцю не пощастить втекти від кари!

Озирнувся: де Гейліген? Куди подівся?

Аж ось він, лежить на асфальті, недоладно скоцюрблений.

І стогне…

Живий!

У кілька стрибків Майєр опинився біля "спеца по обезлюдженню".

На Віллі вибалушилися сповнені жаху й ненависті очі.

— Я відчував, — пробелькотів гестапівський кат. — Істот…

Страшний, безжальний удар гайковим ключем розчерепив йому голову й навіки урвав мову.

"Істотно!"

Тепер це вже був труп.

Майєр прожогом кинувся до понівеченого "мерседеса". Мотор не заглух — заспокійливо хурчав. Надійна машина! Знову шмигонув у вузький провулок, мов у чорний тунель. Звідти одразу — на Мольткештрассе. Тут зупинився і вимкнув мотор. Через прохідний двір майнув на сусідню Кінкельштрассе. Там, на тому ж місці, де його залишив, темнів службовий "опель". Умить скинув із себе цивільний плащ, шарф, капелюх і окуляри, відклеїв вуса. Натягнув есесівський кашкет і знову перевтілився у рудого гауптштурмфюрера Віллі Майєра, такого, якого всі звикли бачити. Минаючи каналізаційний колодязь, зупинив на хвилину "опель", щоб кинути в підземну клоаку маскарадне вбрання. І гайковий ключ теж. Чув, як він шубовснув у смердючу рідину. Останніми впали туди ж нові рукавички. Тепер — усе!

Що далі?

Забезпечити алібі!

Якнайшвидше — на чоловічу вечірку, що її влаштували з якоїсь нагоди колеги.

Його зустріли з п’яним піднесенням:

— Віллі, друзяко, де тебе дідько носив?

— Трохи затримався у шарфюрера Бергер.

— Ах, так! Ти ж у неї прописаний…

— Облишмо цю тему!

— Як вона себе почуває?

— Чи скоро пологи?

— Що сказати! Гадаю, час уже подумати про дарунок для новонародженого. Ось-ось, мабуть, станеться…

— От часи! Життя і смерть ходять поряд!

— Сідай, друзяко!

— Чому досі не налили чарку Віллі?

— Прозіт!

Товариський галас обірвав безцеремонний стукіт у двері.

— Відчиніть! Поліційний патруль.

Господар квартири спохмурнів:

— Щось трапилося…

— Відчиняйте!

— Та зараз…

Господар відімкнув двері. Там стовбичив гестапівський шарфюрер. За ним бовваніли двоє мордатих крем’язнів із широкими металевими бляхами півмісяцем і автоматами на грудях.

Шарфюрер кинув швидкий погляд у глиб кімнати, де в тютюнових клубовиськах угледів типовий випивонний антураж. Його по-службовому суворе обличчя злагіднішало, собача підозра в очах зникла.

— Залишайтеся тут! — наказав він жандармам, а сам увійшов до компанії. — Вибачайте, панове, обов’язки! — Він прикипів поглядом до пляшок з коньяком. — Я бачу, що даремно сунувся до вас. Але наші підрозділи прочісують весь тутешній район.

— Когось шукаєте?

— Так, небезпечного злочинця.

— Хто він?

— У цьому питанні — абсолютна невідомість.

— Дива! Шукаєте й самі не знаєте кого!

— Трапляється… Але наказ є наказ!

— Атож, пане шарфюрер.

— Чарочку коньяку? — запропонував господар квартири.

— Охоче, — пожвавішав гестапівець.

— А що, власне, скоїлося, якщо це не секрет? — запитав Майєр.

Гомін ураз вщух — питання цікавило всіх.

— Годину тому на вулиці знайшли мерця, — шарфюрер не поспішав зі своєю службовою таємницею.

— Хто він?

— Працівник гестапо Хорст Гейліген. Чували про такого?

— Боже мій! — вразився Майєр. — Ще вчора вранці я балакав із ним. Веселий, бадьорий, у доброму гуморі…

— Як це трапилося, пане шарфюрер? — залунало зусібіч.

Господар підніс йому тацю з бутербродами й добрячу порцію брунатно-іскристої рідини:

— Справжній "Мартель"…

— О! Тут стане на три тости!

— Це так, але ви на службі, і в даній ситуації вам необхідно ущільнювати час.

— Переконливо, — погодився гестапівець. — Прозіт!

— То як же вбили добрягу Хорста? — тепер запитав хтось інший.

— Картина вимальовується така. За бідолахою полювали на потужному "мерседесі". Коли Гейліген повертався додому, його намагалися розчавити… Чи ви знаєте такий прийом — лягти на капот?

— Авжеж, авжеж!..

— Хорст скористався ним — на місці злочину повно битого скла, Гейліген добряче скалічився, але ще лишався живий. Тоді бідолаху добили. Удар був страхітливий — череп розкраяно ледь не навпіл.

— Жах!

— Звідки дізналися про полювання на "мерседесі"?

— Машину знайшли в цьому ж районі. В рамі вітрового скла стирчать самі гостряки. На капоті — незаперечні сліди падіння людського тіла. От і шукаємо в копі сіна голку. Та ще й невідомої конфігурації. Одне ясно — це хтось із його колишніх російських "знайомих". Мабуть, виникла загроза, що Гейліген його впізнає, як це вже траплялося… Не інакше!

— Ще чарочку?

— Ні, дякую. Служба! Маю честь.

Двері за гестапівцем зачинилися.

— Освальде! — гукнув Майєр господареві квартири.

— Агов, що тобі?

— Ти обіцяв дарунок для пса Крістіни Бергер.

— Ах, так! Геть з голови… Але на кухні — все напоготові! Чудові маслаки! Зараз спакую… А ти хіба вже йдеш?

— Щось настрій зіпсувався. Я ж добре знався з небіжчиком…

…Наступного дня, з самісінького ранку, Віллі Майєр повідомив Крістіні Бергер, що її наказ успішно виконано. Поклав пакет маслаків.

— Ви, Крістіно, не помилилися — це була надзвичайно небезпечна людина, — сказав він.

— Як це сталося?

Віллі поглянув на неї, завагався і відповів коротко:

— Потрапив під автомобіль.

— І все?

— І все! — Він розхвилювався. — Ви спочатку народіть дитину, а тоді розпитуйте… Навіщо вам знати подробиці?

— І все тихо? — спокійно запитала Крістіна.

— Та ні, Мюллер його дуже цінував. Уночі було піднято на ноги всю поліцію і жандармерію…

— А ви де були?

— Я? На товариській вечірці. Мене ще сварили, бо я дещо засидівся у вас і трохи запізнився… Зрозуміло?

Крістіна озвалася йому в тон:

— Ах, Віллі, якби ви знали, як приємно й затишно мені було з вами учора ввечері. Ви пішли, і я засумувала… Отакі сучасні рицарі! Чарка для них більше важить, аніж зваблива жінка… Принаймні ви мене не раз запевняли… І от маю: чарка проти жіночих чар! Сором, Віллі, я можу вам не вибачити. — Вона, грайливо кокетуючи, насварилася на нього тендітним пальчиком.

Майєр аж отетерів.

— Якби ж то насправді… Крістіно, навіщо ви мене катуєте!

— Хіба? — всміхнулася чарівно. — Я лише забезпечую вам алібі! На ваше ж прохання…

— Ну, тоді наступного разу прив’яжіть мене до стовпа.

— Навіщо?

— Для взаємної безпеки. Прив’яжіть, як Одіссея, коли йому співали спокусниці-сирени.

Розділ одинадцятий

"ХРЕЩЕНИЙ БАТЬКО" ОДЕРЖУЄ ЗАВДАННЯ

Старший лейтенант Олексій Марков уперше бачив начальника Управління генерала Григорія Івановича Сербулова. Не чекав, що він, як на генерала, дуже молодий. Чи, може, генерал тільки виглядає молодо зі своїм чистим обличчям, блискучими, світлими очима, з густим, ще не сивим чубом? Завжди якось чекаєш: коли людина набагато старша званням, то — й за віком. А це не так, не скрізь і не завжди…

— Уперше в Москві? — поцікавився Григорій Іванович, починаючи розмову.

— Так, — коротко відповів Марков.

— І які враження?

— З літака — в машину, в двері наркомату.

Григорій Іванович засміявся:

— Відповідь вичерпна і коментарів не потребує. Скільки ви служите в армійській розвідці?

— З березня сорок першого.

— Починали ще до війни...

— Так точно!

— У якому званні?

— Молодшого лейтенанта.

— Німецьку мову знаєте досконало?

— Наставники не нарікали.

— Коли перебували в тилу ворога, мовних "накладок" не траплялося?

— Жодного разу.

— Це добре…

Генерал помовчав і пильно зазирнув Маркову в очі:

— Ви усвідомлюєте, чому я запитую?

— Безумовно.

Спокійна, виважена впевненість бувалого у бувальцях молодого розвідника знайшла схвальну оцінку в думках генерала. Коротка констатація факту — це не хвальковитість. Хвалькові лаконізм протипоказаний: у велемовності про себе — суть поведінки хвалька.

— Не цікавить, чому вас викликали до Москви? — знову запитав Сербулов.

— Викликали — скажуть!

— А скажуть — почуєте, — у тон йому докинув генерал. — Так?

— Так точно.

— Ну що ж, перейдемо безпосередньо до діла.

Генерал на хвильку замовк, ніби відокремлюючи мовлене і підкреслюючи важливість наступної розмови. Спочатку вона уся вклалася в одне речення:

— Поїдете кур’єром у Берлін.

Марков ураз посуворішав, напружився, величезна відповідальність одразу лягла на нього. Це тільки так сказано, дуже просто і буденно — "Поїдете у Берлін". А насправді… Навіть уявити важко! Це завдання за

своєю складністю і величезною напругою не йшло ні в яке порівняння з усіма попередніми.

Кур’єром у Берлін! Це значить — до когось. А в лігві фашизму кожна наша людина — на вагу золота. Кур’єр мусить не тільки виконати завдання, а всіма своїми діями ні в якому разі, за будь-яких обставин, навіть найкритичніших, не поставити під удар людину або людей, до котрих їде.

До того ж ішлося насамперед не про його поведінку як кур’єра в "обставинах", а про те, щоб він вміло уникнув їх і успішно виконав завдання.

— Готовий виконати будь-яке завдання! — сказав Марков твердо.

— Йдеться про фрейлейн Крістіну Бергер, вашу "хрещеницю". Ви добре знаєте її, а вона — вас.

— З початку війни, — уточнив Марков.

— Тому й обрали вас.

— З нею щось трапилося? — раптом стурбувався розвідник.

— На щастя, особисто з нею — нічого лихого. Проте, якби я вірив у забобони, я сказав би: дівчину переслідує якийсь фатум, їй на роду записано втрачати з нами зв’язок.

— Знову? — навіть здивувався Марков.

— І знову з не залежних від неї причин.

Тепер у тон генералові мовив старший лейтенант:

— Якби я був забобонний, я б сказав: господь-бог трійцю любить. Я вже двічі поновлював із нею зв’язок.

— Ми це знаємо.

— Ось і випадає поновити втретє.

— Краще б не випадало. Для всіх краще, передусім — для Студентки.

— Це — точно!

— Ну що ж, ваш бадьорий настрій, ваша готовність до дії мені, прямо скажу, подобаються.

— Дякую за добре слово.

— З підполковником Калиною знайомі?

— Так.

— Це він вас рекомендував. Як і минулого разу, коли вас відрядили до Ставрополя.

— Я й не знав!

— Тепер знаєте. Підполковник Калина готуватиме вас. Він добре знайомий із поведінкою німців поза фронтовою смугою, чудово вивчив життя цивільного населення, досконало обізнаний із самим Берліном.

— Зрозуміло.

— Запитання є?

— Лише одне, товаришу генерал.

— Слухаю.

— Кого приніс "Сплячий лелека" — сина чи доньку?

— От і про це ми у вас спитаємо.

— Ясно!

— Хитро ви запитуєте, товаришу старший лейтенант.

— Ну, що ви, — знітився Марков.

— Не варто бентежитись, я це оцінюю як позитивну рису. Адже своїм запитанням про "Сплячого лелеку" під прямою цікавістю ви приховали іншу: хотіли собі окреслити обшири наших знань про сьогоденне становище там. Правильно?

— Так точно!

— На цьому закінчимо. Вашу кандидатуру я схвалюю. З ситуацією, що склалася в Берліні, вас докладно познайомить підполковник Калина. Бажаю успіху!

***

Олексій Марков уважно слухав підполковника Калину, всотуючи кожне його слово.

Зустріч Студентки з Меркурієм…

Того ж дня — арешт Меркурія…

Трагічна загибель Пенелопи…

Студентка без зв’язку…

Інформація лежить у Берліні "мертвим капіталом".

— Щодо суті вашого безпосереднього завдання.

— Я слухаю, Костянтине Васильовичу!

— У Берліні Хейніш очолив розвідувально-диверсійний відділ організації "Цепелін". Своїм вістрям "Цепелін" скеровано на Кавказ, куди він закидає своїх вихованців для агентурної роботи зараз і активних підривних дій в нашому тилу під час літнього наступу, який німці планують.

— Про це нам на Кавказі відомо.

— Так. Генерал Роговцев про ваші контрдії нас регулярно інформує. Так от, немає сумніву, що Студентка з Нікого накопичили чималий розвідувальний матеріал. Ви мусите його взяти. Це — перше. Друге: укріплення "Блакитної лінії". Штаб "Цепелін" до неї відношення не має. Тому з нього вони інформацію не роздобудуть. Споруджує "Блакитну лінію" організація Тодта. Треба шукати вихід на якогось поінформованого тодтівця, ця організація велика, розгалужена, працює в ній безліч людей.

— Моя зустріч з Нікою планується?

— Ні, не варто зайвий раз наражатися. Ризик і так значний.

— Ясно!

— Третє. Необхідно на майбутнє забезпечити Студентку радіопередавачем. Вам тягти його з собою не доведеться.

— Уже легше…

— Безумовно. Це спрощує мандри. В Берліні маємо законсервовану рацію. Переховує її людина, що не веде безпосередньої розвідувальної роботи, живе в Берліні віддавна, сімейний, поза всякими підозрами. Типовий бюргер. Рація зберігається в зразковому стані, в повній готовності до негайного використання. Ваш клопіт — повідомити Студентці адресу цієї явки і пароль. З усім іншим там упораються самі.

— Ви все полегшуєте й полегшуєте мені завдання.

— Помиляєтеся. Просто намагаємося забезпечити стопроцентний успіх ваших мандрів. Необхідно, щоб ви швидко повернулися з інформацією, накопиченою в Берліні. Самі знаєте про становище на фронтах — наближається третє літо війни. А літо Гітлер містично вважає часом своїх перемог. Цю містику необхідно нарешті розвіяти. Підготовка йде по всіх лініях. По нашій теж. Особливо зараз. Ми мусимо забезпечити головне командування максимальною кількістю військової інформації. У загальній картині кожен фрагмент має неабияку вагу. А ви — полегшуємо…

— Я ж так…

— Не варто.

— Слухаюсь!

— І останнє на сьогодні. Генерал Сербулов запропонував цікаву ідею. Здійснення її залежить виключно від згоди Студентки. Якщо вона вважатиме, що реалізація думки Григорія Івановича доцільна. Все покажуть стосунки, які там склалися і про які нам нічого не відомо.

— У чому вона полягає?

— Це морально-психологічний захід, що має на меті душевно зблизити фрау Шеєр із її невісткою. Суть ось у чому. Як вам відомо, ми все більше використовуємо полонених німців, які усвідомили злочинний характер розпаленої фашистами війни, для викривальних радіопередач через лінію фронту.

— Знаю про це. І сам неодноразово дбав про безпеку таких німців на передовій.

— Отож, "по величезному секрету" можете повідомити жінкам, буцім чули антифашистський виступ німця Шеєра. Але не знаєте, що то за Шеєр. Тут слід зіграти тонко! Не одразу наважуєтесь сказати. Ви самі в сумнівах, чи справді це той ваш знайомий по Кавказу Адольф Шеєр, по якому давно відсумували похоронні дзвони. Суть у тому, що "впізнати" Адольфа мусить сама фрау Шеєр, а не ви або Студентка.

— Цікаво… Але з чого вона впізнає?

— З подробиць вашої розповіді. Точніше, з однієї подробиці, про яку знає лише фрау Шеєр. Виряджаючи свого сина на фронт, вона таємно від нього власноручно зашила в комір його мундира своє моління до бога. Дослівно: "Господи! Врятуй мені сина мого, збережи йому життя на війні. Молюся за це…" Серед усього іншого скажете, буцім чули, що отой невідомий Шеєр агітував на передовій: "Проводжаючи мене на фронт, моя мати зашила в комір мого мундира своє моління. — Далі цитуєте точний текст. — Але моє життя врятували не тевтонські боги Тор і Вотан, не християнський Ісус, і не обожнюваний вами фюрер, що жене німців на вселенську бойню…" І так далі. Знайдете, що сказати. В цьому повідомленні можливі варіації, окрім справжніх молитовних слів фрау Шеєр. Саме по них вона дізнається, що син її живий і перебуває в полоні.

— Дозвольте запитати, Костянтине Васильовичу?

— Прошу!

— А що насправді з Шеєром?

— Насправді? Я ж вам, власне, щойно розповів. Він давно потрапив у полон — на початку літа минулого року. Скоро рік, як він у полоні. Перебуває у таборі в Єлабузі, де переважно утримується офіцерський склад вермахту. Тямовито веде агітаційну роботу, яка його захопила як фахівця: сам вивчає і полоненим читає справжню історію німецької нації. Вони ж, окрім куцої, препарованої нацистами, фальсифікованої в людожерському дусі, іншої не знають. От тільки виступу Шеєра на фронті не буде, хоч, гадаю, він на це охоче б погодився. Чому? Бо це одразу створить загрозу для Студентки. Тому вам, відкриваючи свій "фронтовий секрет", необхідно наголосити на дотриманні найсуворішої таємниці. Одверто поясніть фрау Шеєр, чим їм загрожує необережне чи будь-яке інше розголошення.

— Чудово замислено: порядно, гуманно, і брехати не треба.

Калина добре зрозумів, що Марков тримає на думці. Можливо, хтось вважає, що в роботі розвідника є якась романтика чи свого роду розумова бравада. Ні, вона вимагає величезної нервової напруги, щоденної концентрації всіх душевних сил. Це страшенно виснажує, а іноді, коли розвідник хоч на якийсь час утратить над собою контроль, веде навіть до провалу.

До того ж інколи просто по-людськи не хочеться брехати.

— Правильно, — погодився Калина з Марковим. — Та все ж потрібна тонка, акторська гра. Така відверта розмова, як у мене з вами, з не залежних від нас причин, виключається. От після перемоги… Хоча по війні німці самі оповідатимуть, що та як, де чорне і де біле, де злочин і

де кара… Та годі про це — У нас ще на кілька днів праці й праці. Ось попередня схема вашого проникнення на ворожу територію. Уважно вивчіть її і свої міркування щодо неї викладіть письмово. Завтра рівно о дванадцятій Григорій Іванович доповідатиме наркому про хід і безпеку вашого вояжу. Ми будемо присутні.

Несподівано, бо воно ніяк не в’язалося з офіційністю попередньої, дещо сухуватої розмови, Калина мовив:

— Ех, Олексо! Якби ти лишень уявив, як хотів би опинитися на твоєму місці я! І розмовляю, як берлінець, і місто знаю, наче свої п’ять…

— І ті, хто знає "Шеєра" по Кавказу, в Берліні. Ото була б дивовижа, якби зустрілися! — прохолодив його Марков. — А коли що, ще й фрау Шеєр не впізнає рідного "сина"!

— Отож-бо воно й є, — зітхнув Калина. — Хоч привіт від мене передай Марійці.

За весь час розмови вперше пролунало це дороге йому ім’я, справжнє ім’я шарфюрера Крістіни Бергер.

— Передам. Будьте певні! Обов’язково.

Розділ дванадцятий

У "МЕРТВІЙ ЗОН!"

Веселий піхотний лейтенант — явно напідпитку — з’явився на залізничному вокзалі міста Ровна за кілька хвилин до відправлення берлінського "експреса". Проте "експрес" був надто пишною назвою для того строкатого поїзда, що стояв на колії. Тут були й платформи з вкритим брезентом вантажем, і санітарні вагони, а в кінці — три товарних, для худоби. З темних маленьких віконець, розміщених під

самісіньким дахом, загратованих колючим дротом, визирали тоскні очі чергової партії упольованих жандармерією "рабів". Для пасажирів було виділено лише чотири спальні вагони.

Лейтенант прибув у супроводі такого ж "розвеселого" дружка й досить звабливого дівчиська, яке мало лише один гандж — не вміло користуватися парфумами і фарбами.

Майорові, старшому з вокзального патруля, спало на думку, що лейтенант не потягне з собою це парфумне диво і тому не завадило б отаке, зовсім непогане на вигляд дівча забезпечити й подальшою військовою опікою. А перевірка для майора входить у виконання службових обов’язків.

Майор козирнув лейтенантові й зажадав:

— Ваші проїзні документи!

Лейтенант обурився:

— Пане майор, ви хочете, щоб я запізнився на поїзд?

— Могли прийти раніше. А зараз не баріться. Бо поїзд і справді рушить без вас.

Лейтенант поставив на вичовгану чобітьми плиту перону чемодан, дістав із кишені гаман. Маленьку валізку він не випускав із рук.

— Ось документи. їду з фронту в десятиденну відпустку.

— Так, — погортав майор документи. — П’ять днів уже згаяли. Що вас затримало?

— Нічого особливого, пане майор. Ось зустрів несподівано шкільного товариша, — він вказав на супутника, що мовчки й тупо, з п’яною впертістю довбався неслухняними пальцями в пачці з цигарками, — він мене познайомив з фрейлейн…

— І пішло, і закружляло!..

— Так точно, пане майор!

— З цією крихіткою?

— Зі мною, — грайливо гойднула вона стегнами.

Німецькою володіла дуже кепсько. Виходить — з місцевих. У кого навчилася — ясно. Тим краще…

— Ну і як? — тепер майор запитав дівчину.

— Дуже інтенсивно! — виклично відповіла вона і звернулася до очманілого шкільного дружка: — Гансе, почастуй мене цигаркою.

Той щось невиразно прохрипів і на знак згоди хитнув головою.

— Пане майор, — заблагав лейтенант, — я ж запізнююсь!

— Добре. Їдьте! — Майор повернув документи, які не дуже й роздивлявся. — Тільки пам’ятайте: ще один шкільний товариш — і рідних вам не побачити.

Лейтенант підхопив чемодан.

— Прощавай, Гансе! — загукав, кидаючись до вагона, бо в цю мить ешелон з брязкотом смикнувся.

Ще за спиною почув уривок розмови, що набирав істинно арійської конкретності:

— Де ти живеш, крихітко?

— Буду вільна — скажу. Ви тут завжди чергуєте?

У вагоні лейтенант розшукав вільне місце. Троє офіцерів, що вже були в купе, заповзято викладали на відкидний столик наїдки. В центрі його вже красувалася перша пляшка.

Ситуація!

Лейтенантові небажано встрявати в цю пиятику. Завтра необхідно бути максимально свіжим, а він відчував утому Привітався з усіма й запитав:

— Верхня полиця вільна?

— Невже одразу спати? — здивувалися супутники.

— До самісінького Берліна! — І вирішив пояснити: — Мене проводжали мало не добу. Так само! — вказав на столик із пляшкою і наїдками.

Офіцери зареготали:

— Коли так само, то лягайте! Ми теж — до Берліна. І от, аби згаяти час…

— Само собою!

Лейтенант закинув у багажник чемодан. Невеличку валізку вклав на полиці під голову.

Пригадав пораду підполковника Калини:

"Якщо в дорозі спілкування з сторонніми вам буде небажане, розкрийте "Майн кампф". Навколо вас одразу створиться "мертва зона". В побуті німці цураються ортодоксальних фанатиків..."

І ось згори, з лискучої обкладинки на сотрапезників, що розпочали обідати внизу, грізно поглянув насуплений фюрер. Голоси враз ущухли, а потому зашелестіли шепітливо...

У Берлін поїзд приїхав рано-вранці. З вокзалу лейтенант вийшов на Александерплац, підкликав таксі.

— Куди, пане лейтенант? — запитав водій.

— Туди, куди мені треба, ще ранувато, — зітхнув новоприбулий. — Поки що покатаєте мене по Берліну. Не женіть.

— І все ж, куди бажаєте найперше?

— Їдьмо в центр — на Унтер ден Лінден.

Машина рушила. Щось насторожило лейтенанта у водієві, але що саме? Свідомість, буває, не одразу трансформує невиразні відчуття в сформовану думку.

Він пильно придивився до людини за кермом.

Старий. Зморшки, що посікли навіть шию, правда, ще тугеньку, нарізали на обличчі не менш як на шість десятків. Весь якийсь сірувато-

злинялий. Вираз обличчя — байдужий. І все-таки щось було в ньому, що привернуло насторожену увагу. І тут осяяло: акцент! Водій — не німець. А може, фольксдойче, якого подмух війни заніс у Берлін? Відпадає: фольксдойчі нині у шані, вони у великому попиті серед численних "ейнзацкоманд", дуже потрібні як перекладачі на окупованих "життєвих просторах", а не за кермом пошарпаного берлінського таксі.

— Ви звідки родом? — запитав, щоб перевірити свої спостереження і міркування.

Водій мовчав, явно не бажаючи встрявати в розмову. Все ж німецькому офіцерові необхідно відповідати. Це закон. Інакше негайно може бути підкликаний перший-ліпший патруль.

Старий за кермом мовив ухильно:

— Моя національність нині у німців не в пошані.

— Ви мене ще більше зацікавили. Відповідайте!

Відповів, неохоче цідячи слова крізь сталеві вставні зуби:

— Росіянин.

— Росіянин? — щиро здивувався лейтенант. — У Берліні, на волі?

Водій з ледь прихованим презирством заспокоїв:

— Не бійтеся — не червоний. Від червоних я тікав ще аж у вісімнадцятому році. — Він скоса глянув на пасажира і додав: — З деякими проміжними зупинками драпав від Царицина аж до Берліна. Цей безупинний біг тривав лише рік…

— Від Царицина? Не чув про таке місто.

— Так раніше звався Сталінград.

— О!

— Нас там добряче по-молотили і вже гамселили до кінця.

— Кого це — вас?

— Білу гвардію…

І знову лейтенантові пригадався фрагмент із численних оповідок про Берлін Костянтина Васильовича:

"Серед таксистів міста до війни було дуже багато росіян. їх і зараз чимало, далеко не всі емігранти зрадили свою колишню батьківщину й поволоклися в "похід на Схід". Навіть Денікін закликав не підтримувати німців, за його словами, одвічних ворогів росіян. Він мотивував це тим, що коли Червона Армія розтрощила добірну білу гвардію, то німців поб’є й поготів… Росіяни, мовляв, німаків завжди били! Зараз таксисти з росіян навіть починають переважати: кількість машин зменшується, німців женуть на фронт, "унтерменші" слугують "панам". Врахуйте: всі вони пройшли крізь сито таємної поліції.

Зрозуміло, не кожен зголосився стати таємним агентом, але з усіх взято письмове зобов’язання негайно доповідати про підозрілих пасажирів і нелояльні розмови".

Цей ніби не схожий на агента. Бач, як спритно "закрутив" про драп від Сталінграда до Берліна. Навіть час на цю процедуру вділив — рік. Більше не обіцяє, і не причепишся до нього: розповідав про власну долю, його запитали — він відповів. І все! Проте обережність ніколи не завадить. Сказав повчально:

— Вермахт звершить те, чого не спромоглась біла гвардія росіян!

Тим часом виїхали на фешенебельну вулицю Унтер ден Лінден. Дзеркальні вітрини сяяли. А за ними — чого тільки не було! Розкішні торти, білі паляниці, качки й кури в блискучому целофані, кілька товстенних ковбас, кавалки свіжого рожевого м’яса…

— Майн гот! — у захопленні вигукнув лейтенант, дивлячись на цей воістину фантастичний достаток. — Навіщо я волік із собою свою скромну фронтову пайку? Ет, наслухався маловірів…

— Ви давно не були в Берліні? — тепер запитав водій. Після своєї згадки про Царицин він, всупереч похмурому змісту своїх спогадів, помітно повеселішав.

— З вересня сорок першого. А що?

— Усі ці розкоші виготовлені з пап’є-маше, — зловтішно повідомив водій і тут же почав заповзято вихваляти: — Робота унікальна, можна сказати — ювелірна. Досягнуто нечуваних зорових ефектів! Усе — як справжнє! А який чудовий лак. Які фарби. Німецькі хіміки досягли видатного успіху — лак і фарби не тьмяніють.

— Чудово! — оцінив його високолояльну хвалу пасажир.

Водій знову спохмурнів і замовк: навіщо даремно плескати язиком, коли його езопівські кпини не до тями цьому німецькому недоумку?

Поблизу парку Тіргартен, новоприбулий розрахувався з таксистом, відрахувавши точно до пфеніга, скільки той запросив. Німець додає до платі лише за якусь особливу послугу. А тут? Навіть адресу "веселих жінок" не запропонував. Альбому ж із фото своєї спокусливої клієнтури і поготів. Одне слово — нахаба!

Від Тіргартена можна було дістатися в будь-який район міста. Звідси фронтовик мусив рухатись за маршрутом, складеним у Москві. Він скористався двома автобусами, поки проминув Шарлоттенбургшосе, Берлінерштрассе і Бісмаркдам. Нарешті, вже пішки, вийшов на вузьку нелюдну вулицю і зупинився перед входом до садиби, що ховалася за могутньою, мов фортечною, високою стіною.

Натиснув кнопку електродзвінка.

Ледь помітну хвіріку в мурі, куту мідними бляхами й помережану вздовж та впоперек залізними смугами, відчинила дебела, дуже показна молода жінка.

— Ви до кого?

Її — стегнисту й пишногруду — робили ще дебелішою простора блуза з негнучкого "хольцштофу" — "дерев’яної тканини" — і немов жерстяний фартух, либонь, теж із якогось новоявленого ерзацу. Оголені руки по лікті були червоно розпарені. Певно, щойно відірвалася од прання. Вмить упізнав її з орієнтовних прикмет — служниця Барбара обслуговує родину Шеєрів у ранкові години, до полудня.

Розділ тринадцятий

"МЕНЕ УПОВНОВАЖЕНО ПОВІДОМИТИ..."

— Я вас ніколи не бачила, — нерішуче мовила Барбара.

— А що вас бентежить?

— Не знаю, що повідомити фрау.

— А, то фрау Шеєр удома? Я до неї. Можете сказати: прибув Отто Шульц, фронтовий друг Адольфа.

— Зачекайте, я зараз…

Отто Шульц докірливо мовив:

— Отут на вулиці? Така чарівна фрейлейн і така нечемна до фронтового офіцера… Як вас звати, щоб я хоч знав, хто це виявив до героїчного вермахту таку нечувану неповагу?

Служниця зашарілася, сховала руки під фартух — на неї подіяли і комплімент, і ляк.

— Вибачте, пане офіцер. Ви просто мене недослухали. Я прошу вас зачекати внизу, у вітальні. Чому ви подумали, що на вулиці?.. А звуть мене Барбарою.

— Дякую, фрейлейн Барбаро! І вибачаюсь за свої поспішні висновки. А все — фронт! Ми там грубішаємо, цивільне життя з його нормами для нас — мов примара.

Він підхопив чемодан з валізкою і переступив кордон "приватної фортеці". Барбара зачинила браму на величезний ключ та ще й на залізний засув. Тепер до садиби можна було увійти лише з допомогою облогового тарана.

"Мій дім — моя фортеця". У сучасних англійців — це лише прислів’я з минулих часів. У німців — споконвічний спосіб життя, що неухильно зберігався без змін.

У холі Отто Шульца відразу огорнули пахощі, які він забув від початку війни. Оті специфічні, ледь вловимі молочно-солодкі пахощі, що враз безпомилково промовляють: у домі — немовля.

Отто Шульц захвилювався, радісне збудження охопило його. Оце новина для підполковника! Ну, Костянтине Васильовичу, за цю видатну вістину з вас таки належить! І добряче… Цікаво: син чи донька? Зараз про все дізнаємося…

Згори широкими дерев’яними сходами зійшла літня жінка. Холодно поглянула на незнайомого офіцера:

— Ви до мене?

— Радий вітати вас, фрау Шеєр! Я вас одразу впізнав — Адольф так багато оповідав про вас.

— На нього це не схоже, — незворушно зауважила вона.

Ясно давала зрозуміти: ваш візит — зайвий. Отто Шульц не губився:

— Ми всі мало цінуємо те, що маємо повсякдень і повсякчас. Але все, що лишаємо удома, несемо в пам’яті і серцях, як найцінніший скарб.

Він різко змінив тему:

— Власне, я виконую волю Адольфа. Він казав мені, якщо трапиться побувати у Берліні, обов’язково завітати до вас. Мовляв, зустрінуть привітно і гостинно.

Фрау Шеєр ще більше спохмурніла.

Лейтенант поспішив заспокоїти її:

— На жаль, я тут тільки проїздом — транзит із пересадкою в Берліні. — Він поглянув на годинник: — Через три з чвертю години я мушу повернутися на вокзал.

Нагорі майнула ще одна жіноча постать — легка, зграбна, рухлива.

— Фрейлейн Бергер! — радісно заволав бравий фронтовик. — Чи впізнаєте старого друзяку Отто Шульца? — одразу повідомив, як його тепер звуть.

— Отто, оце сюрприз! — Такий знайомий і зараз непідробно схвильований голос. — Неймовірно, ви і — тут! Якими вітрами!

— Вітри дмуть зі сходу!

Крістіна щасливо засміялася.

Вона вже була перед ним — молода, гарна, уся якась світлоосяйна. А він не вгавав:

— Ось навідався: дали відпустку. Вперше за всі роки війни.

— Надовго до нас?

Він знову поглянув на годинник:

— На жаль, лише на три години і вже сім хвилин. Як плине час!

— Так мало…

— Що поробиш? Але дозвольте передусім побажати найліпшого здоров’я і життєвого щастя вашій дитині.

— Хто вам сказав про це, Отто?

— Повітря! У цьому домі пахне малюком… Син чи донька?

Відповіла фрау Шеєр, поважно й дещо врочисто:

— У родині Шеєрів одвіку народжуються тільки сини.

— Яке ім’я дали?

Тепер відповіла Крістіна, наслідуючи поважну інтонацію фрау:

— У родині Шеєрів новонароджений одвіку прибирає тільки ім’я діда.

— Виходить — Теодор, — продемонстрував свою неабияку обізнаність Отто Шульц. — Чудова традиція! А як називаєте пестливо?

— Тедді.

— Хоч поява Тедді для мене й несподіванка, — мовив Шульц, — дарунки — при мені.

Він відімкнув чемодан і почав викладати на журнальний столик одне за одним: добрячий шмат товстенного сала, важкі кружальця домашньої ковбаси у смальці, здоровезну, білу, запашну хлібину, в’язанку соковитої цибулі, пучечки часнику — типові "дари Східного фронту". Само собою — великі консервні бляшанки.

— Що ви, пане Шульц! — слабко намагалася відмовитися від тих щедрот фрау Шеєр. — Вам самому нічого не залишиться!

Гість повчально проголосив:

— Солдати фюрера, щоб ви знали, фрау, не голодують. Ще б пак! Нас харчує вся Європа!.. А тут, у вас в Берліні, — я це бачив, — у продуктових крамницях виставлені самі муляжі. Хіба ж прогодуєш Тедді лакованим картоном?

— Шкода, що у вас так мало часу, — дещо засмучено мовила Крістіна.

— Що вдієш — війна! — значуще озвався Отто Шульц. — Події на фронті не зважають на наш настрій та бажання. — І до фрау Шеер: — Гарячий подмух війни жене людей, мов соломинки, в самісіньке пекло.

— Ми вас і зустріти не зможемо як слід, — зітхнула Крістіна. — От і зараз мені час прогулювати малого…

— Далеко?

— Та ні, у нашому садочку.

— О! Тоді дозвольте мені скласти вам товариство.

— Добра думка! — підтримала фрау Шеєр. — Тим часом я встигну щось зготувати. Негарно проводжати в путь вояка з порожнім шлунком.

Віт зустрів хазяйку бурхливою радістю. Проте, що цікаво, вибрикував обережно, щоб не зачепити коляску з немовлям. Отто Шульца пес насторожено обнюхав, а потім вклинцювався поміж ним і першим у житті Тедді персональним транспортом — коляскою. Цей його маневр не лишився незауваженим.

— Дивовижний собака, — сказала Крістіна. — Ніхто його цього не навчав, а він вважає своїм першим обов’язком захищати Федька.

Це миле, несподіване ім’я — Федько — пролунало в різкій, джерготливій німецькій мові дивним, м’яким дисонансом.

"Так, народився Федько, — погодився подумки посланець із Москви, — а ніяк не Тедді. Бойовий хлопчина, з пелюшок — конспіратор!"

Коли вони відійшли далеченько від дому, Отто Шульц раптом зупинився:

— Маріє!

Вона завмерла, відчуваючи, що зараз станеться щось незвичайне, інакше Олексій Марков навіть наодинці не дозволив би собі назвати її справжнім ім’ям.

Радянський розвідник прямо на її очах якось невловимо набрав святкового, урочистого вигляду.

Тихо, але виразно карбуючи кожне слово, проголосив:

— Мене уповноважено повідомити: Указом Президії Верховної Ради СРСР вас нагороджено орденом бойового Червоного Прапора. Від душі поздоровляю!

У Крістіни навернулися на очі сльози.

— Служу Радянському Союзу! — відповіла ледь чутно, а хотілося гукнути на весь світ.

— Ще раніше вас було нагороджено медаллю "За бойові заслуги" і підвищено у званні. Тепер ви — старший лейтенант Радянської Армії. Ще раз щиро здоровлю вас!

— Служу Радянському Союзу! — вже зовсім нечутно проворушила губами розхвильована жінка.

Але це були ще не всі вісті з рідної Батьківщини.

— І ще, Марійко, зі мною думки і вітання вашого Кості, — не вгавав Марков, не даючи їй і хвильки на емоції, — часу справді було обмаль, а завдання необхідно виконати у повному обсязі. Скільки витрачено зусиль і залучено людей, щоб він лише на кілька годин потрапив до Берліна! На побачення, яке, зрештою, було службовим…

— Як він там? — запитала тихо.

— Як і ви тут — мріє про зустріч з вами.

— Ви сказали, з вами його думки…

— Так! Це його думки і настанови скеровують усі мої тутешні дії. Кожен свій крок я звіряю з його думками.

Помовчали.

Марков сказав, немов вибачався:

— Час іде, Крістіно!

— Ви справді сьогодні…

— Так.

— Знову сама. На Кавказі, серед своїх, було легше.

— Й порівнювати не можна! — гаряче погодився Марков. — У тому й суть! Але перейдемо до наших справ. Що маєте доповісти?

— Передам із вами список агентів, яких за час мого перебування в Берліні підготував "Цепелін" для закиду в наш тил на Кавказі.

— Багато їх?

— Список на п’ятдесят три особи. Прізвища, псевдоніми, прикмети, орієнтовний час закиду і можливі райони. Закиди переважно здійснюються з боку Чорного моря, частково — з аеродромів Криму. Захід на нашу територію в обох випадках — з півдня.

— Все?

— Ні, окремо — зібрані Нікою відомості про зв’язок "Цепеліна" з різними "кавказькими комітетами" і "козачу" агентурно-диверсійну школу "Отаман". У ній верховодить Шкуро. Пощастило гаду накивати п’ятами з Кавказу…

— Ще?

— Із зібраними відомостями — це вже все.

— Провал Меркурія. Що ви знаєте про це? Як він стався?

— Меркурій? Хто він?

— Людина, з якою ви бачилися під час зустрічі в Берліні.

— Ах, то ви про Астаф’єва?

— Ого! Вам навіть його прізвище відоме… Оповідайте!

Короткими, стислими реченнями службового рапорту — тільки факти — вона доповіла, що знала.

Коли закінчила, Марков запитав:

— Уточнюю: зрадника ліквідовано за вашим наказом?

— Так, я дала такий наказ. Саме наказ! Ви не схвалюєте?

— Ну що ви, Крістіно! — аж хитнув головою Марков. — Навпаки! Ви діяли правильно, рішуче, сміливо, доцільно. Про "Блакитну лінію" у вас нічого?

— На жаль, нічого, — спохмурніла Крістіна, незручно було їй це визнавати після всього, що почула. — Ніяк не намацаємо, — додала, подумки картаючи себе.

— Розумію — важко і складно. Втім, необхідно наполегливо шукати.

— Я виконаю завдання, — твердо, мов виголосила присягу, мовила Крістіна. — Так і доповідайте у Москві: будь-що виконаю!

— Так і доповім… Товариш Калина, — цим прізвищем її Кості, її Костика, Марков підкреслив офіційність розмови, — порадив шукати можливе джерело інформації серед працівників організації Тодта, яка провадить будівельні роботи по спорудженню всіх оборонних ліній та валів. Важливі будь-які подробиці. Товариш Калина так і сказав: "У загальній картині багато важить кожен фрагмент".

— Але мені потрібен постійний зв’язок, щоб інформація не залежувалася. Як трапилося оце зараз.

— Для чого ж я тут? — усміхнувся Марков. — Віднині ви будете діяти, незалежно ні від кого. Матимете власну рацію. У вашому районі, порівняно недалеко, є великий фірмовий магазин Юліуса Ріхтера.

— Знаю. Овочевий.

— Так. Там працює чоловік дуже похилого віку. Дивом вцілів після погрому Компартії Німеччини. Тельманівець. Змінив прізвище і перебрався з Гамбурга в Берлін. Нині звуть його Андреас Зейфрід. Ваш пароль — запитання: "Чи продаєте картоплю у кошиках?" Пароль-відповідь: "Ні, продаж у нас — на вагу. У кошиках — тільки з доставкою додому". Після цього ви матимете рацію. З доставкою додому.

— Нарешті! Ну, тепер…

— Стривайте, Крістіно. Нам необхідно зараз же вирішити ще одне нагальне питання — останнє з усього, з чим я приїхав. Як ви гадаєте, чи варто повідомити фрау Шеєр, що син її живий і перебуває в полоні? Ми розробили варіант, як це зробити. Проте остаточне рішення покладено виключно на ваш розсуд.

Крістіна замислилась. Зважувала всі "за" і всі "проти", вартість переваг і тягар нової "таємниці".

— Ні, — заперечила рішуче.

— Мотив? — запитав Марков.

— Тутешня мораль надає удові більше волі. Боюся, що фрау Шеєр, піклуючись про мою цнотливість, пильнуватиме кожен мій крок. Я й так перебуваю тут під невсипущим наглядом двох жінок. Якщо фрау Шеєр дізнається, що її Адольф справді живий, чи дозволить і надалі навідуватись Майєрові? Дуже сумніваюся в цьому. Принаймні вона вже нізащо не дасть нам перебувати наодинці. Навіщо мені додаткові ускладнення? Ситуація, що склалася, більш прийнятна… Я мушу бути вільною від "сімейних пут", щоб діяти. — А трохи перегодом додала: — І не тільки сімейних…

— Що ж, міркування вагомі, — погодився з нею Марков. — Ми гадали, що спільна таємниця вас більше поєднає, наблизить одну до одної.

— Правильно ви замислили. Але цьому вже посприяв мій Федько. Отже…

— Отже, розробляючи варіант, ми не врахували Федька! Ну й хлопчина! Не встиг народитися, а вже випереджає професіоналів.

Крістіна не підтримала його жарту. Мовила стримано й суворо:

— Окрім того, цей факт може знадобитися мені в майбутньому.

Марков теж посерйознішав, сказав зі зворушливою щирістю:

— Я радий за вас, Крістіно. Рік роботи в тилу ворога не минув для вас марно. Раніше я мусив розмовляти з вами як із дівчиною, що її всьому слід учити, в усьому радити. Зараз розмовляю з розумним колегою, досвідченим товаришем.

Розділ чотирнадцятий

МИСЛИВЕЦЬ НА "ХАУСГРІЛЛЕ"

Штурмбанфюрер Йон Патціг був хворий на рак горла. Він чудово усвідомлював, що дні його лічені. Почувався живим мерцем. Одного не розумів, бо й не намагався втямити: що ще за життя перетворився на мерзенного вовкулаку в первісному розумінні цього слова.

Завжди штурмбанфюрера втішало і навіть підвищувало його життєвий тонус, коли людина вмирала наглою смертю. Не від хвороб і не від старості…

Особливо приємно було, коли вмирав хтось молодий, коли чиясь смерть наставала на його старечих очах. У цю хвилину його охоплювало — він своїм холодним розумом фіксував це — якесь патологічне збудження. Надто коли гинула молода жінка, що за його "практики" траплялося неодноразово. Жінка продовжує життя. Патціг намагається його нищити. Сумлінне виконання службових обов’язків забезпечувало йому "підвищення тонусу".

Йон Патціг — мисливець на "хаусгрілле" — на відміну од своїх колег не відчував ляку перед начальством і не страшився невдач: все одно скоро вмирати, отже, всілякі кар’єрні міркування втратили для нього свій практичний сенс.

Професійний досвід штурмбанфюрер "Червоної капели" накопичив величезний. Поліційний розшук він уподобав ще в кайзерівські часи другого рейху, внаслідок чого ніколи не нюхав фронтового гару. Потім — зразкове служіння Веймарській республіці. Отут і виникла в нього єдина біографічна "пляма": тривалий час не відрізняв "борців за новий порядок" від звичайних карних злочинців. Звідки ж було йому знати, що доведеться служити отим "борцям"? Проте швидко "вписався" в коричневий антураж "третього рейху". "Пляму" йому — політичному невігласу — милостиво вибачили.

Уся "політика" Патціга складалася з одного гасла: "Орднунг іст орднунг!". Будь-якому уряду насамперед потрібен "орднунг". А, на глибоке переконання кримінального радника, штурмбанфюрера Патціга, зразковий порядок можна забезпечити лише нещадним поліційним терором. Страх робить людину напрочуд слухняною, отже, напрочуд вірнопідданою... Як же тут не вибачити "пляму"?

Про свою невиліковну хворобу Йон Патціг дізнався випадково.

З якогось часу він зовсім утратив апетит, почав інтенсивно худнути, відчувати незвичну втому, подеколи до запаморочення. Однак не

звернув на це уваги, оскільки вважав ці симптоми фізіологічними виявами тих змін, що відбуваються в його старіючому тілі. У кожного настає той час, коли, всупереч наказам мозку, живі клітини починають "страйкувати". Закон природи — нічого не вдієш.

Одного разу його викликав для розмови віч-на-віч шеф імперської кримінальної поліції пан групенфюрер Артур Ньобе.

— Чи проходила по ваших справах ворожка, складачка гороскопів Лотта Крауз? — запитав шеф.

— Так, скарги на неї були. Але нічого протизаконного або злочинного в її діях не виявлено.

— Це мені відомо. Йдеться про інше.

— Слухаю вас, пане групенфюрер!

— Ми хочемо мати від неї пророкування про майбуття однієї людини, ім’я якої лишиться невідомим для всіх, у тому числі й для вас.

— А для неї?

— Для неї ми змушені відкрити секрет.

— Яку форму має набрати пророкування? — ще запитав Патціг.

— Це мусить бути гороскоп!

Невдовзі Йон Патціг опинився в Східній Пруссії, в ставці рейхсфюрера Гіммлера "Хохвальд", що була розташована неподалік від "похідної" резиденції Гітлера "Вольфшанце".

Для чого Йона Патціга покликали сюди?

Виявилося, лише для того, щоб одержати від особистого астролога рейхсфюрера пана Вульфа пакет, який слід було вручити відомій берлінській пророчиці фрау Лотті Крауз.

Спочатку Йон Патціг на зворотному шляху до Берліна, за професійною звичкою обмацуючи пакет, вирішив було, що в ньому гроші. Але потім його охопив сумнів. По гроші не варто було їхати так далеко. Платня знайшлася б і на місці. Та, ведучи справу з рейхсфюрером, ворожка б і без платні… Що ж у пакеті?

І Патціг наважився.

Він розумно розсудив, що астральна жінка, яка блукає серед небесних зірок і примар потойбічного світу, нічого не відає про тонкощі техніки таємної перлюстрації. Патціг був певен: "ясновида" нізащо не помітить його вмілих вправ. Фрау Крауз все одно відкриватиме пакет і цим остаточно знищить найменші сліди. Нема чого боятися: у розв’язуванні реальних таємниць магічна сила "ясновиди" завжди виявляється абсолютно не міцною. Якщо її наперед не поінформовано…

Та зміст приголомшив Патціга: це був проект "пророкування", складений власноручно астрологом пана рейхсміністра. Йшлося про людину, дух якої започатковує свій родовід від духа саксонського короля Генріха-Птахолова…

Так Йон Патціг дізнався про одну з найповажніших таємниць "третього рейху", заволодів секретом найвищої ваги: рейхсфюрер, власник приватної птахоферми в Баварії, Генріх-Курощуп насправді є Генріхом-Птахоловом… Другим! Бо в нього, сучасного баварського курощупа, переселився аж із Саксонії дух середньовічного птахолова.

Патціга охопив жах. Не інакше — голови йому не зносити. Ця таємниця не для таких голівок, як ото в нього.

Що робити? Як врятуватися? Мовчати!.. Не прохопитися й звуком! Мовчати послідовно і тупо!.. Тільки в цьому є хоч якась благенька надія...

В кінці наказано: спалити пакет у його присутності. Чому ж про це йому не було мовлено ані слівця? Ось тут і криється якась підступна пастка...

"Пророцький антураж"— людський череп і поряд скальп, на стіні зоряна карта з потемнілою позолотою і грубезні стародавні астрологічні фоліанти, висушена до розміру апельсина чиясь голова з довжелезним закрутом в косу волосся і зжовтілий кістяк в іржавих кайданах — весь цей антропологічно-астрологічний реманент не справив на кримінального радника ніякого враження.

Горіла єдина настільна лампа під темно-зеленим абажуром. Зеленкуватий "потойбічний" присмерк панував в апартаментах.

Якби він тут перебував у якійсь іншій справі, то порадив би цій фрау, що вирядилася в широчезний хітон з понашиваними на ньому посрібленими знаками зодіаку, придбати до свого ворожбитського мотлоху ще чорний прапор із вискаленим черепом та кістками навхрест. І ще здоровезного чорного кота. Справді, чому відсутній кіт? Котяра ж неодмінно входить у професійний реманент будь-якого ворожбита...

Але Патціг не дозволив собі ніяких кпин. Він уже нічого не міг тут собі дозволити. Від слова цієї новітньої відьми віднині залежала його власна доля. Від одного-однісінького слова: "Небезпечний". Як усе це просто.

Він мовчки стовбичив у зеленкуватому мороці й незворушно чекав наступних подій.

Після читання "ясновида" недбало кинула пакет на захаращений чудернацькими "кунстштюками" стіл.

Патціг не ворухнувся.

Ворожка втупилася в нього проникливим поглядом. Мовила:

— Зачекайте у приймальні.

Патціг і оком не змигнув. Він попрямував на вихід.

— Одну мить! — зупинив його голос ворожки. — Тут ще наказано, що пакет необхідно спалити.

— То й паліть, — спроквола буркнув Патціг.

— Але ж тут підкреслено, щоб у вашій присутності…

— Чого ж не повідомили мені одразу? — обурився Патціг, повертаючись до столу. — Наказано — виконуйте!

— Хіба ви про це не знали?

— Розпорядження, які мені дають, я виконую точно! Прошу наслідувати мій приклад. Паліть!

Того ж дня, з іншим пакетом, в який — боронь боже! — Патціг уже й помислити не смів зазирнути, він спецлітаком повернувся до "Хохвальда", де особисто вручив послання до власних рук "астрального" пройдисвіта, спритного пана Вульфа.

Несподівано його, "кур’єра в потойбічний світ", муміфікованого підступною хворобою — худорба всім упадала в очі,— зажадав оглянути особистий лейб-медик Генріха-Птахолова Другого доктор Керстен.

Патцігові здалося, що пан доктор цілком задоволений станом його здоров’я. Тому його буквально ошелешив безапеляційний діагноз: рак горлянки. Він, Патціг, віднині — живий мрець.

— Як мені лікуватися? — спромігся видушити із себе.

Пан Керстен бадьоро відповів:

— Ліків од цієї хвороби не існує!

— Чи можете щось порадити?

— Єдине: вживайте каву і коньяк. Для підтримки загального тонусу. З погіршенням самопочуття — збільшуйте дозу.

— Скільки?

— Що — "скільки"? — зблиснув скельцями пенсне лікар.

— Які мусять бути початкові дози? — уточнив Патціг.

— Дозування — справа суто індивідуальна, — сухо відповів Керстен. — Самі відчуєте, коли вам досить…

Лотту Крауз тихенько арештували і в єдино надійний спосіб хутенько спорядили на той світ, до її улюблених примар.

Патціга не чіпали. Він збагнув: хоч як це парадоксально, смертельна хвороба врятувала йому життя.

До того ж, на відміну од втаємниченої в державний секрет ворожки, він — "нічого не знав".

Хоч це й дивно, але знання про власну невиліковну хворобу активізувало приреченого кримінального радника, загострило його професійну думку, надало службового натхнення й снаги. З’явилася жадібна пристрасть — штовхати людей в холодні обійми смерті. Ніби постала перед ним "життєва" мета — якомога більше вбити. І кого? Людей, котрі могли б ще довго-довго жити…

А кожний затриманий ворог "третього рейху"— це майже завжди черговий смертний вирок.

І тоді — страта, на якій Патціг неодмінно присутній за своїми службовими обов’язками.

Патціг з дивовижною енергією, як на його напівздохле тіло, заходився виловлювати "хаусгрілле" і пов’язаних з ними людей, що наперед підлягали страті, — від кулі, у зашморзі, під ножем гільйотини. Кожному — своє! Він невтомно розшукував тих, для кого навіть запроторений до концтабору могло вважатися порятунком. Усюди, де пеленгатори засікали "музичні шкатулки", він відряджав на полювання смерть — у Брюссель і Амстердам, у Париж і Ліон, у Гамбург і Марсель, у Берлін і Мюнхен.

Зрозуміло, його влаштовували тільки смертні вироки. Інакше виникали неподобства. Наприклад, коли Еріці фон Брокдорф, графині Брокдорф[9], на суді виголосили строк покарання (подумати тільки — лише строк!), вона зухвало вигукнула на всю залу суду:

— Ха, цей ваш строк я відбуду одною своєю половинкою!

Неподобство!

Присутні реготали. Ідіоти одразу не второпали, який зміст вона вклала у свої "веселі" слова. Строк їй вділили чималий, а вона — лише половинкою… Тобто швидко, не втомиться… Що це, як не вирок фашизму? Як не вирок владі нацистів? Вона передрікала швидку загибель "третього рейху"…

Він із задоволенням пригадав:

"Смерть виключає такі безчинні й зловмисні вихватки. Смерть — це поважно. А то маєш — "половинкою"… Хвала фюрерові, він виправив "судову помилку" і скасував вирок. Хайль Гітлер! Голівка чарівної, молодої, здорової Еріки фон унд цу Брокдорф покотилася від ножа гільйотини".

Скільки ж їх уже було всіх, отих осоружних "цвіркунів"?

"Джерело П’єр…" "Джерело Коллет…" "Джерело Хозе…" "Джерело Альта…" "Джерело Хоро…" "Джерело Нінета…" "Джерело Арієць…"

Скільки ж їх було? Точні відомості — в архівах.

Коли фюрер уперше дізнався про таємні передавачі, що водночас із початком походу на більшовиків "зацвіріньокали" по всіх усюдах окупованої Європи, він спочатку не приділив їм потрібної уваги. На нараді в альпійському "Адлерсхорсті" — "Орлиному гніздовищі" фюрер самовпевнено сказав:

— Сталіну вже ніщо не допоможе! Росія невдовзі припинить своє існування. Скоро нікому буде слухати зашифровані радіограми. їх заглушать звуки фанфар, які проголосять світові нашу перемогу. Так, тільки так! Обіцяю цього ж року поставити Росію на коліна.

Гіммлер теж повівся як викінчений професійний невіглас. Він видав сміховинний, із точки зору кримінального радника, наказ:

— Протягом місяця з "піаністами" мусите покінчити! Інакше…

Патціг ніби покірно похилив голову, щоб сховати глузливі очі.

— Інакше ви і вся команда потрапите до концентраційного табору. Так наказав фюрер. Передайте його слова своїм підлеглим.

Протягом місяця… Смішно!

Хіба строки розшуку "цвіркунів" залежать від невсипущих зусиль зондеркоманди? їх виявляють поступово: крок за кроком. Лише тоді, коли починають награвати "музичні шкатулки". Якщо замовкають, шукати марно. Між кожним кроком пролягає тривала перерва в часі.

Найбільшим успіхом було викриття величезної, широко розгалуженої підпільної групи, яку очолювали Харро Шульце-Бойзен та Арвід Харнак. Особливе обурення викликало те, що всі вони виявилися німцями, подекуди — з дуже родовитих і багатих сімей.

Члени організації проникли всюди — в "Оберкомандо дер вермахт" і люфтвафе, в міністерства пропаганди та закордонних справ, в організацію Тодта і навіть до "Функ-абверу", що пеленгує підпільних "цвіркунів"… Ось чому їх так довго шукали й не могли знайти! Буквально вислизали з рук…

Лише відомство Гіммлера виявилося "чистим".

Кейтель, Герінг, фон Ріббентроп, Геббельс і Канаріс спливали жалюгідним потом від жаху, коли фюрер залютував. Тільки Генріх-Птахолов Другий почував себе тріумфатором.

Суд був щедрий на смертні вироки! Перші голови полетіли на минуле різдво. Зараз квітень, а страти тривають досі…

Здавалось, усі закутки Берліна прочистили.

Нараз заграла нова "музична шкатулка".

"Джерело Пенелопа…"

Тривалий час зондерфюрер, мов павук, мережив ефір пеленгаторами і вже готувався накинути свою ловецьку сіть, коли безглуздий випадок зіпсував усю справу. Втрутився агент Мюллера пан Гейліген — уже впокоєний, хвала господу! — тут же нагодився штандартенфюрер Хейніш зі своєю есесівською ватагою. І що маємо? Двох мерців. Усі нитки обірвано.

Чи надовго? Йон Патціг не мав сумніву, що невдовзі хтось "зацвірінькає". Так і сталося! Правда, передавач працює безсистемно, зрідка, подає дуже короткі шифровки. Ключа до них нема. До того ж "цвіркун" подав голос із району, густо помережаного лініями комунікацій, і вмовк.

Треба чекати.

І слухати ефір.

Щоб із кожним виходом вужчало оточене пеленгаторами коло.

Отак потихеньку й непомітно затягнеться зашморг ще на чиїйсь шийці.

Розділ п’ятнадцятий

БАРОН З КАВКАЗУ

Здавалося б, це був незначний поштовх — "шукати джерело у відомстві Тодта". Але думки одразу сконцентрувалися у потрібному напрямку, що й спонукало Віллі Майєра згадати давно забутого шкільного товариша Гельмута Фогта, який після закінчення школи оволодів фахом інженера-будівельника.

Де він зараз? Що з ним? Яке займає становище?

Що, власне, пам’ятав про нього Майєр? В уяві забовванів жвавий і меткий товстунець у коротких шкіряних штанцях, що туго обтягали надміру опуклі, як для хлопця, литки. Повільний у рухах, вайлуватий, чомусь із завжди масними і товстими, мов сосиски, губами, він серед однокашників зажив стійкої репутації ненажери, що, у свою чергу, стало предметом традиційних кпинів. Цікаво: Гельмут не ображався. Справді-бо, ніколи не ставився байдуже до кулінарних принад. У загонах гіглерюгенду охоче брав на себе обов’язки куховара. Проте сліди його Віллі Майєр загубив ще до початку польської кампанії — тоді розметало їх по всьому світу.

Майєр обережно поцікавився серед спільних знайомих, де Гельмут зараз. Виявилося: працює тут, у Берліні, інженером-креслярем у штабі військово-будівельної організації Тодта. У цьому щасливому збігу нічого дивного не було, оскільки в рейху все підкорено вимогам війни. І тепер, окрім воєнних споруд, ніяких інших не зводилося.

Звісно, шкільні стосунки, вільні й невимушені, поновлюються легко. Цьому сприяють сентиментальні спогади дитинства — скарб невеличкої групи втаємничених, до якого решті людства й діла нема.

Проте чи не виглядатиме підозрілим його раптовий візит з дружніми обіймами? Надто багато часу спливло, і досі ні Гельмут, ні Віллі не цікавилися долею один одного. А треба ж завести мову про сувору військову таємницю.

Тому Майєр вирішив діяти обачливо, конструюючи обставини зустрічі так, щоб вона, з одного боку, мала вигляд випадкової, а з другого — вмотивованої службовою необхідністю. Найліпше було б завітати до місця роботи Гельмута Фогта у справах, пов’язаних з діяльністю "Цепеліна". Тоді зустріч із шкільним товаришем виглядатиме як приємний сюрприз, що ним примхлива вояцька доля подеколи понаднормово винагороджує сумлінних служак.

І ось якось уранці, ніби мимохідь, Майєр звернувся до Хейніша:

— Пане штандартенфюрер, чому ми не використовуємо контингенти відомства Тодта?

— Конкретніше! — зажадав Хейніш.

— Відомство має свою мережу концтаборів для остарбайтерів.

— То що з цього?

— Вони добирають собі контингент, що володіє певними технічними навичками. Якби ми знайшли там осіб, придатних для виконання диверсійних завдань, це значно скоротило б термін підготовки технічно обізнаних агентів. Адже ми, готуючи агентів, подеколи змушені починати з елементарних азів.

— А це думка! — оцінив Хейніш.

— Радий чути вашу похвалу, пане штандартенфюрер.

— От що, Віллі, — ухвалив Хейніш, — з реалізацією вашої ідеї не будемо зволікати. Доручаю вам негайно, сьогодні ж, навідатися до штабу відомства Тодта й дізнатися про дислокацію та призначення їхніх таборів. Особливо цікавтеся національним складом полонених… Хоча, — він скептично знизав плечима, — звідки у штабі можуть бути такі

специфічні відомості?.. Отже, поки що обмежимося загальним: дислокацією і передумовами наших можливих відвідувань.

Упоратися з таким завданням було нескладно. Віллі дістав вичерпну інформацію, з якої фахівці могли б зробити далекосяжні висновки. "Копію доповідної необхідно передати Крістіні", — зазначив собі Майєр. Заразом дізнався й про номер кімнати, в якій працював Гельмут Фогт.

Він одчинив двері потрібного йому приміщення і мовив:

— Вибачайте, панове! Чи не підкажете, де у вашому лабіринті розташоване управління відомчих концтаборів?

З появою есесівця гомін у просторій кімнаті вщух.

Усі офіцери в формі інженерних військ звели голови і втупилися в прибулого.

І тоді пролунало здивоване:

— Віллі, невже це ти? Я не вірю власним окулярам!

З-за столу, розташованого ліворуч від входу, піднявся дуже примітний, опасистий чоловік. З характерною зачіскою — колом. М’яке, хвилясте волосся спадало на великі вуха. Поділена посередині рівним проділом зачіска підкреслювала обшири опуклого, квадратного чола. Все у нього було дорідне, масивне — щоки, ніс, важке підборіддя. Масні губи, товсті, мов сардельки, зовсім нетипові для тонких, суто арійських вуст. Перенісся осідлали величезні окуляри в тонкій металевій оправі.

— Боже мій! — зрадів і собі Майєр. — Гельмуте! Оце зустріч! Звідки ти узявся? А мені казали, що ти захряс десь на Балканах...

— Я там зовсім не був! — заперечив Фогт. — Польща, Бельгія, Франція — ось де пролягали мої службові путівці. — Він поглянув на присутніх: — Панове, з вашого дозволу я вас залишу на кілька хвилин: гауптштурмфюрер — мій шкільний друзяка. Не бачилися понад три роки!

Майор, що поважно височів над столом посеред кімнати, відповів, чомусь звертаючись до Майєра:

— Чи вистачить кількох хвилин для такої зустрічі?

Віллі сумно зітхнув.

— Пане Фогт, ви сьогодні вільні на всенький день! — послужливо вирішив майор проблему.

— О! Не знаю, як і дякувати, — сказав Майєр.

— Не варто подяки! — любов’язно всміхнувся майор.

Коли вони вийшли на вулицю, Гельмут наполіг:

— Рішуче пропоную — в ресторан.

— Згода!

— Тут неподалік є досить затишний… Ось тільки прейскурант…

— Гельмуте, невже тобі не відомо, що моя форма значно урізноманітнює асортимент у будь-якому харчовому закладі? — засміявся Віллі.

— Знаю! — підтримав його Гельмут. — Тому як викінчений егоцентрист і хочу скористатися з щасливої нагоди.

— Тоді — вперед!

У ресторані ласий до кулінарних принад Гельмут Фогт повівся як досконалий знавець усіх потаємних припасів. Обер-кельнер тільки витріщувався на його замовлення. А Майєр з поважною міною на обличчі тільки схвально похитував головою.

Нарешті, записавши замовлення, обер-кельнер наважився делікатно натякнути:

— В наші часи такий дефіцит роздобути дуже нелегко…

— Дорого? — прямо запитав Майєр.

— Про це ліпше знає господар закладу, — ухильно відповів обер-кельнер.

— Грошви стане! — поклав край його ваганням Віллі.

Гельмут скинув оком довкола й мовив:

— Раніше тут було затишніше — залу освітлювали свічки. А тепер понавішували на стіни бліді електричні світлячки. Як у борделях…

— Тебе такі зміни не надихають? — руба запитав Майєр.

Гельмут сторопів.

— А-а, я забув про твій мундир… Сам розумію: віск нині дефіцит — війна. Але ж який приємний, запашний душок ішов од свічок. Іноді

здавалося — пахне медом. От і в Мюнхені, — раптом запалився він, — все без змін!

— Звідки знаєш?

— Кілька днів тому повернувся з однодобової екскурсії по історичних місцях націонал-соціалістського руху. На чолі з екскурсоводом ми встигли відвідати геть усі бірхаузи[10] освячені генієм і думкою великого фюрера.

— Сподобалося?

— Ще б пак! Пиво там досі чудове.

— Пиво? Не розумію.

— За день ми встигли навідатися лише до пивних. Враження — незабутні! У самісінькому центрі старого Мюнхена на Платцль[11] із давніх-давен стоїть "Хофбройхауз" — "Придвірний пивний дім". У тамтешній пісеньці співається, що Мюнхену не загинути, "поки наш "Хофбройхауз" на майдані стоїть..." Уяви, Віллі! На першому поверсі "Хофбройхауза"— циклопічні зали з довжелезними дубовими столами на сотню випивох, на другому — зали "для чистої публіки" та екскурсантів по історичних місцях. Ще вище — велетенська зала, призначена для гульні цілого натовписька. Один "Хофбройхауз" може ковтнути все населення якогось невеличкого провінційного містечка. Ну й видовисько! Вражає.

Майєр терпляче, поблажливо похитуючи головою, слідкував за перипетіями історичних мандрів. Із старої пивної "Штернкерброй" на вулиці Ам Таль, де було утворено нацистську партію, екскурсанти потрапили до "Бюргербройхауза" на Дахауерштрассе, потім до "Маттезера" на площі Штахус і, нарешті, до "Льовенброя" поблизу залізничного вокзалу. Після того вже впакувалися у спальний вагон. Від

спогадів очі Гельмута посоловіли, ніби він знову добряче набрався рідини з "імперського пивного заводу".

— А як твої службові справи? — перевів Майєр розмову на інше.

— Мої? — Гельмут Фогт замислився. — Як би це тобі коротко окреслити… Ну, скажімо, так: повністю залежать від загального становища в нашому відомстві. Зараз — кепсько.

— Чому?

— Лихоманить. Усі знервовані. У катастрофі, що сталася на Кавказі, — він притишив голос, — абвер звинувачує нас.

— Отакої! А конкретно? Чи це секрет?

— Якби ти носив іншу форму…

— А що — форма?

— Вона надає доступ до всіх секретів! — засміявся Фогт.

— Ах, от воно що! — всміхнувся й Віллі. — Тоді розповідай. Я сам лише недавно прибув із Кавказу. "Скорочення фронту" відбувалося ще за моєї присутності.

— Справді? — пожвавішав Гельмут. — А чи не зустрічався тобі майор абверу пан Штюбе?

— Знаю такого! Знайомий особисто.

— Що він за людина? — Тепер в очах Фогта світилася неприхована цікавість.

— Спершу сам скажи: що тебе непокоїть?

— Цей Штюбе "копає" під нас…

— А конкретно?

— Звинувачує у невмінні зберігати військову таємницю. Мовляв, від нас просочилися відомості про розташування військових споруд.

— Яка нісенітниця!

— Точно! Але цей Штюбе накатав донос і надіслав його в Берлін. Таємниця! Хіба дотi до кишені заховаєш? І укріпрайон до сейфа не замкнеш.

— Логічно.

— Але не для всіх. У Берлін викликано барона фон Шилінга, нашого кавказького фахівця.

— І його знаю! Він зводив споруди в районі нашого розташування.

— Отож!

— Г-м, — замислено мовив Майєр, — на Штюбе це схоже — перекласти провину на іншого…

— І що ж тепер буде?

— Хіба це зачіпає тебе особисто?

— Хтозна-чого набалакає наш фон барон у контррозвідці… Будуть непереливки, якщо росіянам щось відомо й про "Блакитну лінію". Всім!

— Нові оборонні споруди? Ти до них причетний? — швидко запитав Майєр.

— На щастя — ні. Бог милував! До моїх креслярських обов’язків належить "Атлантичний вал".

"Отже, барон фон Шилінг знає про "Блакитну лінію" детально, — замислився Майер. — Як же бути? На жаль, барон — не шкільний товариш… Проте… Раптом неприємності барона зацікавлять Хейніша? Здається, шеф мав з ним якісь позаслужбові справи… Службові теж: Хейніш забезпечував охорону районів будівництва… Отже, "копаючи" під барона, Штюбе б’є по репутації штандартенфюрера… Це вже щось!.."

— Коли прибуває фон Шилінг?

— Завтра вдень. Спецрейсом.

— А тепер, Гельмуте, забудемо про справи — до нас плинуть страви!

Вони вдвох весело зареготали.

Наступного ранку Майєр насамперед доповів про почуте Хейнішу. Як він і сподівався, новина дуже стривожила штандартенфюрера.

— Знову цей Штюбе! — процідив він. — Капостив на Кавказі, тягнеться й сюди, до Берліна!

— Можуть виникнути неприємності? — Цим запитанням Майєр ще більше загострив його неспокій.

Однак шефа найбільше тривожило зовсім не те, про що думалося Майєрові. Справа в тім, що з допомогою барона Хейніш широко

користувався транспортом відомства Тодта, відвантажуючи до рейху, до себе додому, грубезні ящики зі "східними сувенірами". І якщо це вийде на яв...

— Клятий Штюбе! — знову вихопилося в нього.

— Варто було б узяти барона під свій захист, — обережно мовив Віллі.

— Складно, — буркнув Хейніш.

— Штюбе завжди був наклепником...

— Гнида! — погодився шеф.

— Я гадаю, що обізнаність росіян — це насамперед провина майора Штюбе, а не барона фон Шилінга.

— Слушно, — погодився Хейніш. — У вас є пропозиції?

— Що я можу запропонувати? — знизав плечима Майєр. — Ситуація не ясна. До чого встиг "докопатися" Штюбе? У чому полягають його звинувачення конкретно? Чи влаштовував він Шилінгові допит? А коли так, то про що питав? Про це міг би розповісти сам барон... А ми б тоді неодмінно знайшли якусь зачіпку і підклали б майорові добрячу свиню.

— А це думка! — пожвавішав Хейніш. — Ви цікавилися про час прибуття літака?

Майєр поглянув на годинник.

— Він уже перебуває над територією рейху. За годину мусить приземлитися.

— Необхідно перехопити барона. Ми повинні побалакати з ним до того, як він потрапить до рук абверівців. Зрештою, захист з боку СД — в його інтересах. А я його проконсультую… Впораєтеся?

— Докладу всіх зусиль. Дозвольте їхати?

— Тільки увага: його можуть чекати колеги Штюбе.

— Розумію. Враховано.

— Дійте! Я чекаю вас тут. Удвох!

На майданчику, праворуч від будівлі аеровокзалу, Майєр не зупинився, хоч саме він був призначений для стоянки автомашин. Вирішив не ризикувати. Якщо на аеродром справді прибули "колеги" з відомства Канаріса, вони чекатимуть Шилінга тут. Одному з кількома не впоратися. Віллі повів машину до службових приміщень, звідки відстань до літаків, що приземлялися, скорочувалася вдвічі. Окрім того, можна було непомітно підійти безпосередньо до літака.

Коли літак, якого він чекав, зупинив мотори і до входу подали сходинки, він уже стояв під розлогим крилом. Барон не звернув на нього уваги. Зійшов по трапу, притискаючи до себе пухкий портфель і сторожко озираючись на всі боки.

Майєр торкнув його за плече:

— Прошу йти за мною.

— У чім річ? — запитав барон.

Від входу на поле до них поспішило троє в цивільному.

— Не впізнали? — сказав Віллі.

— Пане Майєр! — здивувався Шилінг. — Ви? Яким побитом?

— Поясню потім. А зараз — хутко за мною! Якщо не бажаєте одразу потрапити до абверівських лабетів. — Майєр хитнув головою в бік трійці у цивільному. — Вас чекає штандартенфюрер пан Хейніш.

— Гаразд, — погодився барон. Вигляд мав розгублений, навіть знервований.

За півгодини вони були в кабінеті штандартенфюрера. А після кількох хвилин удавано радісних вітань барон уже розповідав по суті:

— Так, цей майор Штюбе перед моїм вильотом мав зі мною розмову. Це він так називає натуральний допит.

— Чим він цікавився? — запитав Хейніш.

— Ходом будівництва оборонних споруд "Блакитної лінії". Якщо я правильно його зрозумів, росіяни від когось дістали певні відомості про об’єкти нашої оборони в районі Новоросійська. Але при чому тут я? Адже я там нічого не будував і навіть ногою не ступав на узбережжя. Тамтешня ділянка оборони перебуває під опікою гауптмана з нашого відомства пана Опельбаха.

— Тим краще для вас! — заохотив його до відвертості Хейніш. — А де розташовані ваші об’єкти? Близько до узбережжя?

— У тому-то й річ, що далеченько!

Барон витяг з планшета великомасштабну карту Тамані й простягнув руку до склянки з ретельно загостреними олівцями.

— Ви дозволите?

— Прошу!

— Оборонні рубежі, до яких я маю безпосередній стосунок, знаходяться ось тут, на захід від станиці Кримської і вздовж річок Адагуми та Курки. Інші оборонні споруди, позначки яких ви бачите на карті, будувалися під керівництвом інших осіб нашого відомства. От і виникає запитання: при чому тут я? Я так і запитав майора Штюбе.

— А він що?

— Я так зрозумів, що Новоросійськом справа не обмежується.

— Ще щось? — запитав Хейніш.

— Він назвав Гізель і Моздок…

— То й що?

— Ці рубежі будував я. Але росіяни довідалися про всю оборонну мережу, що й довів весь перебіг їхнього успішного наступу.

— Отже, район, де ми з вами-так плідно разом працювали, — значуще сказав Хейніш.

— Так точно!

— Ваша думка, Майєре? — звернувся Хейніш до Віллі, що теж втупився в розкладену карту.

— Моя думка? Штюбе рятує власну шкуру.

— Звідки такий висновок?

— Абвер сформував диверсійно-підривну роту з кавказців. Коли їх розташували на передовій, вони перебили офіцерів і з боями прорвалися на бік росіян, Правда, вціліло з них небагато, десятка з півтора, але цього задосить, щоб донести певні відомості. Окрім того, систематично тікають військовополонені, яких використовує на будівництві відомство Тодта. Подекуди — успішно. За статистикою, з десятка втікачів один зникає без сліду.

— Це правда? — запитав барона Хейніш.

— Факт! Але ж знову-таки: хіба я формую зрадницькі роти? Хіба мої інженери охороняють полонених? Ні і ще раз ні!

— Атож, не ви! Тепер сідайте й пишіть на моє ім’я доповідну. Ви зрозуміли, про що вам писати? А втім, вам допоможе пай Майєр, уточнюйте й погоджуйте з ним усі моменти. Ну, а я пізніше скоригую, якщо виникне така потреба.

Віллі зрадів. Про таку нагоду йому й не марилося. Адже це давало змогу не побіжно, а детально й грунтовно вивчити баронову карту та ще й розпитати, якщо позначки виявляться для нього не зрозумілими. Вранці фрейлейн Бергер отримає від нього найдокладніший звіт. Доведеться ніч не спати…

…А з наступної доби Крістіна Бергер почала дуже інтенсивно виходити в ефір. З матеріалом, який приніс їй Майєр, не можна було зволікати. Різне може трапитись… А передати відомості необхідно було будь-що. Навіть ціною власного життя. Вона виходила в ефір кожної хвилини, коли залишалася в домі сама, нишком пробиралася до рації уночі. Вона усвідомлювала, що смертельно ризикує, та все ж надсилала в ефір стовпчики п’ятизначних цифр. І щоразу спалахувала радістю,

коли у відповідь приймала коротке повідомлення: "Студентці. Одержано. Професор".

Раділа ще одна людина — зондерфюрер Йон Патціг: його пеленгаційний зашморг усе тугішав.

Розділ шістнадцятий

ОСТАННІЙ РУБІЖ КРІСТ ІН И БЕРГЕР

Майєр їхав на зустріч з Крістіною Бергер не один. На задньому сидінні його машини принишк непоказний, підтоптаний дідок. їх звів пароль, який дала Майєрові молода мати. Це трапилося у величезній фірмовій крамниці, що постачала людей овочами й свіжою весняною городиною. Дідок торгував картоплею. Обличчя його було темне й зморщене, мов стара бульба. Брунатний халат посилював цю його подібність до товару. В напівпідвалі, де відведено місце для торгівлі, єдиною світлою плямою був величезний блакитний плакат. На ньому зображено весело всміхнену картоплину. Внизу колючим дротом стирчала сувора настанова, виписана великими гострякуватими готичними літерами:

"ХАТНІ ГОСПОДИНІ НЕ ПОВИННІ ЧИСТИТИ СИРУ КАРТОПЛЮ.

ХТО ЧИСТИТЬ СИРУ КАРТОПЛЮ, ТОЙ ЗНИЩУЄ

НАРОДНЕ НАДБАННЯ".

Цей заклик звеселяв тільки плакатну картоплину.

Протягом останніх днів Крістіна Бергер змушена була забагато для цих кількох діб виходити в ефір. А радіорозвідка "Функ-абвер" не дрімає ні вдень, ні вночі. В буквальному розумінні. Крістіна ризикувала тим більше, що вела передачі з будинку Шеєрів і раніше. Отже, не

виключено, що її роботу давно засікли. А відтак більш-менш точно встановити місцеперебування рації — справа часу. І кожен вихід в ефір цю мить наближає. Можливі обшуки. Рація мала зникнути з дому Шеєрів, щоб ніколи більше туди не потрапити. От Майєр з дідком, про існування якого він дізнався лише вчора, і їхав по рацію, щоб тимчасово її заховати, поки не буде знайдено нового безпечного місця.

Майєр упіймав себе на думці', що, власне, досі не познайомився зі своїм супутником.

— Як вас звати? — не озираючись, коротко запитав він.

— Андреас Зейфрід.

Майєр не озирався внаслідок вагомої причини: машина саме наближалася до скверика, який відокремлював тиху вуличку, де містилася садиба Шеєрів, від пожвавленої магістралі. Крістіна попередила: якщо з якихось причин їхня зустріч у домі виявиться неможливою, вона чекатиме на нього в цьому скверику. її присутність тут — свого роду сигнал небезпеки. Час обумовлено.

Віллі здалеку побачив Крістіну й загальмував. Щось трапилося? Необхідно дізнатися. Він суворо стиснув губи і вже було взявся за ручку дверцят. Та застиг насторожений.

Крістіна помітила його машину. Ступила крок уперед і заперечливо похитала головою. Обличчя її було гірко засмучене. По тому вона рвучко повернулася й рішуче попрямувала до своєї домівки.

Але не це здивувало Майєра.

Крістіна в затінку кущів залишила коляску з дитиною.

Лише Віт, висолопивши рожевого язика, й надалі сидів на чатах.

Віллі напружено спостерігав, що станеться далі. І не пошкодував, що виявив витримку та не поспішав з діями.

Він помітив, як слідом за Крістіною з різних боків посунули двоє. Ще одна така ж парочка бовваніла в кінці порожньої вулиці. На протилежному боці від садиби Шеєрів "читав газету" п’ятий.

"Все!" — подумав Майєр. У душі війнуло холодом. Всенький світ раптом здався йому суцільною пасткою. Візьмуть Крістіну — настане його черга.

— Це провал, — почув він неприродно спокійний у даній ситуації голос із заднього сидіння.

Майєр промовчав спостерігаючи.

Крістіна вільно пройшла до будинку. Брама за нею замкнулася. Попід стіною скрадалися сірі тіні.

— Необхідно врятувати дитину, — знову почув Майєр спокійний голос позаду.

— Так, — погодився він. — Видно, на це вона й сподівалася…

— Піду я, — сказав старий.

— Чому ви?

— Ви надто примітні.

— Проте мене, на випадок чого, ніхто не наважиться зупинити.

— Так. Але небажано, щоб вас у цей час хтось побачив. Це наведе на слід.

Раптом вхідна брама до садиби Шеєрів одчинилася, й на вулицю визирнула радісно збуджена служниця Барбара. Вона замахала рукою, закликаючи до себе сірі постаті. Усі п’ятеро прослизнули в двір. Брама зачинилася.

— Я пішов, — сказав Андреас Зейфрід.

Він нижче насунув капелюха і вийшов з машини. Про всяк випадок Віллі витяг з кобури вальтер і зняв запобіжник. Чекав у напрузі.

І тут сталося несподіване. Віт вишкірився, грізно загарчав і не підпустив незнайомця до коляски. Андреас Зейфрід без метушні відступив і повернувся до машини.

— Собака вас знає? — запитав він.

— Здавна.

— Ось тепер ваша черга!

Віт зустрів Майєра не погрозливим гарчанням, а приязним помахуванням хвостом. Віллі обережно вийняв з коляски пакунок, що солодко посопував. Прискорив холу, повертаючись до машини. Віт з підстрибом супроводжував його. Ледь Майєр відчинив задні дверцята, як собака враз шугнув до машини і вмить умостився на підлозі поміж сидіннями.

— Не будемо воювати з собакою, — сказав Віллі, передаючи старому сплячого Тедді.

— Не будемо, — погодився той, — не варто привертати зайву увагу. Ми й так…

Віллі сів за кермо.

— Тепер — газ! — наказав Андреас Зейфрід.

— Куди? — похмуро запитав Віллі, одним цим словом віддаючи себе в повне розпорядження свого супутника.

— Я скажу… А поки що — вперед до магістралі. Врахуйте, з цього дня Віллі Майєра не існує.

…Крістіна помітила підозрілі постаті ще вранці, їх неважко було спостерегти, оскільки поява й настирлива присутність на їхній тихій і переважно пустельній вуличці — власне, навіть затіненому приватними мурами провулку — сторонніх осіб призивного віку, та ще таких, що зовні мовби знічев’я байдикують, явище таке ж рідкісне й неймовірне, як прицільне падіння в цю вузьку, замуровану ущелину хвостатої комети. Вона нарахувала п’ятьох. Не мала сумніву — то ще не всі. Решта, напевне, причаїлася — плече в плече — в якійсь машині, що стоїть десь за рогом. Можливі й інші варіанти. Але це вже нічого не важило: який би спосіб арешту не був обраний, їй на порятунок не лишали жодного шансу.

Цей чужий будинок у ворожому місті — її останній рубіж, на якому вона прийме свій останній нерівний бій. Без надії. Без сподівань на щасливий випадок. Без сподівань на порятунок. Дива не станеться…

Насторожувала та наводила на цілком певні роздуми й незвична цього дня поведінка служниці Барбари — неприродне збудження, що плямувало її обличчя лихоманковими рожами, надто швидкі, метушливі рухи, миттєві сторожкі погляди скоса й незрозуміла нетерплячка, яку вона не годна була вгамувати. Незрозуміла, якщо…

— Щось трапилося, Барбаро?

Вона сумбурно заторохтіла у відповідь:

— Нічогісінько, фрау! Що зі мною може трапитись? Усе, як завжди… Усе гаразд. Нічого особливого не сталося…

Вистежила й виказала? Цілком можливо — нишпорить по всьому будинку…

Берлінська прислуга — ще з довоєнних часів широкий, розгалужений контингент "добровільних" агентів гестапо…

Недарма чутливий на нещирих людей собацюра завжди гарчав на Барбару.

Чи, може, на неї, Крістіну Бергер, "вийшли" пеленгом? Проте пеленг точної хатньої адреси не дає — не довідкове бюро. Та ще й на великій відстані. А поблизу вона нічого підозрілого не завважила. Хоча помітила б неодмінно, бо кожної прогулянки з Федьком у неодмінному супроводі Віта по навколишніх, а подеколи й віддалених вулицях вона уважно фіксувала найменші зміни. Усі вони завжди мали негайне пояснення й не становили нічого загадкового. Зачинено парфюмерну крамничку, бо нема кому торгувати, — господаря взяли на фронт, а господиня з дітьми подалася до матері, на сільські харчі. Чиясь садиба сховалася за високим фанерним парканом. Знову нічого дивного — влучила бомба. І так далі… Ніщо не минало чіпких очей Крістіни. Нічого підозрілого не зауважено. Ніщо не вказувало на можливу небезпеку…

Однак найбільш вірогідний такий варіант: її давно запеленгували і встановили певний район дії передавача. При цьому не виключається, що Барбарі справді щось впало в око і вона сумлінно, як робить усе, донесла. Але її донос просто прискорив фінал, як каталізатор — хімічну реакцію…

І тепер вона, Крістіна Бергер, могла втішати себе одною думкою: встигла. Попри все — встигла! Виправдала високе довір’я, виконала завдання…

"Блакитна лінія"… Усе було ще свіже в пам’яті — подробиці, що процокотіли стовпчиками п’ятизначних цифр в ефір, де їх не зупинити, ні знешкодити, ні знищити, й вони дійшли за призначенням, донесли її далекий голос до Москви. Це було надзвичайно важко — перекласти конкретні відомості з карти барона фон Шилінга в точну оповідь про місцерозташування кожного об’єкта, окреслити відстані, визначити вогневу потугу, з’ясувати координати для можливих бомбових ударів, викласти ясно й зрозуміло складну топографічну конфігурацію глибоко ешелонованих рубежів, визначити ймовірну взаємодію оборонних споруд. Правда, ці вісті доведеться уточнювати — не все ще збудовано, можливі зміни.

Якби не кваліфікована допомога Майєра, чи впоралася б із усією цією військовою специфікою сама? Мабуть, бо треба, Тільки тоді б її праця затягнулася на невизначений строк. І обірвалася б на півслові…

Що лишалося їй зробити? Найперше — знищити шифр. І він уже пішов димом… Тепер — врятувати Федька. Попередити про свій провал Віллі… Як це здійснити? А що потім? Передати останнє "прощавайте" до Центру… Зробити це зараз? Щось зупиняло її, щось таке, що не визріло ще в чітку думку, а відтак і не штовхало на конкретну дію…

Раз у раз спливало подумки безпомічне нагадування: в неї нема ніякої зброї… Вона відкидала його, а воно поверталося, бо зброя — кардинальний засіб, щоб ураз обірвати всі кінці…

І ще: треба знищити рацію…

А може?..

Чи не ліпше їй самій інсценізувати власний арешт? В очах ворога, зрозуміло. Навести гестапівців на думку, що її захоплено зненацька, як вони й планують? Як їх у цьому переконати? Вони упевняться, якщо схоплять її безпосередньо за роботою на передавачі. А шифр? Але ж вона могла й не мати шифру! Просто радистка, і більше нічого. Шифровки одержувала з тайника. Під час прогулянок з дитиною. Чому ніхто нічого не помічав? Собака не підпускав близько…

Так, в її становищі буде краще, якщо її схоплять на "гарячому". Зрозуміло, вона виглядатиме вкрай приголомшеною такою прикрою і навіть фатальною для неї подією, і цей вигляд, безумовно, буде сприйнятий як природний, обумовлений критичною в її долі ситуацією…

На останньому рубежі можуть багато важити й такі мізерні, ще не зовсім осмислені шанси…

Шанси на що?

На гру, яка ввела б ворога в оману. Якщо вона сягне цього — то вже буде успіх…

Сама дивувалася: виважувала все спокійно, без поспіху, без панічного розпачу.

Чому? Чи не тому, що неодноразмимоволі розмірковувала, як вона поведеться на випадок провалу? Мабуть, так. Інакше їй свій дивний стан важко було б до пуття пояснити.

Вона ніби роздвоїлася, немовби сама за собою спостерігала збоку, сама для себе перетворилася в сторонню особу. Розвідниця холодно, уважно й прискіпливо коригувала зараз наперед кожен можливий крок, кожну дію або вчинок такої собі пересічної німкені Крістіни Бергер, за долю якої щиро й гаряче вболівала.

І все ж підсвідомість не завжди скорялася необхідності, відкидала обставини й логіку поведінки, що з них випливала. І тоді весь навколишній світ набував дивовижних, досі не відчутних принад, зворушливих одкровень, спалахував небачено соковитими, живими фарбами. Чому раніше цього не помічала? Виходить, так мало й так невимовно багато потрібно для простого людського щастя. Бо життя, існування в цьому яскравому, якщо його гостро відчувати, світі і є щастя. Такої миті навіть звичайна комашка видавалася дивом із див, а ще вчора вона її відігнала помахом руки. І щоб усе це відкрилося, необхідна була поява сірих постатей, мисливців, що на полюванні обклали здобич.

А здобич — то вона… І тоді, опановуючи себе, вона вольовим зусиллям чавила небезпечні емоції, рішуче гасила в свідомості звабливі вогні. Добре відала, від чого вони походять і до чого можуть призвести. Злам — спадкоємець слабкості…

На прогулянку вона вийшла за годину до обумовленого з Майєром часу. Бажано, щоб спостерігачі призвичаїлися до її присутності на вулиці. Двічі на кілька хвилин лишала коляску під надійну опіку Віта — заходила до аптеки та перукарні. Для чого? Щоб вирішальної миті її самотнє повернення додому не стурбувало переслідувачів.

Її присутність на вулиці — сигнал небезпеки. І весь її задум, його успішне здійснення залежало від кмітливості Віллі. Чи зупинить машину? Чи не покине напризволяще Федька? Її поймав крижаний холод від самої думки, що маля потрапить до катівні гестапівських убивць. Що могла, все зробила. Подальше залежало від розуму й спритності Майєра. Про старого з овочевої крамниці вона не думала, бо не знала його як людину: бачила лише один раз, коли приходила з паролем по рацію.

Та годі про це!

Машина Майєра зупинилася. Вже пощастило! Ну, Віллі, дій! Твоя черга… Вона рвучко повернулася й попрямувала додому. Тепер їй слід відволікати на себе максимальну увагу. Так, як вона наперед обміркувала.

Удома Крістіна вдала, що не помічає цікавих поглядів Барбари. Піднялася вгору, на занедбаний третій поверх, де ховала рацію. Почула шурхіт за дверима й зацокотіла морзянкою, хоч ще не підключила передавача до живлення. Почулися легкі, поспішні кроки, що віддалялися.

"Побігла повідомити! Зараз станеться!"

Крістіна включила живлення. Одягла навушники. Чекала. Ось і ледь чутні кроки людей, що підкрадаються до дверей…

Вона зацокотіла ключем, надсилаючи в ефір шифровку, яку підготувала зранку. Про чергового вилупка з інкубатора Хейніша. Тільки тепер у шифровці був пропущений рядок "Джерело Ніка". Пропуск цього неодмінного рядка — сигнал біди. Повторна передача прийнятої у Центрі шифровки — один з її сигналів провалу. В Москві тепер знатимуть…

Двері навстіж розчахнулися.

Від них до Крістіни простяглося кілька жилавих рук. Загупали ноги…

Крістіна злякано зойкнула. Підхопилася з місця. А їй уже завертали руки за спину. Гостроносий, веснянкуватий парубійко зняв з неї навушники; одягнув на себе, сів до рації і перемкнув її на прийом.

Цієї миті до кімнати ввійшов висохлий, як мрець, чоловік.

З його появою всі виструнчилися. Одна Крістіна лишилася сидіти на канапі, куди її штовхнули подалі від рації.

Живий мрець ковзнув поглядом довкола.

— Гут! — сказав задоволено. — Відповідь була? — запитав у гостроносого радиста.

— Чекаю, пане кримінальний радник.

— Зачекаємо разом.

Він мовчки сів на канапу поряд із Крістіною і застиг, не дивлячись на неї. За хвилину приймач зацокотів морзянкою. Радист поспішно записував крапки й тире.

Крістіна знала цю шифровку напам’ять. Тому й "прочитала" її на слух: "Студентці. Одержано. Проф.".

Скорочене від слова "професор" — коротке "проф." — означало що радистку зрозуміли правильно.

Крістіна затамувала в собі свою маленьку радість, свою ще одну перемогу. На останньому рубежі…

— Хитро замислено, — сказав живий мрець. — Тонке алібі! Дуже підступний задум! Панове, зверніть увагу, всі сусіди в один голос запевнятимуть, що в той час, коли працював шпигунський передавач, ця мила пані прогулювалася на повітрі. Її всі бачили на власні очі! Уявляєте?

— Так точно, пане кримінальний радник!

— До речі, де її синочок зараз?

— Ще на вулиці.

— Негайно заберіть додому.

— Слухаюсь!

— Там здоровезний собацюра, — підказав хтось із вловлювачів.

— Ет! — недбало махнув рукою крем’язень, що зібрався йти по дитину. — Що той собака проти вальтера?

І він зник за дверима, щоб за кілька хвилин повернутися переполоханим.

— Пане кримінальний раднику, дитини нема! — нервуючи, повідомив він.

— Як так нема?

— Коляска порожня.

— А собака!

— Також зник!

— Цікаво…

Живий мрець із підозрою втупився в Крістіну.

— Що ви скажете на це?

Сльози залили обличчя жінки.

— Ясно, — крекнув радник. — Покличте оту… Як її?

— Служницю Барбару?

— Авжеж.

— Одна мить!

Увійшла дебела Барбара і одразу кинула зловтішний погляд на зарюмсану хазяйку.

— Куди поділася її дитина? — запитав радник.

— Як так поділася? — вибалушила очі вона.

— На вулиці знайдено порожню коляску. Ні дитини, ані пса!

— Не знаю, пане…

— Не знаєте… Хто міг узяти дитину?

— Ніхто! — гаряче запевнила Барбара. — Собацюра навіть мене не підпускав…

— А фрау Шеєр?

— Стара пані ще вчора поїхала провідати подругу. Повернеться сьогодні ввечері. Зараз у домі її нема.

— Хто ще?

Барбара зморщила лоба.

— Є ще один…

— Хто?

— Але ж він на службі!

— Я питаю: хто?

— Гауптштурмфюрер Майєр. Рудий такий…

— Ще хто?

— Уяви не маю!

— Чому назвали Майєра?

— Він знається з панянкою ще з часів спільної служби на Кавказі. Пес до нього давно звик. Ластиться, мов до хазяїна…

— Ви вільні. Поки що… Не залишайте будинок!

— Слухаюсь…

Коли за Барбарою зачинилися двері, він наказав:

— Негайно розшукати Майєра!

— Арештувати?

Кримінальний радник поплямкав губами, розмірковуючи. Нарешті проказав:

— Ви спочатку його знайдіть. Боюся, це буде нелегко.

Розділ сімнадцятий

КУЛЯ АБО ШИБЕНИЦЯ

Хейніш і гадки не мав, що ця зустріч з Кальтенбруннером буде останньою в його житті. Про те, що відбулося опівдні, він не знав нічого. Тому кожне слово шефа лунало мов грім серед ясного неба.

— Ви пригадуєте, про що я вас запитував, коли ви прибули до Берліна?

— Пам’ятаю до слова!

— Я запитав вас, хто ота жінка, що приїхала разом із вами.

— Так, питали, — Хейніш губився у здогадках.

Що трапилося? До чого шеф веде? Ясно одне: нагадує недарма.

— І знову запитую: хто вона?

Хейніш мовчав, збираючись з думками. Адже він уже пояснював свої шляхетні дії.

Однак Кальтенбруннер і не чекав на відповідь.

— Ваша красуня — радянська шпигунка! — люто ревнув він.

— Що?! — пополотнів Хейніш. — Не може цього бути! Адже я сам, особисто…

— Саме так: відповідатимете ви самі, особисто! У пана Мюллера!

— Але що сталося? — стогоном вихопилося в Хейніша.

— Невже не знаєте? — здивувався шеф.

— Нічогісінько…

— Неймовірно!

— Я готовий заприсягтися…

— Облишмо! Де ваш ад’ютант Майєр?

— Зранку відпросився до дантиста.

— Ви йолоп, Хейніше! Викінчений кретин! Ваш Майєр давно продався більшовикам!

— Але, коли я ніс службу на Кавказі…

— Атож! Він продався ще на Кавказі!

— Та звідки все це відомо? Я ж нічого…

— От що, Хейніше, мовчіть і слухайте. Сьогодні арештовано вашу пасію. В момент, коли вона працювала на радіопередавачі. Ви, Хейніше, пригріли отруйну зміюку! Обставини склалися так, що виявили і її спільника — вашого особистого дорученця Вільгельма Майєра. Чи були у вас від нього якісь службові секрети? Мовчіть! Моє запитання не потребує відповіді. І так усе ясно, як удень. Майєрові вдалося зникнути. На щастя, це нічого не важить: з його яскравими прикметами далеко не втечеш. До того ж він поцупив дитину Бергер і прихопив із собою ще й пса. Рудий здоровань з немовлям на руках і чорною собацюрою будь-

кому впаде в око. Погодьтеся, рідкісне видовисько! Арешт Майєра — справа кількох годин.

— Хто б міг подумати! — пробелькотів Хейніш. — Майєр! Сказитися можна...

— Сказ вас не врятує! Вдамося до елементарної логіки. Що станеться після цієї чорної зради з вашою агентурою, яку ви залишили на Кавказі? Всі ваші резиденти опиняться, а може, вже опинилися за гратами! А тут, у Берліні? Ви працювали під пильним наглядом росіян! Вихованці "Цепеліна", яких ви до них закидали, надсилали нам "дезу" під диктовку червоних. У цьому вже немає жодних сумнівів. Наслідки незворотні: оперативний відділ генштабу користувався цими фальшивими повідомленнями й керувався ними у фронтових діях. Ось звідки випливають наші, здавалося б, незбагненні поразки на Кавказі! Об’єктивно оцінюючи всі ці події, приходимо до неспростовного висновку: очолюваний вами відділ "Цепеліна" завдав удару в спину не росіянам, а нашому вермахту. Хіба не так? Ну, тепер Мюллер нагадає вам покійного Гейлігена... Чи усвідомлюєте ви, що чекає вас у костоламів Мюллера? Я не здивуюсь, якщо ви й самі в руках його громил признаєтеся в шпигунстві на користь росіян... Мюллер із вас усі жили повитягує! По одній!.. А мені ваші примусові признання ні до чого — зайва морока й клопіт. Ну? Маєте щось сказати?

Хейніш знічено мовчав. Не тому, що забракло слів на якесь недолуге виправдання, а тому, що несамовитий відчай задушливою спазмою відібрав у нього мову. У відповідь лише невиразно проклекотіло щось у горлі.

Кальтенбруннер ствердно хитнув конячою головою, ніби почув вичерпне й недвозначне пояснення. Потому мовив навіть дещо співчутливо:

— Ось вам на вибір, Хейніше: куля або шибениця. На вирішення цієї дилеми я надаю вам цілу годину. Шістдесят повноцінних хвилин! Врахуйте: шибениця вам забезпечена, якщо ви потрапите до рук Мюллера, куля врятує вас від тортур, якщо стане мужності упоратися самому… Рівно за годину вас позбавлять зброї. Це — все! А зараз — ідіть додому. Куля — то ваша приватна справа!

— Гаразд, — змертвілим голосом озвався Хейніш.

Він ледь спромігся звестися на ватяні ноги. Тіло дивно обважніло, зробилося неслухняним. Похитуючись, пішов до — виходу під безжальним, суворим поглядом шефа.

У приймальні з його появою підвелися з стільців двоє — закрижанілий Пауль Шенк і кремезний гевал з мавпячими, гострими очима й щелепами неандертальця. Типовий убивця за фізіономічними ознаками, систематизованими італійським криміналістом Ламброзо.

Хейніш сприйняв це як належне. Ці двоє уособлювали невідворотність долі.

Якщо не він сам, то, мабуть, вони… Руки в них не здригнуться… Адже шеф прозоро сказав: "Мені ваші примусові признання ні до чого — зайва морока й клопіт…"

Хейніш, мов примара, почвалав довгими переходами на вихід. Двійко убивць лінивим перевальцем — за ним. Отак, у супроводі свого фатального почту, він дістався додому. Вхідні двері не замкнув — зайве. Пройшов до кабінету й сів за стіл. Чув за дверима тихе шарудіння і неквапну, неголосну, немов у покійницькій, розмову.

Йому пригадалася тепер така давня бесіда з фрейлейн Крістіною Бергер. Вона відбулася влітку минулого року під час навального наступу

вермахту на Владикавказ. Розмова набрала була такої гостроти, що фрейлейн руба запитала Хейніша, тоді штурмбанфюрера СД:

— Я бачу, ви мене в чомусь підозрюєте, пане штурмбанфюрер?..

Він зареготав:

— Ви починаєте мені подобатися, Крістіно! Отаке уявити… Я розумію, що у вас на думці… Боже мій, ну який дурень бере до розвідки чарівних дівчат? Краса — найособливіша прикмета, що кожному впадає в око, отже, й найнебезпечніша. Розвідка — справа сіреньких і непримітних людців.

— А Мата Харі? — зухвало заперечило дівчисько. — Я читала, вона була приголомшливо вродлива.

І він у відповідь повчально мовив:

— Мата Харі й загинула через свою фатальну красу, бо не мала можливості й кроку ступнути без чужого, здебільшого хтивого погляду… А ревнощі невдатних коханців породжують найфантастичніші версії, подекуди — дуже вірогідні. Вони й призвели красуню до страти… Але ви не відповіли на моє запитання. То що ж вас спонукало поспішати з роботою?

І вона з гідністю відповіла:

— Я німкеня, і мій обов’язок — віддати себе рейхові!

Дівчисько аж зблиснуло очима.

Отак ошукала… Наївністю, чарівністю, юністю… Хто міг чекати підступу від юнки?

А Майєр?

Порпався в картах барона фон Шилінга… Виходить, майор Штюбе і слідчий Кеслер, не довіряючи нікому, в своїх підозрах не помилялися… Коли розшифрують повідомлення Крістіни Бергер, чи не знайдуть серед них відомості про "Блакитну лінію"? Напевне, вони там є! А коли так… Ні, шибениці не минути!

Хейніш піднявся з-за столу, підійшов до серванта, звідки вийняв пляшку "Мартеля" й три кришталеві чарки. Сів до столу й налив в усі три до вінця. Кому? Собі, Крістіні Бергер і Віллі Майєру. Вони незримо були тут присутні.

"За упокій усіх трьох!"— подумки проголосив Хейніш цвинтарний тост і вихилив свою чарку.

Потім витяг пістолет, твердою рукою притулив дуло до скроні й натиснув на курок. Всесвіт вибухнув і згас…

— Уперше бачу такого гостинного покійничка, — мовив Пауль Шенк, вказуючи на повні по вінця чарки.

— Не отруєні? — з підозрою запитав гевал.

— Тоді навіщо було б йому стрілятися? Адже свою він висмоктав…

— І то правда!

— Подався на той світ із чарчиною в руці. Навіть гарно!

— Я чув, що покійник був товариською людиною.

— Так, він не цурався радощів життя.

— Таку людину не завадило б пом’янути…

Гевал з надією позирнув на Шенка.

— Охоче! Навіщо пропадати добру?

Вони підняли келишки.

— Прозіт! — Гевал випорожнив чарку одним поковтом.

— Будьмо! — приєднався до нього Пауль Шенк і замислено проказав: — Цікаво, мені випало першому зустріти його в Берліні і от проводжати в останню путь.

Він поглянув на годинник.

— Час доповісти про "несподіване самогубство" Хейніша обергрупенфюрерові.

Розділ вісімнадцятий

ВТЕЧА У НЕВІДОМІСТЬ

— Ми знайшли ключ до вашого шифру.

"Так швидко?"

Ніби відповідаючи на невисловлене запитання Крістіни Бергер, Йон Патціг, посьорбуючи коньячно-кавову суміш, пояснив:

— Це неважко було зробити. По-перше, як вам відомо, ми записали відповідь на вашу останню шифровку. Вона була дуже коротка. Про що ж найвірогідніше в ній ішлося? Ясно, це було підтвердження про

прийом. По-друге, ми співставили послідовність ваших повідомлень з послідовністю закидів агентів Хейніша. До речі, вам відомо, що сталося з вашим колишнім шефом?

— Звідки?

— І справді: звідки вам знати? Наша в’язниця — могила, в яку ховають живцем. Так от, штандартенфюрер наклав на себе руки.

Йон Патціг сьорбнув підбадьорливий напій і додав:

— Він застрелився. Вихилив чарку коньяку й пустив кулю до скроні.

— Дарма…

— Чому ж? Це дуже розумний вчинок. Інакше він оселився б у нас. А з ним не поводилися б так делікатно, як з вами. Ми оберігаємо ваші пальчики. Вони нам потрібні. Якби не ця суттєва обставина, ви б уже були трупом. Правда, скарати вас як державну зрадницю ми можемо будь-якого дня. Усе залежить від вашого вибору: життя або смерть? І врахуйте, часу обмаль. Якщо рація довго мовчатиме, це викличе у вашому Центрі цілком обгрунтовану тривогу. А відтак — і підозру, яка зведе нанівець усі наші гуманні зусилля.

Уже кілька днів він у той чи інший спосіб повертався до одної-однісінької теми: треба їй, Крістіні Бергер, знову сісти за радіопередавач і розпочати "радіогру".

— Ми не питаємо, хто ви і що ви, — просторікував Йон Патціг. — Зрештою, яка різниця? Що суттєвого додасть ваше справжнє ім’я і справжня біографія? Нічого цікавого, я в цьому певен. Ми не питаємо вас також про те, якої шкоди ви нам завдали. Про це нам докладно розповіли ваші шифровки. Не цікавимось і тим, хто був вашим

спільником. Ми знаємо: окрім Віллі Майєра, ви тут не мали нікого. Що ж нам потрібно від вас? Дрібничку — ваш "почерк".

Крістіна одразу могла б пристати на цю пропозицію: німці й гадки не мали, що її остання шифровка була попередженням про провал. Йон Патціг обгрунтовував і "користь" їхньої "співпраці".

— Ви "засвітили" агентуру Хейніша. Агенти, які ще у нас, непридатні для використання. Але ми їх і надалі закидатимемо. Раптом комусь пощастить, скажімо, висадити в повітря міст? Але цього не станеться, якщо ви й надалі повідомлятимете про ці закиди. Відомості ваші будуть точні, чекісти виловлюватимуть справжніх агентів, які не матимуть і найменшої підозри про нашу гру. Не виключено, що під час затримки вони вступатимуть у бій, будуть відчайдушно боронитися, рятуючи своє життя… Одне слово, все відбуватиметься природно. То як, згодні?

— Де моя дитина?

Як і завжди, на це питання Йон Патціг відповідав ухильно:

— В надійному місці.

Так, у надійному: Віллі зрозумів її і зробив, що належало. Вона не мала в цьому сумніву. Інакше вони — Віллі й син — давно з’явилися б на допитах, як з’являлися фрау Шеєр і Барбара.

— Як і раніше, мешкатимете в домі Шеєр. Фрау вас чекає не дочекається. Поки що ваша відсутність нікого не турбує: серед сусідів пущено чутку, буцім ви перебуваєте зараз у пологовій лікарні. З молодими матерями це трапляється. Служниця Барбара акуратно носить до лікарні такі-сякі харчі. До речі, вони вам смакують? Словом, усе йде, як слід. Невже не розумієте, що у вашому становищі ми пропонуємо вам ідеальний варіант? Потрібна лише ваша згода.

— Ні! — коротко відрубала Крістіна.

— Ну що ж! Сьогодні я вам продемонструю, що вас чекає, якщо ви й надалі триматиметеся за своє безглузде "ні". Видовище надзвичайно ефектне. Решту домалює ваша власна уява.

Цього дня штурмбанфюрер "Червоної капели" повіз Крістіну Бергер з гестапівської в’язниці "Алекс" до каторжної катівні на Плетцензеє. Саме там він сподівався вразити ув’язнену якимось страхітливим видовиськом.

Тюремна машина проїхала у двір і зупинилася біля цегельного приземкуватого будинку, що застиг одразу за глухими, кутими воротьми, перед головною похмурою спорудою Плетцензеє.

— Прошу, — сказав Йон Патціг з люб’язністю людожера. — Колись у цьому приміщенні був добре устаткований спортивний зал для фізичних вправ тюремних охоронців. Тепер — місце страти особливо небезпечних державних зрадників. Теж пречудово устатковане. Зараз самі переконаєтеся.

Вони увійшли до приміщення. Простору залу перетинала суцільна чорна завіса. Перед завісою-стояв великий, лискучий від полірування стіл, за ним — три стільці.

— За цим столом, — пояснив Патціг, — прокурор востаннє зачитує вирок. Перед безпосереднім виконанням. Вирок виконується ось тут, — він відсмикнув штору. — Прошу полюбуватися! Адже вам неодмінно доведеться відвідати цей заклад удруге, якщо ви й надалі демонструватимете свою дитячу впертість.

До стелі була прикута довга залізнична рейка. До неї приварені вісім міцних гаків, на які у м’ясних лавках підвішують забитих тварин. Кожен гак зависав над зашторено чорним кабінкою.

— Тут страчують чоловіків, — блазнював Патціг. — Фюрер наказав піддавати державних зрадників чоловічої статі виключно ганебній страті — через повішення. А оцей пристрій, — він тицьнув пальцем у невиразно знайому, видовжену вгору споруду, — привілей жінок.

Крістіна мимоволі сахнулася.

Патціг це помітив і не забарився "посилити враження".

— Рейхсмаршал Герман Герінг, враховуючи підвищену емоційність жінок, спеціально для них запровадив середньовічний спосіб страти — рубати голови сокирою ката. Та от біда: зразки сокир по музеях збереглися, але фахово вправних катів нема. Траплялися прикрі випадки. Коли точно по шийці не влучали… Довелося спорудити гільйотину. Механізм працює відмінно.

— Навіщо ви мені про це оповідаєте? — глухо запитала Крістіна.

— Як то навіщо? Я вам пояснював. Ну що, даєте згоду на співпрацю з нами?

— Я згодна, — прошепотіла вона.

Патціг переможно усміхнувся:

— Не мав сумніву, що ви розумна жінка.

— Я хочу піти звідси…

Вони вийшли на повітря й попрямували до тюремної машини.

Крістіна не могла б обрати більш вдалий момент, щоб удати себе зламаною і зголоситися на пропозицію гестапівця.

Річ у тім, що наступного дня Йон Патціг відбував у Ландсберг на стаціонарне лікування. Проте він палко жадав особисто завершити справу чергової "піаністки". Під час його відсутності зондеркоманду очолить Паннвіц, любитель привласнювати чужі лаври. Тепер — порядок! Йон Патціг сподівався ще повернутися. Він і гадки не мав, що невдовзі сконає в страшних муках на шпитальному ліжку. Крістіна Бергер теж не знала, що більше ніколи не побачить цього схожого на мерця ката. Якби вона того дня зволікала, їй би довелося починати "гру" з іншим. Від початку. І невідомо, який спосіб "переконання" обрав би той, інший...

Цілу добу Крістіну Бергер ніхто не тривожив. На допити не викликали. Вона ретельно обмірковувала своє безнадійне становище. Безнадійне для неї особисто, але не для справи. Адже будь-яка дезинформація, коли відомо, що це саме дезинформація, теж є джерелом своєрідної інформації. З неї теж можна мати в розвідувальній роботі чимало користі. Правда, це пов’язано з величезною додатковою роботою. Готуючи "дезу", ворог змушений давати й справжні відомості. Тому кожне окреме повідомлення з "дези" необхідно перевірити, щоб відсіяти брехню від точних відомостей. І сама брехня теж важить, оскільки окреслює напрямок, в якому ворог намагається ввести супротивника в оману. Але все це — її особисті припущення. Як насправді поводяться з "дезою", звідки ж Крістіні знати достеменно? Такого специфічного досвіду вона не набрала. Для цього слід працювати у зовсім іншій розвідувальній сфері. Головне вона здійснила — Центр попереджено...

Потім її перевезли до садиби Шеєрів, перетвореної на справжню в’язницю, хоч і не позбавленої звичного хатнього комфорту. Заборонялося: будь із ким спілкуватися, навіть з фрау Шеєр; пересуватися по дому без варти; перебувати на повітрі, у садку, більше години; виходити на вулицю (виняток — Барбара); покидати "свій" поверх і свою кімнату без окремого дозволу. Користуватися бібліотекою, на щастя, їй не заборонили. Крістіна багато читала. Почала з повного зібрання пригодницького письменника Карла Мея, німецького

послідовника Фенімора Купера та Майна Ріда. Чому фашисти не спалили твори Мея? Адже він, як і його попередники, оспівував чесноти і шляхетність американських "унтерменшів", індіанців, яких ще перші колонізатори вважали "недолюдками"... Крістіна читала, і це допомагало їй зберігати душевну рівновагу.

Вікна в двох кімнатах — у спальні Крістіни і тій, де містився радіопередавач, — загратували. В обох поставили нові, міцні двері з надійним засувом. У спальні Крістіни двері були з вічком, як у камері. У коридорі під дверима завжди чатував вартовий.

Вранці її відводили до кімнати з рацією. Там під загратованим вікном, навпроти дверей, розташовувався есесівський радист з контрольним короткохвильовим радіопередавачем. Другий стіл, ліворуч від входу, був призначений для Крістіни. Третій — найдовший — стояв попід стіною праворуч. За ним обідали. Куховарила для них Барбара.

У кімнаті постійно перебував ще й третій — вартовий, якому випадало супроводжувати її. Поводилися вони різно. Один замикав двері на ключ, який клав до кишені. Другий залишав його в замковій шпарині, а сам приставляв до дверей стільця й сідав на нього, поклавши автомат на коліна.

Дні минали за днями, одноманітні, тягучі й тому виснажливі. їхній ізольований мікросвіт поволі набрав усталених норм свого сірого життя. Тому кожна, хай найменша подія давала хоч якусь поживу для думок.

Крістіна знала, що фрау Шеєр майже не виходить зі своєї кімнати — щось вимолює у бога. Тому, коли одного разу вона раптом відчинила двері й вийшла, Крістіна зрозуміла, що це не випадково, що Патріція стояла за дверима й прислухалася до кроків. Почула її ходу і вийшла.

— Син живий? — запитала вона, стиснувши, мов у відчаї, руки на грудях.

— Не розмовляти! — грубо гаркнув вартовий. — Марш до кімнати!

Крістіна зрозуміла, про якого сина вона питає, про Адольфа — це ясно. Тедді — онук.

Вартовий гупав за її спиною, тому не бачив нечутної відповіді. Спасибі-бо, відповідь можна було лише побачити, прочитати з поруху її губів. "Адольф живий! Адольф живий!.." Вона лагідно, промовисто всміхнулася. Обличчя Патріції Шеєр осяялось.

Чи думала Крістіна про втечу? Вона й пізніше сама собі не могла відповісти на це запитання з певністю. Проте, коли сталася така нагода, вона скористалася нею ледь не рефлекторно, ніби все було обмірковано і виважено наперед.

Неважко було помітити, що один з вартових, той, що сідав на стілець, спираючись плечима на двері, з дня на день все більше симпатизував Барбарі і з часом почав інтенсивно до неї залицятися.

Барбара квітла. Харчі одразу покращали.

І ось одного разу, коли вартовий відсунув стілець, щоб пропустити до кімнати Барбару, Крістіну немов струмом ударило. Щось примусило напружитись, як перед небезпечним стрибком із крутої скелі у водяний вир, де клекочуть могутні й сліпі морські вали. Що це було? Що її штовхнуло? Хто зна… Кокетлива посмішка Барбари, призначена вартовому? Таця з паруючими наїдками в її руках? Недбалість, із якою вартовий відштовхнув ногою стілець? Автомат, який він поспіхом почепив на плече й закинув за спину? його руки, простягнуті до таці, щоб галантно допомогти Барбарі? Чи ключ, що стирчав у дверній шпарині з боку коридора?

Невідомо. Мабуть, усе разом…

Однієї миті вистачило, щоб скочити з-за столу і штовхнути Барбару в обійми вартового. Їхній зойк, крик ошпарених окропом, ніби виніс її за двері. Клацнув замок. Кристіна висмикнула ключ і шугнула сходами вниз. У двері вже грюкали. Пролунали постріли з пістолета. Мабуть, радист кулями вибивав з гнізда замок.

Ось вона вже біжить до брами. Висмикнула зі скоби засув. Нарешті на вулиці!

У всьому Берліні було лише одне місце, де вона могла розраховувати на допомогу. Якщо їй пощастить. Якщо нічого лихого не сталося за час її ув’язнення. Це там, де з блакитного плаката всміхається весела картоплина…

За її спиною скреготнув замок. На бруківку з брязкотом покотився здоровезний ключ, перекинутий через мур. Чиєю рукою? Кристіна вмить підхопила його. Для втечі додалося ще кілька дорогоцінних хвилин! Втеча… Але хіба могла вона бігти? Хіба могла привертати до себе увагу? Тільки йти прискореною, "діловою" ходою…

"Хто зачинив браму і кинув ключ? Хто мені допоміг так вчасно? Тільки фрау Шеєр! Більше нема кому…"

Звертаючи за ріг, почула, як у садибі пролунала коротка автоматна черга. Зойк Патріції:

— За що?!

В овочевий магазин вона увійшла разом з виттям поліційних сирен. Вояки на мотоциклах з колясками і поліційні машини перетинали вулиці, оточуючи весь прилеглий район.

Скільки їй лишилося часу? Хвилина? Чи менше?

Ось нарешті вона — усміхнена картоплина.

— Ви? — здивувався Андреас Зейфрід.

— Я! — озвалася тихо. — Це мене шукають...

— Зрозуміло. Прошу фрау пройти за мною.

У темному, холодному підвалі він підняв кришку великого плетеного кошика.

— Доведеться вам до ночі ховатися тут, — подав їй забруднену робу. — Одягніть, буде тепліше. Згори я змушений буду закидати вас овочами. Доведеться деякий час терпіти...

— А що вночі? — збуджено запитала вона.

— Уночі нам завезуть свіжу городину. Один з водіїв — своя людина. Гадаю, сільське повітря вам не завадить? У нас є зайві документи на ім’я остробітниці Серафими Брянцевої. Ви знаєте російську?

— Так.

— Чудово! Запам’ятайте, вже з цього моменту ви — сільськогосподарська остробітниця Серафима Брянцева.

Примітки

1

"Порядок є порядок!" (Нім.)

2

ГФП — таємна польова поліція.

3

Життєвий простір. (нім.).

4

Боже мій! (Нім.).

5

Вуличний вождь (нім.). Банфюрер відповідав за кожного мешканця вулиці, що надана під його нагляд.

6

Розмовне скорочення слова "дезинформація".

7

У січні 1947 року у відповідності з Указом Президії Верховної Ради СРСР Військова колегія Верховного Суду СРСР присудила колишніх білогвардійців, а згодом активних посібників фашистів до вищої міри покарання. Серед засуджених були Сулган-Гірей Клич та "білий" генерал Шкуро.

8

"Сила через радість" — назва спортивного товариства (нім).

9

Входила до складу відомої антифашистської підпільної групи Шульце-Бойзена — Харнака, яку іноді помилково називають "Червоною капелою". Такої назви група ніколи не мала.

10

Пивні заклади.

11

Майданець (нім.).